

Nisan 2019

Çevresel ve Sosyal Politika

European Bank
for Reconstruction and Development

İçindekiler

Bölüm I:	Amaç	3
Bölüm II:	Tanımlar	4
Bölüm III:	Kapsam	5
	1. EBRD'nin görev ve sorumlulukları	5
	2. EBRD'nin taahhütleri	5
	3. Çevresel ve Sosyal Performans Koşulları	7
	4. Çevresel ve sosyal hususların projelere entegre edilmesi	8
	5. EBRD'nin kamuoyuna raporlama ve hesap verebilirlik yükümlülükleri	11
	6. Kurumsal ve Uygulamaya İlişkin Düzenlemeler	11
	7. Ekler	11
Bölüm IV:	Muafiyetler, İstisnalar ve Açıklama	12
	1. Muafiyetler	12
	2. İstisnalar	12
	3. Kamuya Açıklama	12
Bölüm V:	Geçici Hükümler	12
Bölüm VI:	Yürürlük Tarihi	12
Bölüm VII:	Karar Verme Çerçevesi	12
Bölüm VIII:	Gözden Geçirme ve Raporlama	12
	1. Gözden Geçirme	12
	2. Raporlama	12
Bölüm IX:	İlgili Dokümanlar	12
Ek 1:	EBRD Çevresel ve Sosyal Yasaklılık Listesi	13
Ek 2:	A Kategorisindeki Projeler	15

EBRD Performans Koşulu 1: Çevresel ve Sosyal Risklerin ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi	18
EBRD Performans Koşulu 2: İşgücü ve Çalışma Koşulları	23
EBRD Performans Koşulu 3: Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi ve Kontrolü	29
EBRD Performans Koşulu 4: Sağlık, Emniyet ve Güvenlik	34
EBRD Performans Koşulu 5: Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim	40
EBRD Performans Koşulu 6: Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi	54
EBRD Performans Koşulu 7: Yerli Halklar	61
EBRD Performans Koşulu 8: Kültürel Miras	67
EBRD Performans Koşulu 9: Finansal Araçlar	71
Ek A: FA Sevk Listesi	74
EBRD Performans Koşulu 10: Bilgi Paylaşımı ve Paydaş Katılımı	75

Bölüm I: Amaç

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD veya Banka), EBRD Kuruluş Sözleşmesi uyarınca her türlü faaliyetlerinde “çevresel açıdan sağlıklı ve sürdürülebilir kalkınmayı” destekleme hedefine bağlıdır.¹ Banka, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği, dönüşüm ile ilgili görevleriyle tutarlı sonuçların elde edilmesi hedefinin temel bir unsuru olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği destekleyen projeler Banka faaliyetleri arasında en yüksek önceliğe sahip projelerdir.

Bu doküman;

- Banka’nın projelerinin çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini nasıl değerlendireceğini ve izleyeceğini açıklamaktadır;
- EBRD tarafından finanse edilen projelerin, proje ömrü boyunca yol açtığı çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin yönetilmesine ilişkin asgari standartları belirlemektedir;
- Banka’nın yüksek çevresel ve sosyal faydaları olan projeler uygulaması için stratejik bir hedef ortaya koymaktadır; ve
- projelerin bu Politikaya uygun olarak tasarlanması, uygulanması ve işletilmesi konularında hem EBRD’nin hem de müşterilerinin sahip olduğu görev ve sorumlulukları tanımlamaktadır.

Bu doküman, EBRD Çevresel ve Sosyal Politikası (2014) ve ilgili Performans Koşulları yerine yürürlüğe girmiştir.

¹ Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası Kuruluş Sözleşmesinin Madde 2.1(vii) hükümleri.

Bölüm II: Tanımlar

Bu Politika kapsamında kullanılan terimler aşağıdaki anlamları taşır:

" ilişkili tesisler "	<i>Proje kapsamında EBRD tarafından finanse edilmeyen, ancak EBRD'ye göre projenin başarısının değerlendirilmesinde veya üzerinde anlaşmaya varılan proje sonuçlarının üretilmesinde önem taşıyan tesisler veya faaliyetler. Bunlar (i) eksikliği halinde projenin uygulanabilir olmayacağı ve (ii) projenin mevcut olmaması halinde inşa edilmeyecek, genişletilmeyecek, gerçekleştirilmeyecek veya inşa edilmesi ya da gerçekleştirilmesi planlanmayacak olan yeni tesisler veya faaliyetlerdir.</i>
"uluslararası iyi uygulama" veya "ÜİU"	<i>Küresel veya bölgesel olarak aynı veya benzer koşullar altında aynı tür bir girişim için tutulan nitelikli ve deneyimli profesyonellerden makul olarak beklenebilecek profesyonel beceri, özen, ihtiyat ve öngörü uygulaması. Bu uygulamanın sonucu, projenin projeye özgü koşullarda en uygun teknikleri ve standartları uygulaması olacaktır.</i>
"azaltma hiyerarşisi "	<i>Proje geliştirme faaliyetlerinin başlangıcından itibaren çevresel ve sosyal etkilerin oluşumunu önlemek, bunun mümkün olmadığı hallerde ise, etkileri en aza indirecek, hafifletecek ve son çare olarak potansiyel artık olumsuz etkileri dengeleyecek ve/veya telafi edecek ilave tedbirleri uygulamak için alınan önlemler.</i>
"proje"	<i>Finansman anlaşmalarında tanımlanan, müşteri tarafından EBRD finansmanı için başvuruda bulunulan ve EBRD Yönetim Kurulu tarafından veya Yönetim Kurulunun yetkisini devretmesi halinde Banka yönetimi tarafından onaylanan yapım işleri, tedarikleri, hizmetler ve/veya iş faaliyetleri bütünü.</i>
"sosyal"	<i>Projeden etkilenen kişiler ve bunların yerleşim yerleri, çalışanlar ve ilgili sosyoekonomik statüleri, savunmasız bireyler, toplumsal cinsiyet, cinsel kimlik, insan hakları, cinsel yönelim, kültürel miras, işgücü ve çalışma koşulları, sağlık ve emniyet ve karar verme sürecine katılım ile ilgili hususlar.</i>
"savunmasız kişiler "	<i>Cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim, din, etnik köken, yerli statü, yaş (çocuklar, gençler ve yaşlılar), fiziksel veya zihinsel engellilik, okuryazarlık, siyasi görüş veya sosyal statü gibi özellikleri sebebiyle projeden başkalarına göre daha olumsuz etkilenebilecek kişiler veya gruplar. Savunmasız bireyler ve/veya gruplar, bunlarla sınırlı olmamak üzere, savunmasız durumlarda bulunan kişileri (örneğin yoksulluk sınırının altında yaşayan kişiler), topraksız kişileri, eşlerden birinin eksik olduğu hane halklarını, doğal kaynaklara bağımlı toplulukları, gömen işçileri, mültecileri, yurt içinde yerlerinden edilmiş kişileri, başka şekilde yerlerinden edilmiş olan ve ulusal hukukun ve/veya uluslararası kamu hukukunun koruması altında olmayabilecek kişileri içerir.</i>

Bölüm III: Kapsam

1. EBRD'nin görev ve sorumlulukları

- 1.1. *EBRD'nin sorumlulukları, EBRD tarafından onaylanan projeler için finansman sağlayan bir uluslararası finansal kuruluş olarak sahip olduğu görevler ile uyumludur. Belirli bir yatırım veya teknik iş birliği projesi ile ilgili olarak, EBRD'nin katılım düzeyi projenin özelliğine ve kapsamına, donör finansmanının mevcudiyetine ve müşteri ile olan iş birliği ve ilişkinin spesifik koşullarına bağlıdır.*
- 1.2. *EBRD çevresel veya sosyal gerekçeler ile bir projeyi finanse etmekten imtina edebilir. EBRD'nin, bu Politika'nın Ek-1'inde yer alan EBRD Çevresel ve Sosyal Yasaklılık Listesi uyarınca finanse etmediği bazı faaliyet türleri mevcuttur.*
- 1.3. *EBRD çeşitli donör fonları yönetmektedir. Tamamen veya kısmen donör fonları ile finanse edilen projelerin veya faaliyetlerin bu Politikaya uyması gerekir. EBRD ve donörlerin kararlaştırması halinde, donör fonları ile finanse edilen projelere yönelik olarak, çevresel ve sosyal konulara ilişkin ilave donör koşulları uygulanabilir.*

2. EBRD'nin taahhütleri

- 2.1. *EBRD tarafından finanse edilen tüm projeler bu Politika'nın gerekliliklerini karşılayacak şekilde yapılandırılacaktır.*
- 2.2. *Avrupa Çevre İlkelerini² imzalayan taraflardan birisi olarak, EBRD projelerin AB çevre ilkelerini, uygulamalarını ve asli standartlarını³ coğrafi konumları ne olursa olsun proje düzeyinde uygulanabilir oldukları sürece karşılayacak şekilde yapılandırılmasını sağlamaya kararlıdır. Ev sahibi ülke düzenlemelerinin AB'nin maddi çevresel standartlarından farklılık gösterdiği*

durumlarda, projelerin daha sıkı olan standartları karşılamaları gerekecektir.

- 2.3. *EBRD, proje değerlendirme aşamasında tespit edilen, ilgili uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler kapsamındaki ülke yükümlülüklerini veya ulusal kanunları ihlal edecek projeleri bilerek finanse etmeyecektir.*
- 2.4. *EBRD finanse ettiği projelerde insan haklarına⁴ saygı gösterilmesini taahhüt etmektedir. EBRD, müşterilerinin iş faaliyetlerinde insan haklarına saygı göstermelerini, başkalarının insan haklarını ihlal etmekten kaçınmalarını ve müşterilerin iş faaliyetlerinin sebep olduğu olumsuz insan hakları risklerini ve etkilerini yönetmelerini isteyecektir. EBRD finanse ettiği projeleri uluslararası iyi uygulamalar doğrultusunda sürekli olarak iyileştirecek ve projelerin değerlendirme ve izleme aşamalarında insan hakları risklerinin tespit edilmesine ve yönetilmesine yönelik süreçleri devamlı olarak güçlendirmeyi amaçlayacaktır.*
- 2.5. *EBRD, toplumsal cinsiyet eşitliğinin modern, iyi işleyen bir piyasa ekonomisinin ve demokratik bir toplumun temel bir unsur olduğunu düşünmektedir ve cinsiyete dayalı ayrımcılığı önlemeye ve faaliyet alanı içerisinde toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmeye kararlıdır. EBRD müşterilerinden toplumsal cinsiyet eşitliğine özgü ve orantısız potansiyel olumsuz etkileri tespit etmelerini ve bunları azaltmaya yönelik önlemler geliştirmelerini ister. EBRD müşterilerinin cinsel taciz, istismar ve suistimal, cinsiyete dayalı şiddet, zorbalık, korkutma dahil olmak üzere her türlü şiddet ve tacizi etkin bir şekilde engelleyen ve çözüme yönelik önlemleri benimsemelerini ister.*

² Avrupa Çevre İlkeleri (EPE) Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası, EBRD, Avrupa Yatırım Bankası, Nordik Çevre Finansmanı Şirketi ve Nordik Yatırım Bankası tarafından kabul edilmiştir. EPE, projelerin finansmanı ile ilişkili çevresel ilkelerin, uygulamaların ve standartların daha fazla uyumlaştırılması ihtiyacına cevaben başlatılmış bir girişimdir. EPE taahhütleri 1, 3, 4 ve 10 numaralı Performans Gerekliliklerinde yansıtılmaktadır.

³ AB'nin asli çevresel standartları AB'nin tüzükler ve direktifler gibi ikincil mevzuatında yer almaktadır. Üye Devletlere ve AB kurumlarına yönelik prosedürel normlar ve Üye Devletler, AB kurumları, AB tüzel kişilikleri ve gerçek kişileri için geçerli Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi içtihadı bu tanımın kapsam dışındadır.

⁴ Bu politika'nın uygulanması bakımından, Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi ile Uluslararası Çalışma Örgütü'nün sekiz ana sözleşmesi EBRD için yol gösterici olacaktır.

2. 6. EBRD müşterilerinden projelerden orantısız bir şekilde etkilenebilecek savunmasız kişileri veya grupları tespit etmelerini ve savunmasız kişilerin orantısız bir şekilde etkilenebilmesini sağlamaya yönelik önlemler geliştirmelerini ve uygulamalarını isteyecektir. Bu, projelerin yol açtığı tarife değişikliklerinin dezavantajlı ve/veya savunmasız nüfus gruplarının temel seviyelerdeki hizmetlere finansal açıdan ulaşabilirliği ile ilgili ne ölçüde sorun yaratabileceğinin değerlendirilmesini ve hizmetlere ulaşım ile ilgili zorlukların hafifletilmesine yönelik etkili programların geliştirilmesini ve uygulanmasını da içerir..
2. 7. EBRD faaliyet gösterdiği ülkelerde iklim değişikliğinin hem sebeplerini hem de sonuçlarını ele almanın öneminin farkındadır. EBRD, uygun olduğu durumlarda karbonsuz / düşük karbonlu yatırımları ve iklim değişikliğini azaltma ve uyum fırsatlarını destekleyici yenilikçi yatırımlar ve teknik yardım faaliyetleri gerçekleştirecek, projelerde sera gazı emisyonlarını önleme, en aza indirme veya azaltma fırsatlarını tespit edecektir. EBRD müşterilerinin iklim değişikliğinin projelerde yol açtığı riskleri değerlendirmelerini isteyecektir. EBRD ayrıca müşterilerinin iklime uyum önlemleri ile iklime dayanıklı yatırımlar geliştirmelerini ve iklim değişikliğinin yol açtığı riskleri yönetmelerini destekleyecektir.
2. 8. EBRD müşterilerinin canlı doğal kaynakların korunması, muhafazası, yönetimi ve sürdürülebilir kullanımı ile ilgili yaklaşımlarında temkinli olmalarını istemektedir. Müşterilerin net biyolojik çeşitlilik kaybı yaşamamak ve canlı doğal kaynakları sürdürülebilir bir şekilde yönetmek ve kullanmak amacıyla ilgili projelerde ekosistemleri ve biyolojik çeşitliliği korumaya ve mümkün olduğu durumlarda iyileştirmeye yönelik önlemlere yer vermeleri gerekmektedir.
2. 9. EBRD, şeffaflık, hesap verebilirlik ve paydaş katılımı ilkelerine bağlıdır ve müşterilerinin bu ilkeleri benimsemelerini ve uygulamalarını teşvik etmektedir. EBRD müşterilerinden halkın bilgilendirilmesi ve işişare ile ilgili ulusal mevzuattaki gerekliliklere uymalarını, projelerden potansiyel olarak etkilenen ve/veya projelerle ilgilenen paydaşları belirlemelerini ve bir şikâyet mekanizması geliştirmelerini ve uygulamalarını talep etmektedir.
- Projenin yapısı ve ölçeği, çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri ile orantılı olarak, EBRD müşterilerinden projelerden kaynaklanan riskler ve etkiler hakkında yeterli bilgi açıklamalarını, paydaşların anlamlı, etkili, kapsayıcı ve kültürel açıdan uygun bir şekilde katılımlarını sağlamalarını ve bu katılım süreci yoluyla sağlanan geri bildirimleri dikkate almalarını istemektedir.
2. 10. EBRD, faaliyetleri için katma değer yaratmalarına yardımcı olmak, uzun vadede sürdürülebilirliklerini arttırmak ve çevresel ve sosyal yönetim kapasitelerini güçlendirmelerine yardımcı olmak için müşterileri ile iş birliği girişimleri oluşturacaktır. EBRD faaliyet gösterdiği ülkelerde bölgesel ve sektörel düzeylerde çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği arttırmaya yönelik etkili müdahalelerin koordinasyonunda diğer uluslararası finansal kuruluşlar, Avrupa Birliği, iki taraflı donörler, BM kuruluşları ve diğer kuruluşlar ile birlikte çalışacaktır. EBRD, çok taraflı kalkınma bankaları ve iki taraflı kalkınma kuruluşları ile birlikte projeleri finanse ederken, proje değerlendirme, çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin yönetilmesi, izlenmesi ve raporlanması konularında ortak bir yaklaşım üzerinde mutabakata varmak için bunlarla iş birliği yapacaktır. Ortak bir yaklaşım, Performans Koşulları dahil olmak üzere içerik ve sonuçlar bakımından bu Politika ile önemli ölçüde uyumlu olması halinde EBRD için kabul edilebilir olacaktır. Banka müşterilerinden ya Banka'nın koşullarının ya da projeye ilişkin ortak yaklaşımın uygulanmasını isteyecektir.
2. 11. EBRD'nin ülke stratejileri ve sektör stratejileri ve politikaları, EBRD'nin öngörülen faaliyetleriyle ilişkili potansiyel çevresel ve sosyal zorluk ve fırsatlar hakkında bilgilerin dikkate alınmasını sağlayacaktır.
2. 12. Teknik iş birliği ve politika diyalogu yoluyla, EBRD faaliyet gösterdiği ülkelerde çevresel ve sosyal risklerin, etkilerin ve fırsatların ele alınması ve yönetilmesi için kapasite oluşturma fırsatları arayacaktır. EBRD, projelerinde çevresel ve sosyal açıdan sürdürülebilir sonuçlar elde etmek amacıyla müşterileri için elverişli bir ortamın geliştirilmesini kolaylaştıracaktır.

3. Çevresel ve Sosyal Performans Koşulları

3.1. EBRD, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili kilit alanlarda projelerin karşılaması gereken kapsamlı bir dizi spesifik Performans Koşulu benimsemiştir. Performans Koşullarının merkezinde etki azaltma hiyerarşisinin ve iyi uluslararası uygulamaların uygulanması yatmaktadır.

3.2. Performans Koşullarının listesi aşağıda sunulmuştur:

- PR 1 Çevresel ve Sosyal Risklerin ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi
- PR 2 İşgücü ve Çalışma Koşulları
- PR 3 Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi ve Kontrolü
- PR 4 Sağlık, Emniyet ve Güvenlik
- PR 5 Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim
- PR 6 Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi
- PR 7 Yerli Halklar
- PR 8 Kültürel Miras
- PR 9 Finansal Araçlar
- PR 10 Bilgi Paylaşımı ve Paydaş Katılımı

PR 1 ile 8 arası ve 10 doğrudan yatırım projelerine ilişkin koşulları içermektedir. PR 2, PR 9 ve PR 4'ün işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili gereklilikleri finansal aracı (FA) projelerine yönelik koşullar içermektedir. Her bir PK, EBRD müşterilerine yönelik olarak ister doğrudan müşteri tarafından uygulansın isterse üçüncü taraflar yoluyla⁵ uygulansın, EBRD tarafından finanse edilen projeler bakımından spesifik gereklilikleri içermektedir. İlgili ulusal mevzuat hükümlerine uyum, tüm Performans Koşullarının ayrılmaz bir parçasıdır.

3.3. Yeni tesisler veya iş faaliyetleri içeren projeler en baştan itibaren performans koşullarını karşılayacak şekilde finanse edilecektir. Eğer bir proje, müşterinin EBRD Yönetim Kurulu veya Yönetim Kurulu onay yetkisini devretmişse Banka Yönetimi tarafından verilen onay tarihi itibarıyla Performans Koşullarını karşılamayan

mevcut tesislerinin veya iş faaliyetlerinin modernizasyonunu veya geliştirilmesini içeriyorsa veya proje en baştan itibaren Performans Koşullarını karşılamıyorsa, müşterinin bu tesislerin veya faaliyetlerin EBRD için kabul edilebilir bir süre içerisinde Performans Koşulları ile uyumlu hale getirmesine yönelik teknik ve finansal açıdan uygulanabilir ve maliyet etkin bir dizi önlemler içeren bir çevresel ve sosyal eylem planı (ÇSEP) kabul etmesi istenecektir. ÇSEP içerisinde, EBRD ve müşteri, projenin çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini Performans Koşullarına uygun olarak yönetmek için müşterinin uygulamayı taahhüt edeceği spesifik düzeltici ve önleyici eylemleri ve azaltma önlemlerini ve bunlara ilişkin uygulama takvimini kararlaştıracaktır. ÇSEP finansman anlaşmalarının bir parçasını oluşturacak ve gerektiğinde müşterinin ÇSEP uygulamasını destekleme yükümlülüklerini içerecektir.

3.4. Projenin çevresel ve sosyal değerlendirilmesi, ilişkili tesislerin çevresel ve sosyal risklerinin ve etkilerinin değerlendirmelerini de içerecektir. Müşterilerin, ilişkili tesislerden kaynaklanan çevresel ve/veya sosyal risklerin ve etkilerin ilgili mevzuat hükümlerine, uluslararası iyi uygulamalara ve performans Koşullarının amaçlarına uygun olarak yönetilmesini ve olumsuz etkilerin azaltılmasını sağlamaları gerekecektir. İlişkili tesislerin Performans Koşullarının amaçlarını karşılayacak şekilde yapılandırılmaması halinde, proje değerlendirmesinde ilişkili tesislerin proje için yol açabileceği çevresel ve sosyal riskler ve etkiler tespit edilecektir.

3.5. Performans Koşullarının uygulanmadığı proje yakınındaki tesislerden veya faaliyetlerden ve müşterinin kontrolü dışındaki başka tesislerden veya faaliyetlerden kaynaklanan önemli potansiyel çevresel ve/veya sosyal risklerin ve etkilerin tespit edilmesi durumunda, müşteri, projeye olan riskleri değerlendirmek ve azaltmak için makul çaba harcayacaktır.

⁵ Üçüncü bir taraf, diğerlerinin yanında, projenin/müşterinin sözleşmesel bir ilişkisi veya önemli ölçüde bir katılım bulunduğu bir kamu kurumu, bir yüklenici veya bir tedarikçi olabilir.

4. Çevresel ve sosyal hususların projelere entegre edilmesi

Sınıflandırma

Doğrudan Yatırımlar⁶

- 4.1. EBRD, gerekli çevresel ve sosyal incelemelerin, bilgi açıklamalarının ve paydaş katılımının mahiyetini ve düzeyini belirlemek için her bir projeyi sınıflandırmaktadır. Söz konusu sınıflandırma, projenin doğası, bulunduğu yer, hassasiyeti ve ölçeği ile ve ayrıca ileride neden olabileceği yeni ve ilave potansiyel olumsuz çevresel ve sosyal etkilerin önem düzeyi ile orantılı olacaktır.
- 4.2. Bir proje, doğrudan ve kümülatif çevresel ve sosyal etkiler dahil olmak üzere, potansiyel olarak önemli ve sınıflandırma zamanında kolaylıkla tespit edilemeyecek veya değerlendirilemeyecek yeni ve ilave çevresel ve/veya sosyal etkilere yol açabilecek ise, kategorisi A olarak sınıflandırılmaktadır. A kategorisinde sınıflandırılan projeler resmi ve katılımcı bir çevresel ve sosyal etki değerlendirme süreci gerektirir. Kategori A projelerin bir listesi bu Politika'nın Ek-2'sinde sunulmaktadır.
- 4.3. Bir proje, doğurabileceği potansiyel çevresel ve/veya sosyal etkiler tipik olarak sahaya özgüyse ve/veya kolayca saptanabilir ve hafifletici önlemler vasıtasıyla kolayca ele alınabilir mahiyetteyse B kategorisinde sınıflandırılır. Çevresel ve sosyal değerlendirmenin kapsamı EBRD tarafından her bir durum için ayrı ayrı belirlenir.
- 4.4. Bir projenin çok az potansiyel olumsuz çevresel ve/veya sosyal etkiye neden olması veya hiçbir etkiye yol açmaması muhtemelse proje C kategorisinde sınıflandırılır.
- 4.5. Sınıflandırma sırasında mevcut bilgilerin yetersiz olması halinde, değerlendirmenin kapsamını ve uygun sınıflandırmayı belirlemek için Ön Çevresel ve Sosyal İncelemeler (ÖÇSI) gerçekleştirilecektir.

Finansal Aracılar

- 4.6. Finansal araçların (FA) fon sağladığı bir finansman yapısına sahip olan projeler "FA" (finansal aracılık) projesi olarak sınıflandırılır.

Proje değerlendirmesine ilişkin genel yaklaşım

- 4.7. Tüm projeler, projenin EBRD tarafından finanse edilip edilmeyeceğine ve finanse edilecekse çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin proje planlama, uygulama ve işletme evrelerinde nasıl ele alınacağına karar vermesine yardımcı olmak için çevresel ve sosyal değerlendirmeden geçerler. Değerlendirmenin tam olarak kapsamı her bir durum için ayrı ayrı belirlenecek olmakla birlikte, projenin mahiyetine ve içeriğine uygun ve çevresel ve sosyal risklerinin ve etkilerinin düzeyi ile uyumlu olacaktır. Değerlendirme kapsamında, müşterinin, projenin çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini ilgili Performans Koşullarına uygun olarak uygulama kapasitesi ve kararlılığı değerlendirilecektir. Bir projenin mevcut tesisleri veya iş faaliyetlerini ve/veya ilişkili tesisleri içermesi durumunda değerlendirmede bu tesisler ve faaliyetler ile ilişkili çevresel ve sosyal riskler ve etkiler de dikkate alınacaktır.
- 4.8. Banka'nın bu Politikaya uygun olarak bir çevresel ve sosyal değerlendirme gerçekleştirebilmesi için yeterli bilginin temin edilmesini sağlamak müşterinin sorumluluğudur. Banka'nın rolü aşağıdaki gibidir: (i) müşterilerin bilgilerini incelemek; (ii) ilgili Performans Koşullarını karşılayabilmek için çevresel ve sosyal etkileri ele almaya yönelik, etki azaltma hiyerarşisiyle tutarlı olacak şekilde, uygun tedbirlerin geliştirilmesinde müşteriye yardımcı olmak üzere rehberlik sunmak ve (iii) ek çevresel ve sosyal fayda sağlama amacıyla fırsatların belirlenmesine yardımcı olmak.
- 4.9. Banka yatırımının spesifik bir projeye veya fiziksel varlıklara yönelik olmaması (örneğin işletme sermayesi finansmanı ve bazı sermaye yatırımı türleri) veya gelecekte yapılacak yatırımlara yol açacak olması durumunda, önerilen gelir kullanımı ve çevresel ve sosyal ayak izi, EBRD'nin yatırım kararı zamanı itibarıyla büyük ölçüde belirsiz olur. Dolayısıyla Banka (i) yatırımı ilgili sektörde veya iş faaliyeti bağlamında genel olarak geçerli risklere ve etkilere dayalı olarak değerlendirir ve

⁶ EBRD projeleri "doğrudan yatırım projeleri" ve "finansal aracı (FA) projeleri" olarak ayrılır. Finansal Aracı projeleri için, doğrudan müşteri bir finansal hizmet sağlayıcısıdır, bir yatırım fonudur veya başka bir benzer kuruluştur. Diğer tüm projeler doğrudan yatırım projesi olarak adlandırılır

(ii) müşterinin çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri ilgili Performans Koşullarına uygun olarak yönetme kapasitesini ve kararlılığını değerlendirir.

4. 10. Projenin birden fazla yerde faaliyet gösteren bir şirket için genel şirket finansmanı, işletme sermayesi veya öz sermaye finansmanı içermesi ve finansman kaynakları kullanımının spesifik fiziksel varlıkların kullanımına yönelik olmaması durumunda, müşterinin kurumsal çevresel ve sosyal yönetim sistemlerini Performans Koşulları ile uyumlaştırması ve iş faaliyetleri ile ilişkili çevresel ve sosyal riskleri yönetmek amacıyla kurumsal düzeyde önlemler geliştirmesi gerekecektir.
4. 11. Sermaye piyasası işlemlerinde⁷, taahhüt öncesinde ve sonrasında çevresel ve sosyal belgelerin açıklanması; kamuya açık olmayan önemli bilgilere dayalı olarak borsada işlem gören menkul kıymetlere ilişkin işlemlerin önlenmesi hakkındaki ilgili sermaye piyasası kuralları ve düzenlemeleri ve yatırımcılara eşit davranılmasına ilişkin ilkelere tabidir. Sermaye piyasası işlemlerinin mahiyeti sebebiyle, Banka'nın çevresel ve sosyal değerlendirmesi risk esaslı olacaktır. Müşterinin iş faaliyetleri (ve söz konusu sermaye piyasası işlemleri yoluyla elde edilen kaynaklardan finanse edilecek yatırım projeleri) ile ilgili çevresel ve/veya sosyal riskleri ilgili ulusal mevzuat hükümlerine, uluslararası iyi uygulamalara ve Performans Koşullarına uygun olarak yönetme kapasitesini ve kararlılığını değerlendirmek için sadece kamuya açık bilgileri kullanması gerekebilir. Değerlendirmede mevcut bilgilerin projenin çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini ve Performans Koşullarına uyum durumunu belirlemek için yeterli olup olmadığı belirlenecektir. İşlemin gerçekleştirilmesi sonrasında, Banka müşterilerinden Performans Koşullarına uymalarını isteyecektir. Yüksek riskli projeler veya "A" kategorisinde sınıflandırılan projeler sermaye piyasası araçları yoluyla finanse edilmeyecektir.

4. 12. EBRD'ye inşa halindeki bir projeyi finanse etmesi teklif edildiğinde veya teklif edilen projenin yerel çevresel ve sosyal etki değerlendirmeleri de dahil olmak üzere ev sahibi ülkeden gerekli izinleri almış olduğu hallerde, Banka'nın yapacağı değerlendirme, EBRD koşullarını yerine getirmek için ek çalışmalara ve/veya olumsuz etkileri azaltıcı tedbirlere ihtiyaç olup olmadığını belirlemeye yönelik olarak Performans Koşulları karşısında proje tasarımının ve uygulamasının bir boşluk analizini içerecektir.
4. 13. EBRD'nin yapacağı değerlendirme, müşterinin projelerle ilgilenme ve/veya projelerden etkilenme potansiyeli olan paydaşları belirlemesini, projelerden kaynaklanan risk ve etkiler hakkında yeterli bilgi vermesini ve anlamlı ve kültürel açıdan uygun bir şekilde paydaşları dâhil etmesini gerektirmektedir. Özellikle, EBRD müşterilerinden, projeye ilgili potansiyel etkilere ve paydaş ilgisinin düzeyiyle orantılı olacak şekilde projeden etkilenen kişilerin ve ilgili paydaşların katılımını sağlamalarını istemektedir. ÇSED'e tabi olan ve önemli çevresel etkiler yaratma potansiyeli bulunan projeler için, paydaş katılımı, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Konseyinin (UNECE) Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Alma Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesinin ruhuna ve ilkelerine uygun olarak yürütülmelidir. Uluslararası sınırların ötesine geçen önemli çevresel etkiler doğurma potansiyeli olan projeler için, Banka projenin coğrafi konumundan ve potansiyel etkilerinden bağımsız olarak Sınır Ötesi Bağlamda Çevresel Etki Değerlendirmesi hakkında UNECE Sözleşmesinde ortaya konan yaklaşımı teşvik edecektir. Bazı durumlarda, Banka paydaşların görüşlerini öğrenebilmek için kendi halkın katılımı faaliyetleri gerçekleştirebilir.
4. 14. Finansal Aracılık projeleri için, EBRD finansal aracı ve portföyü hakkında aşağıdakileri belirlemek için bir durum tespit değerlendirmesi yapacaktır: (i) Finansal aracının mevcut çevresel ve sosyal politikaları ve prosedürleri ve bunları uygulama kapasitesi, (ii) finansal aracının mevcut ve gelecekteki olası portföyü ile ilişkili çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri ve (iii) finansal aracının mevcut çevresel ve sosyal yönetim sistemini güçlendirmek için gerekli tedbirler.

⁷ Sermaye piyasası işlemleri, borsada işlemgörev hisse senetleri veya tahviller gibi borsada işlemgören menkul kıymetlerle yapılan işlemleri veya borsada işlemgörmemekle birlikte halka açık olmayan önemli bilgilere dayalı olarak bu menkul kıymetlerde yapılan işlemler için geçerli kısıtlamalara tabi menkul kıymetlerle yapılan işlemleri ifade eder.

Karar Verme

- 4.15. Bir projenin onaylanması için EBRD Yönetim Kuruluna sunulan veya Yönetim Kurulu onay yetkisini Banka Yönetimine devretmiş ise Banka Yönetimine sunulan belgelerde, çevresel ve sosyal değerlendirmenin bir açıklaması, asli riskler ve etkiler, etki azaltıcı önlemler, paydaş katılımının bir özeti ve müşteriler tarafından proje risklerinin ve etkilerinin nasıl ele alındığına veya alınacağına ilişkin bilgiler yer alır. Yönetim Kurulu veya Banka Yönetimi karar verme sürecinde projenin genel fayda ve risklerinin değerlendirilmesi kapsamında paydaşların görüş ve endişelerini uygun şekilde dikkate alır.
- 4.16. EBRD Yönetim Kurulu, EBRD finansmanının bir koşulu olarak çevresel ve sosyal değerlendirmenin belirli unsurlarının Kurul onayı sonrasında ve finansman anlaşmaları imzalandıktan sonra gerçekleştirilmesini kararlaştırabilir. Kurul önerilen yaklaşımın genel etkilerini, risklerini ve faydalarını değerlendirecektir. Bir proje bu koşullara tabi olarak onaylandığı zaman, Proje Özet Belgesinde yaklaşımın bir açıklaması sunulur

Hukuki belgeler

- 4.17. EBRD'nin bir proje ile ilgili olarak müşterileriyle yaptığı finansman anlaşmaları, EBRD'nin çevresel ve sosyal koşullarını yansıtan özel hükümlere yer verecektir. Bunlar tüm geçerli Performans Koşullarına uygunluğun sağlanmasına ilişkin hükümlerle birlikte çevresel ve sosyal raporlama, paydaş katılımı ve izlemeye ilişkin hükümleri içerir. Yasal belgeler ayrıca, uygun yerlerde, borçlanan veya yatırım yapılan şirketin çevresel ve sosyal hükümleri finansman anlaşmalarının koşullarıyla uyumlu olacak şekilde uygulayamaması durumunda Banka'nın sahip olacağı hakları ve/veya yasal çözüm yollarını da içerecektir

İzleme

- 4.18. EBRD, Bankanın projeye finansal ilgisi devam ettiği sürece hem doğrudan finanse edilen projeleri hem de finansal aracı projelerini bu Politikanın amaçları karşısında izleyecek ve değerlendirecektir. İzlemenin boyutları proje ile ilişkili çevresel ve sosyal risklerle uyumlu olacaktır. EBRD, projenin çevresel ve sosyal performansı ile ilgili yıllık çevresel ve sosyal

raporları, ÇSEP uygulamasını ve müşterilerin finansman anlaşmalarındaki çevresel ve sosyal taahhütlere uyum durumunu gözden geçirir. Müşterinin finansman anlaşmalarında belirtilen çevresel ve sosyal taahhütlerini yerine getirememesi durumunda, EBRD müşterinin uyumu sağlamak için alacağı telafi edici önlemleri müşteri ile birlikte kararlaştırabilir. Müşterinin kararlaştırılan telafi edici önlemlere uymaması durumunda, Banka finansman anlaşmasında belirtilen uygun göreceği eylemleri gerçekleştirebilir ve/veya haklarını kullanabilir ve/veya telafi edici önlemleri uygulayabilir. EBRD ayrıca Banka'nın çevresel ve sosyal uzmanları ve/veya bağımsız uzmanlar tarafından projelere yapılacak saha ziyaretleri yoluyla müşterilerce hazırlanan izleme bilgilerini periyodik olarak doğrulayabilir. Müşteri ile devam eden hukuki süreçlerin bulunması durumunda, Banka'nın izleme olanağı kısıtlanabilir.

Operasyona ilişkin değişiklikler

- 4.19. EBRD onayını ve finansman anlaşmalarının imzalanmasını takiben projenin doğası ve kapsamında değişiklikler olabilir. Bu değişikliklerin kendileriyle ilişkili önemli çevresel ve sosyal sonuçları olabilir. Bu tür maddi değişiklikler öngörüldüğünde, Banka bu Politikaya uygun olarak teklif edilen değişikliklerin bir çevresel ve sosyal değerlendirmesini yapacak ve ilave değerlendirme ve paydaş katılımı koşulları ve çevresel ve sosyal hafifletici önlemler, tadil edilen/ yeniden yapılandırılan proje belgelerine eklenecektir. Operasyona ilişkin değişikliklerin Kurul tarafından onaylanan Projeden maddi olarak farklı çevresel ve/veya sosyal bir senaryo ile sonuçlanması halinde, değişiklik Banka yönetimine bildirilecek ve uygunsa, geçerli EBRD politikalarıyla tutarlı bir şekilde, bilgi veya onay için Yönetim Kuruluna sunulacaktır.

5. EBRD'nin kamuoyuna raporlama ve hesap verebilirliği
  - 5.1. *EBRD şeffaflık, hesap verebilirlik ve paydaş katılımı ilkelerine bağlıdır. Yatırım faaliyetlerinin ve kendi operasyonlarının çevresel ve sosyal boyutları ile bu Politikanın uygulaması hakkında bilgiler sunan yıllık bir sürdürülebilirlik raporu yayınlacaktır. EBRD Bankanın Bilgiye Erişim Direktifi (BED) uyarınca Banka'nın ilgili paydaşları ile anlamlı bir diyalog yürütecektir. Banka müşterileri arasında benzer iyi uygulamaları teşvik edecektir.*
  - 5.2. *EBRD Banka'nın Bilgiye Erişim Direktifi (BED) uyarınca Proje Özet Belgelerinde projeler ile ilgili çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri özetleyecektir.*
  - 5.3. *EBRD'nin hesap verebilirlik mekanizması olan Bağımsız Proje Hesap Verebilirlik Mekanizması, bir Banka projesinden kendilerine zarar geleceği algısına sahip olan birey, kuruluş ve gruplara, banka operasyonlarından bağımsız olarak sorunu çözmek üzere şikâyetlerini bildirebilecekleri ve yardım isteyebilecekleri bir mekanizma sunmaktadır. Ayrıca, Banka'nın bu Politikaya veya Bilgiye Erişim Direktifinin projeye özgü bileşenlerine uygun davranmadığına inanan bireyler veya gruplar tarafından şikâyet bildirisinde bulunmak için de kullanılabilir.*
  6. Kurumsal ve Uygulamaya İlişkin Düzenlemeler
  - 6.1. *Yukarıda tanımlanan stratejik yönlerin yeterli bir şekilde ele alınmasını sağlamak için EBRD bu Politikanın etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayacak sorumlulukları ve uygun kaynakları tahsis edecektir. Banka çevresel ve sosyal değerlendirmeleri ve izleme süreçlerini denetlemek ve çevresel ve sosyal açıdan yararlı projeler başlatmak ve geliştirmek üzere uygun personel kaynaklarını temin edecektir.*
  - 6.2. *EBRD bu Politikanın uygulanmasına yardımcı olmak için çevresel ve sosyal prosedürler ve uygun rehberlik notları ve araçları geliştirecek ve muhafaza edecek ve personelin bu Politikanın gerekleri hakkında yeterli eğitimi almasını sağlayacaktır.*
  - 6.3. *EBRD, politikaya ilişkin genel konularda ve sonuçlandırılmalarından önce tüm sektör politikalarında ve stratejilerinde görüşleri alınacak olan Çevresel ve Sosyal Danışma Kurulu tarafından desteklenmeye devam edecektir. EBRD proje ve faaliyetleriyle ilişkili spesifik konularda da Çevresel ve Sosyal Danışma Kurulunun görüşleri alınabilir.*
  7. Ekler
- PR 1 - 10'un içerikleri bu Bölüm III'ün ayrılmaz bir parçasını oluşturur.*

Bölüm IV: Muafiyetler, İstisnalar ve Açıklama

1. Muafiyetler

Yönetim Kurulu, bu Politika'nın koşullarında açık bir şekilde izin verilmeyen bir gereklilik için muafiyete izin verebilir.

2. İstisnalar

Bu politika EBRD tarafından finanse edilen ve/veya uygulanan danışmanlık hizmetleri, toplumsal yatırım projeleri, politika diyalogu ve teknik iş birliği projeleri veya EBRD'nin yönetim, idare ve karar verme süreçleri için uygulanmaz.

3. Açıklama

Bu Politika Yönetim Kurulu tarafından onaylandıktan hemen sonra Banka'nın web sitesinde yayınlanır.

Bölüm V: Geçici Hükümler

Bu Politika'nın yürürlüğe girmesi öncesinde Banka yönetiminden⁸ ön onay alan projeler projenin ön onay aldığı zamanda yürürlükte olan politikaya tabi olacaktır.

Bölüm VI: Yürürlük Tarihi

Bu Politika 1 Ocak 2020 tarihi itibarıyla yürürlüğe girer.

Bölüm VII: Karar Verme Çerçevesi

Hesap Verebilirlik

Bu Politikaya ilişkin hesap verme sorumluluğu, Risk ve Uyumdan Sorumlu Genel Başkan Yardımcısıdır.

Sorumluluk

Bu Politika'nın uygulanmasından Çevre ve Sürdürülebilirlik Yönetim Direktörü sorumludur.

Bölüm VIII: Gözden Geçirme ve Raporlama

1. Gözden geçirme

Politika 2024 yılında bir kamuoyu istişare süreci ile birlikte gözden geçirmeye tabi olacaktır.

Yönetim Kurulu, revizyonların önemli mahiyette olmaması veya kamuoyu ile istişarelere konu olan Bankanın bir başka politikasında yapılan değişikliklerden doğması durumunda kamuoyu ile istişare yapılmasına gerek kalmaksızın herhangi bir aşamada Politikada yapılacak revizyonları onaylayabilir.

2. Raporlama

İlgili değil.

Bölüm IX: İlgili Dokümanlar

Bilgiye Erişim Politikası (2019) ve Bilgiye Erişim Direktifi (2019)

Proje Hesap Verebilirlik Politikası (2019) ve Bağımsız Proje Hesap Verebilirlik Mekanizması: Rehber (2019)

⁸ Bu Politika'nın kabul edildiği zaman itibarıyla, doğrudan yatırımlar ve finansal aracı yatırımları için, bu ön onay "KavramGözden Geçirme" olarak adlandırılmaktadır.

Ek 1: EBRD Çevresel ve Sosyal Yasaklılık Listesi

EBRD, Banka kaynaklarının aşağıdakiler ile ilgili faaliyetler için kullanıldığı projeleri doğrudan veya bir finansal aracı yoluyla dolaylı olarak bilerek finanse etmeyecektir:

- a. Ev sahibi ülkenin (yani ulusal) kanunları veya yönetmelikleri veya uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler altında üretimi veya ticareti yasa dışı sayılan ürün veya faaliyet veya aşağıdakiler gibi uluslararası aşamalı olarak yürürlükten kaldırma veya yasağa konu olan ürün ve faaliyetler
  - (i) PCB (poliklorlu bifenil) içeren ürünlerin üretim veya ticareti.⁹
  - (ii) Farmasötiklerin, pestisitlerin/herbisitlerin ve diğer tehlikeli maddelerin üretimi veya ticareti.¹⁰
  - (iii) Ozon tüketen maddelerin üretimi veya ticareti.¹¹
  - (iv) Kalıcı organik kirleticilerin üretimi veya kullanımı.¹²
  - (v) CITES kapsamında düzenlenen yaban hayatı ürünlerinin üretimi veya ticareti.¹³
  - (vi) Uluslararası kamu hukuku kapsamında yasaklanan atıkların sınır ötesi hareketleri.¹⁴
- b. Zorla tahliye.¹⁵
- c. Termik kömür madenciliği veya kömür yakıtlı elektrik üretim kapasitesi.
- d. Üretime dönük petrol arama.
- e. Proje kaynaklarının münhasıran sera gazı emisyonlarının azaltılmasını hedeflediği veya mevcut üretim sahalarında kontrollü yakmayı içerdiği nadir ve istisnai durumlar haricinde, üretime dönük petrol geliştirme projeleri.
- f. Ördek ve kazların zorla beslenmesini içeren faaliyetler.
- g. Temel olarak kürk üretimi amacıyla hayvanların yetiştirilmesi veya kürk üretimini içeren her türlü faaliyet.

⁹ PCB'ler: Poliklorlu bifeniller bir grup çok zehirli kimyasaldır. PCB'ler 1950 ile 1985 tarihli yağ doldurulmuş elektrik trafolarında, kapasitörlerde ve şalter mekanizmalarında bulunabilmektedir.

¹⁰ Referans belgeler, zaman zaman değişikliğe uğradığı haliyle Tehlikeli Kimyasalların İthalatı ve İhracatına ilişkin 649/2012 sayılı ve 4 Temmuz 2012 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü (AB); Birleşmiş Milletler Tüketimi ve/veya Satışı Hükümetlerce Yasaklanan, Geri Çekilen, Şiddetle Kısıtlanan veya Onaylanmayan Ürünlerin Konsolide Listesi; Bazı Tehlikeli Kimyasalların ve Pestisitlerin Uluslararası Ticaretinde Ön Bildirimli Kabul Usulüne Dair Sözleşme (Rotterdam Sözleşmesi); ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) Pestisitler için Tehlike Düzeyine Göre Önerdiği Sınıflandırmadır .

¹¹ Ozon Tüketen Maddeler (OTM): Stratosferdeki ozonla tepkimeye girerek ozonu tüketen ve yaygın olarak sözü edilen "ozon deliklerine" neden olan kimyasal bileşiklerdir. Ozon Tabakasını İnceltten Maddelere Dair Montreal Protokolü, ozon tüketen maddeleri ve bu maddelerle ilgili hedef azaltma ve aşamalı ortadan kaldırma tarihlerini sıralar. Aerosoller, soğutma gazlarını, köpük püskürtme ajanlarını, çözücülerini ve yangından koruma ajanlarını içeren Montreal Protokolü ile düzenlenen kimyasal bileşiklerin bir listesi, inzalayan ülkelerle ilgili detaylı bilgi ve aşamalı olarak sonlandırma hedef tarihleri ile birlikte Birleşmiş Milletler Çevre Programından temin edilebilir.

¹² Referans belge: 2009 yılında değiştirilmiş haliyle, Kalıcı Organik Kirleticilere (KOK) ilişkin Stockholm Sözleşmesi.

¹³ CITES: Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine ilişkin Sözleşme. CITES'da listelenen türlerin bir listesi CITES sekreteryasından temin edilebilir.

¹⁴ Referans belgeler: Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşınması ve Bertaraf Edilmesinin Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi; 14 Haziran 2006 tarihli 1013/2006/EC sayılı Atıkların Taşınması Tüzüğü; geri dönüşüm faaliyetleri için tahsis edilen atıkların sınır ötesi hareketlerinin kontrolü hakkında C(92)39/Son Kararının revizyonuna ilişkin OECD Konseyinin C(2001)107/Son Kararı; Tehlikeli Atıkların Sınır Ötesi Taşınımına ve Bertarafına İlişkin Basel Sözleşmesi (22 Mart 1989).

¹⁵ "Zorla tahliye": bireyleri, grupları ve toplulukları kullandıkları veya bağlı oldukları evlerinden ve/veya arazilerinden ve ortak mülkiyetli kaynaklarından zorla veya kalıcı veya geçici olarak uzaklaştırılmalarını içeren, dolayısıyla bireyin, grubun veya topluluğun belirli bir konutta veya yerde ikamet etme veya çalışma olanağını herhangi bir uygun formda hukuki veya başka türlü koruma imkânı sunulmaksızın veya bunlara erişim imkânı tanınmaksızın ortadan kaldıran veya sınırlayan eylemler ve/veya ihmallere.

- h. *Asbest elyaflarının veya asbest elyaf içeren ürünlerin ve karışımların bilinçli olarak üretimi, piyasaya sunulması veya kullanımı.*¹⁶
- i. *Cıva ve cıva bileşiklerinin ihracatın ve geniş bir yelpazedeki cıva eklenmiş ürünlerin üretimi, ihracatı ve ithalatı*¹⁷
- j. *Biyolojik çeşitlilik kaynaklarının veya kültürel mirasın korunması ile ilgili ev sahibi ülke mevzuatı veya uluslararası sözleşmeler ile yasaklanan faaliyetler.*
- k. *Deniz ortamında uzunluğu 2,5 metreyi aşan ağlar kullanılarak sürüklenme ağıyla yapılan balık avcılığı.*
- l. *IMO koşullarına uymayan gemilerde petrol veya başka tehlikeli maddelerin taşınması.*¹⁸
- m. *Gerekli ithalat ve ihracat ruhsatları olmaksızın veya ihracat, ithalat veya transit geçiş ülkelerinden geçiş için başka birizin belgesi olmaksızın mal ticareti.*

¹⁶ Asbest elyaf (krizotil) ile ilgili olarak Kimyasal Maddelerin Tescili, Değerlendirilmesi ve Onaylanması Hakkındaki 1907/2006 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü'nün (REACH) XVII sayılı ekinin değiştirilmesi hakkındaki 2016/1005 sayılı ve 22 Haziran 2016 tarihli Komisyon Tüzüğü.

¹⁷ Cıva ile ilgili olarak, 2017/852 sayılı ve 17 Mayıs 2017 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü (AB).

¹⁸ Denizde Can Güvenliği Uluslararası Sözleşmesi (SOLAS) sertifikaları (bununla sınırlı olmaksızın Uluslararası Güvenlik Yönetimi (ISM) Koduna uygunluk dahil), Avrupa Birliği tarafından kara listeye alınan tankerleri veya Limanlarda Devlet Denetimi Hakkında Paris Mutabakatı (Paris Mutabakatı) ile yasaklanan tankerler ve MARPOL 13G kuralı altında aşamalı olarak sonlandırılacak olan tankerler. 25 yaşın üstündeki tek cidarlı gemiler hiçbir şekilde kullanılmamalıdır.

Ek 2: A Kategorisindeki Projeler

Bu Liste aşağıda sıralanan kategorilerde “tamamen yeni” projeler veya büyük tevsi veya dönüşüm-dönüştürme projeleri için geçerlidir. Aşağıda sıralanan proje türleri, ileride potansiyel olarak önemli yeni ve ilave çevresel ve/veya sosyal etkilerle sonuçlanabilecek ve bu nedenle de bir çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi gerektiren projelere örneklerdir. Her bir projenin sınıflandırması, projenin doğası, yeri, hassasiyeti ve ölçeğine bağlı olarak gerçek veya potansiyel yeni ve ilave çevresel ve sosyal etkilerin doğasına ve önemine bağlı olacaktır.

1. *Ham petrol rafinerileri (ham petrolden sadece yağ üreten taahhütler hariç) ve günlük 500 ton veya daha fazla kömür veya bitümlü şist gazlaştırma veya sıvılaştırma yapan tesisler.*
2. *Termik enerji santralleri ve 300 MW¹⁹ veya daha fazla ısı çıkışı olan diğer yakma tesisleri ve nükleer enerji santralleri ve nükleer reaktörler; buna söz konusu enerji santrallerinin ve reaktörlerin sökülmesi veya işletmeden çıkartılması dahildir (maksimum enerjisi 1 kW sürekli termik yükü aşmayan parçalanabilir ve üretken maddelerin üretimi ve dönüşümüne yönelik araştırma tesisleri hariç).*
3. *(a) Işınlanmış nükleer yakıtların yeniden işlenmesine yönelik tesisler; ve (b) aşağıdaki amaçlar için tasarlanmış tesisler: (i) nükleer yakıt üretimi ve zenginleştirilmesi; (ii) ışınlanmış nükleer yakıtın veya yüksek düzeyde radyoaktif atıkların işlenmesi; (iii) ışınlanmış nükleer yakıtın nihai bertarafı; (iv) sadece radyoaktif maddelerin nihai bertarafı; ve (v) sadece ışınlanmış nükleer yakıtların veya radyoaktif atıkların üretim sahasından farklı bir sahadaki depolanması (10 yıldan uzun bir süre için planlanan).*
4. *Dökme demir ve çeliğin eritilmesi için entegre tesisler; cevher, yoğunlaştırılmış veya ikincil ham maddelerden metalürjik, kimyasal veya elektrolitik süreçlerle demir olmayan ham metal üreten tesisler.*
5. *Entegre kimya tesisleri: yani birkaç ünitenin sıralandığı ve işlevsel açıdan birbirine bağlı olduğu, kimyasal dönüşüm süreçleri kullanılarak maddelerin endüstriyel ölçekte imal edildiği ve temel organik kimyasalları, temel inorganik kimyasallar, fosfor, nitrojen veya potasyum temelli gübreler (basit veya bileşik gübreler), temel bitki sağlığı ürünleri ve biyositler, kimyasal veya biyolojik süreçlerin kullanıldığı temel farmasötik ürünler ve patlayıcıların üretimi için kullanılan tesisler.*
6. *Uzun mesafe demir yolu trafiği için hat inşaatı; 2100 metre veya daha uzun temel pist uzunluğuna sahip havaalanlarının inşaatı; dört veya daha fazla şeritli otoyol, ekspres yol ve yeni yol yapım çalışmaları veya yeniden düzenlenen ve/veya genişletilen yol kısımlarının aralıksız 10 km veya daha uzun olması koşuluyla mevcut yolları dört veya daha fazla şeritli hale getirmek için yapılan yeniden düzenleme ve/veya yol genişletme çalışmaları.*
7. *Çapı 800 mm'nin ve uzunluğu 40 km'nin üzerinde olan boru hatları, doğal gaz, petrol ve kimyasalların büyük ölçekli taşınmasına veya jeolojik depolama amacıyla karbon dioksit (CO₂) akışlarının taşınmasına yönelik güçlendirici istasyonlar dahil olmak üzere terminaller ve ilişkili tesisler.*
8. *Karbon dioksitin jeolojik olarak depolanmasına yönelik depolama sahaları.*

¹⁹ Buhar ve tek çevrimli gaz türbinli enerji santralleri için 140MW brüt elektrik çıkışına eşdeğer.

9. *Jeolojik depolama amaçlı olarak, toplam yıllık CO₂ yakalama kapasitesi 1,5 megaton veya üzeri olan CO₂ akışı yakalama tesisleri.*
10. *Büyük ölçekli limanlar, iç su yolları ve iç su yolu trafiğine yönelik limanlar; ticaret limanları, kara bağlantılı yükleme ve boşaltma iskeleleri ve dış limanlar (vapur iskeleleri hariç).*
11. *Tehlikeli, toksik veya tehlikeli atıkların yakılması, kimyasal işlemden geçirilmesi veya düzenli depolanması için atık işleme ve bertaraf tesisleri.*
12. *Tehlikeli olmayan atıkların yakılmasına veya kimyasal işlemden geçirilmesine yönelik günlük kapasitesi 100 tonun üzerinde olan büyük ölçekli atık bertaraf tesisleri.*
13. *Tutulan veya depolanan yeni veya ilave su miktarının 10 milyon metreküpü aştığı, suyun tutulması veya kalıcı olarak depolanması için tasarlanan büyük²⁰ barajlar ve diğer tesisler.*
14. *Çıkarılacak veya zenginleştirilecek yıllık su hacminin 10 milyon metreküp veya daha fazla olduğu yeraltı suyu çıkarma faaliyetleri veya suni yer altı suyu doldurma projeleri.*
15. *Muhtemel su yetersizliklerinin önlenmesi amacıyla nehir havzaları arasında su kaynaklarının aktarılmasına yönelik olarak yıllık 100 milyon metreküpün üzerinde suyun aktarıldığı çalışmalar veya nehir havzaları arasında su kaynaklarının aktarılmasına yönelik olarak çekiş havzasında çok yıllık ortalama akışın yıllık 2.000 milyon metreküpü aştığı ve aktarılan su miktarının söz konusu akışın yüzde 5'ini aştığı çalışmalar. (Her iki durumda da boru hattı ile içme suyu transfer hariçtir).*
16. *(a) Kereste veya benzeri lifli malzemelerden kâğıt hamuru üretim tesisleri, (b) havayla kurutulmuş günlük 200 metrik ton ve üzeri üretim kapasiteli kâğıt veya karton üretimi için sanayi tesisleri.*
17. *Saha yüzölçümünün 25 hektarı geçtiği taş ocakları ve açık ocaklı madencilik veya saha yüzölçümünün 150 hektarı geçtiği turba çıkarma.*
18. *Petrol için çıkarılan miktarın günlük 500 tonun üzerinde olduğu ve doğal gaz için günlük çıkarılan miktarın 500.000 metreküpü geçtiği ticari amaçlı petrol ve doğal gaz çıkarma.*
19. *Petrol, petrokimyasallar veya kimyasal ürünlerin depolandığı, 200.000 ton veya daha fazla depolama kapasitesine sahip depolama tesisleri.*
20. *Büyük ölçekli ağaç kesme faaliyetleri veya geniş alanların ormansızlaştırılması.*
21. *150.000 nüfusa eşdeğer kapasiteyi aşan evsel atık su arıtma tesisleri.*
22. *Büyük ölçekli evsel katı atık işleme ve bertaraf tesisleri.*
23. *Büyük ölçekli turizm ve perakendecilik geliştirme işleri.*
24. *Yüksek gerilim havai elektrik hatlarının yapımı.*
25. *Enerji üretimi için büyük ölçekli rüzgâr enerjisi üretim tesisleri (rüzgâr santralleri).*
26. *Büyük ölçekli arazi ıslahı ve deniz dibi tarama operasyonları.*
27. *Öncelikli biyolojik çeşitlilik özelliklerinin ve/veya kritik habitatların dönüştürülmesini, arazi kullanım amacının değiştirilmesini ve yoğunlaştırma çalışmalarını içeren büyük ölçekli temel tarım ve ormancılık faaliyetleri.*

²⁰ Uluslararası Büyük Barajlar Komisyonunun (ICOLD) tanımına göre, büyük barajtemelden itibaren 15 metre veya daha fazla yüksekliğe sahip baraj anlamındadır. 5 ila 15 metre yüksekliğe ve 3 milyon metreküpten fazla depolama hacmine sahip barajlar da büyük barajlar olarak sınıflandırılmıştır

28. *Günlük 12 ton mamul ürün işleme kapasitesinin aşıldığı post ve deri tabaklama tesisleri.*
29. *Yoğun kümes hayvanı ve domuz yetiştirme amacıyla kurulmuş ve (a) en az 85.000 et tavuğu ve 60.000 yumurta tavuğu için yeterli yeri; (b) domuz üretimi için her biri 30 kg'den ağır en az 3000 domuzluk yeri veya (c) en az 900 dişi domuzluk yeri olan tesisler.*
30. *Proje kategorisi bu listede olmasa bile uluslararası, ulusal veya bölgesel öneme sahip hassas alanlarda yürütülmesi planlanan veya söz konusu mahallerde diğer geçmiş, mevcut ve makul olarak öngörülebilir gelişmeler ile birlikte yol açılan kümülatif etkiler dahil olmak üzere algılanabilir bir etkisi olması muhtemel Projeler²¹. Bu hassas alanlar arasında, bunlarla sınırlı olmamak üzere, yasal olarak koruma altına alınan ve/veya uluslararası alanda kabul edilen veya ulusal hükümetlerce bu statü için önerilen doğa koruma alanları, öncelikli biyolojik çeşitlilik özelliklerini destekleyen kritik yaşam alanları veya başka ekosistemler, arkeolojik veya kültürel öneme sahip alanlar ve yerli halklar veya başka savunmasız insanlar için önem taşıyan alanlar yer alır.*
31. *Projeden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen veya etkilenmesi muhtemel insanlar veya insan grupları üzerinde önemli olumsuz sosyal etkilere yol açabilecek projeler.*
32. *Önemli gönülsüz yeniden yerleşim veya ekonomik değişimleri gerektirebilecek projeler.*

²¹ Herhangi bir sınırlama olmaksızın, sosyal veya çevreye yönelik amaçları olan projeler (hidroelektrik projeler veya diğer yenilenebilir enerji projeleri) dahil olmak üzere.

EBRD Performans Koşulu 1: Çevresel ve Sosyal Risklerin ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetilmesi

Giriş

1. *Bu Performans Koşulu (PK), projelerle ilişkili çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin belirlenmesi için entegre değerlendirmeler yapmanın ve çevresel ve sosyal performansın proje ömrü boyunca müşteri tarafından yönetilmesinin önemini kabul etmektedir. Başarılı ve etkin bir çevresel ve sosyal yönetim sistemi (ÇSYS) sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevresel ve sosyal performansı destekler ve finansal, çevresel ve sosyal sonuçların iyileştirilmesini sağlayabilir. Bu, yönetim tarafından başlatılan ve desteklenen dinamik ve sürekli bir süreçtir ve müşteri, çalışanları, projeden etkilenen yerel topluluklar ve ilgisine göre diğer paydaşlar arasında anlamlı bir iletişim içerir.*
2. *Bu PK, projeyle bağlantılı potansiyel çevresel ve sosyal risk ve etkilerin değerlendirilmesi sürecinde ve bu risk ve etkilerin yönetimi ve izlenmesi için uygun prosedürlerin geliştirilmesi ve uygulanması sürecinde müşterinin sorumluluklarını ana hatlarıyla belirler.*

Amaçlar

3. *Bu performans Koşulunun amaçları şunlardır:*
  - *Projenin çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini belirlemek ve değerlendirmek;*
  - *Proje faaliyetlerinin çalışanlar, etkilenen topluluklar ve çevre üzerinde yaratacağı olumsuz çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri ele almak için bir azaltma hiyerarşisi yaklaşımı benimsemek;*
  - *İlgili Performans Koşulları ile tutarlı bir şekilde, projenin çevresel ve sosyal risklerine ve etkilerine uygun bir ÇSYS geliştirmek; ve*
  - *Yönetim sistemlerinin etkin kullanımı yoluyla müşterinin çevresel ve sosyal performansının sürekli gelişmesini desteklemek.*

Uygulama Kapsamı

4. *Bu PK, Çevresel ve Sosyal Politikada belirlendiği şekliyle, EBRD tarafından finanse edilen tüm projeler için geçerlidir. Müşteri, çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinin bir parçası olarak, bu PK'nin ilgili koşullarını ve bunların proje tasarım, inşaat, işletme ve işletmeden çıkarma veya kapatma veya eski haline getirme süreçleri boyunca nasıl ele alınıp yönetileceğini belirleyecektir.*
5. *Yeni tesisleri veya iş faaliyetleri içeren projeler en baştan itibaren Performans Koşullarını karşılayacak şekilde tasarlanacaktır. Eğer bir proje, EBRD Yönetim Kurulu veya Yönetim Kurulu onay yetkisini devretmişse Banka Yönetimi tarafından verilen onayı tarihi itibarıyla müşterinin Performans Koşullarını karşılamayan mevcut tesislerinin veya iş faaliyetlerinin modernizasyonunu veya geliştirilmesini içeriyorsa veya proje en baştan itibaren Performans Koşullarını karşılamıyorsa, müşterinin bu tesislerin veya faaliyetlerin EBRD için kabul edilebilir bir süre içerisinde Performans Koşulları ile uyumlu hale getirmesine yönelik teknik ve finansal açıdan uygulanabilir ve maliyet etkin bir dizi önlemler içeren bir çevresel ve sosyal eylem planını (ÇSEP) kabul etmesi istenecektir. ÇSEP içerisinde, EBRD ve müşteri, projenin çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini Performans Koşullarına uygun olarak yönetmek için müşterinin uygulamayı taahhüt edeceği spesifik düzeltici ve önleyici eylemleri ve azaltma önlemlerini ve bunlara ilişkin uygulama takvimini kararlaştıracaktır. ÇSEP finansman anlaşmalarının bir parçasını oluşturacak ve gerektiğinde müşterinin ÇSEP uygulamasını destekleme yükümlülüklerini içerecektir.*
6. *İlişkili tesislerin çevresel ve/veya sosyal riskleri ve etkileri çevresel ve sosyal değerlendirme sürecine dahil edilir. Müşteri, ilişkili tesislerden kaynaklanan çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin ilgili mevzuat hükümlerine, uluslararası iyi uygulamalara ve Performans Koşullarının amaçlarına uygun şekilde yönetilmesini ve azaltılmasını sağlayacaktır.*

7. *Performans Koşullarının uygulanmadığı proje yakınındaki tesislerden veya faaliyetlerden, mevcut tesislerden ve müşterinin kontrolü dışındaki başka tesislerden veya faaliyetlerden kaynaklanan potansiyel olarak önemli çevresel ve/veya sosyal risklerin ve etkilerin tespit edilmesi durumunda, müşteri projeye olan riskleri değerlendirmek ve azaltmak için makul çaba harcayacaktır.*
8. *Proje paydaşlarının katılımını sağlama, bu sürecin ayrılmaz bir parçasını oluşturur. Paydaş katılımına ilişkin gereklilikler Performans Koşulu 10'da açıklanmaktadır.*

Gereklilikler

Çevresel ve Sosyal Değerlendirme

9. *Müşterinin çevresel ve sosyal değerlendirmesinde proje ile ilişkili çevresel ve sosyal riskler ve etkiler ele alınır. Bir proje mevcut tesisleri veya iş faaliyetlerini ve/veya ilişkili tesisleri içeriyorsa, Müşterinin çevresel ve sosyal değerlendirmesinde bu tesisler ve faaliyetler ile ilişkili çevresel ve sosyal riskler ve etkiler de dikkate alınır. Çevresel ve sosyal değerlendirme süreci, cinsiyet bazında ayrıştırılmış veriler dahil olmak üzere mevcut ve/veya yakın zamanlı bilgileri, çevresel ve sosyal başlangıç durumu verilerini uygun ayrıntı düzeyinde içerir. Değerlendirme süreci ayrıca: (i) uluslararası kamu hukuku kapsamında ev sahibi ülke yükümlülüklerini içeren yasalar da dahil olmak üzere, projenin faaliyet gösterdiği yerde geçerli olan çevresel ve sosyal yasaları ve yasal gerekleri ve (ii) PK çerçevesinde geçerli olan koşulları da belirlemelidir. Etki önleme hiyerarşisi ve uluslararası iyi uygulamaların tatbiki, bu yaklaşımın merkezinde yer alır.*
10. *Çevresel ve sosyal değerlendirme süreci ayrıca mümkün olduğu ölçüde diğer geçmiş, mevcut ve makul olarak öngörülebilir gelişmelerden kaynaklı riskler ve etkiler ile birlikte yol açılan kümülatif riskleri ve etkileri, ayrıca projenin etkisiyle daha sonra veya başka yerde gerçekleşebilecek planlanmayan ancak öngörülebilir faaliyetlerden kaynaklı etkileri ve riskleri de tespit ve karakterize edecektir.*
11. *Olumsuz çevresel ve sosyal etkileri olabilecek projeler için, müşteri, değerlendirme sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak, projenin paydaşlarını belirleyecek ve projenin PK 10'a uygun olarak planlanması, uygulanması ve işletilmesinde paydaşların görüş ve kaygılarını dikkate alabilmek amacıyla paydaşlarla anlamlı iletişim için bir plan tasarlayacaktır. Bu paydaş tanımlama süreci projeden orantısız bir şekilde etkilenebilecek kişileri de tespit edecektir. Savunmasız kişilerin orantısız bir şekilde etkilenmemesi için azaltma önlemleri geliştirilecek ve uygulanacaktır.*
12. *Değerlendirme süreci, projenin yaratacağı potansiyel risk ve etkilerle dengeli ve orantılı olacak ve entegre bir şekilde projenin tüm ilgili doğrudan çevresel ve sosyal risk ve etkilerini ve proje döngüsünün ilgili aşamalarını kapsayacaktır. İklim değişikliğinin yol açtığı toplumsal cinsiyet ile ilgili hususlar ve riskler Projelerin değerlendirme süreci boyunca dikkate alınacaktır. Müşterinin çevresel ve sosyal değerlendirme çalışmasını insan hakları gibi belirli risk ve etkilere odaklanan ek çalışmalarla tamamlaması uygun olabilir. Değerlendirme kapsamında ayrıca potansiyel iyileştirme fırsatları da tespit edilecek ve değerlendirilecektir.*
13. *Karmaşık veya tartışmalı projeler veya potansiyel olarak önemli çok boyutlu çevresel veya sosyal riskler veya etkiler içeren projeler için, müşteriden uluslararası alanda kabul görmüş bir veya daha fazla bağımsız uzman çalıştırması istenebilir. Bu uzmanlar proje için bağımsız danışmanlık ve gözetim sağlamak üzere, projeye bağlı olarak bir danışma panelinin bir parçasını oluşturabilir veya müşteri tarafından başka şekilde istihdam edilebilir.*
14. *Bir proje, doğrudan ve kümülatif çevresel ve sosyal etkiler dahil olmak üzere, potansiyel olarak önemli ve sınıflandırma zamanında kolaylıkla tespit edilemeyecek veya değerlendirilemeyecek yeni ve ilave çevresel ve/veya sosyal etkilere yol açabilecek ise, Kategori A olarak sınıflandırılmaktadır. A kategorisinde sınıflandırılan projeler için biçimlendirilmiş ve katılımcı bir çevresel ve sosyal etki değerlendirme (ÇSED) süreci gerekir.*

ÇSED kapsamında projenin yeri, teknolojisi, büyüklüğü, ölçeği ve tasarımı, etki azaltma seçenekleri ve "proje olmaması" senaryosu bakımlarından makul alternatiflerin bir analizi yer alacaktır. A kategorisindeki projelerin bir listesi bu Politikanın Ek 2'sinde sunulmaktadır.

15. Bir proje, doğurabileceği potansiyel çevresel ve/veya sosyal etkiler tipik olarak sahaya özgüyse ve/veya kolayca saptanabilir ve hafifletici önlemler vasıtasıyla kolayca ele alınabilir mahiyetteyse B kategorisinde sınıflandırılır. Çevresel ve sosyal değerlendirmenin kapsamı EBRD tarafından her bir durum için ayrı ayrı belirlenir.
16. Minimal düzeyde potansiyel olumsuz çevresel ve/veya sosyal etkiye sahip olması beklenen veya böyle bir olumsuz etkisi olması beklenmeyen projeler C kategorisinde sınıflandırılır.
17. Faaliyetleri birden fazla sahada yürütülen müşterilerin genel kurumsal finansman, işletme sermayesi veya öz sermaye finansmanı için başvurduğu durumlarda, 9 ila 15'inci paragraflarda anlatılan değerlendirme uygun olmayabilir. Böyle durumlarda, müşterinin mevcut çevresel ve sosyal yönetim sistemi ve geçmişteki ve halihazırdaki performansı Banka tarafından ilgili Performans Koşullarıyla karşılaştırılarak değerlendirilecek ve çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri yönetmek amacıyla bir ÇSEP geliştirilecek ve kurumsal düzeyde uygulanacaktır. Sahaya özgü eylemler düşünülebilir.

Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemleri

18. Müşterilerden, projenin doğasına ve ölçeğine uygun, uluslararası iyi uygulamalar (ÜİÜ) uyarınca projenin çevresel ve sosyal risk ve etkileriyle orantılı bir ÇSYS oluşturmaları ve sürdürmeleri istenmektedir. Bu yönetim sisteminin amacı, çevresel ve sosyal koşulların uygulamasının bütünleştirilmiş ve koordineli bir süreçte entegre edilmesi ve müşterinin ana operasyonel faaliyetlerine dahil edilmesidir.

Çevresel ve Sosyal Politika

19. Müşteri, uygun şekilde, projenin sağlıklı çevresel ve sosyal performansa ulaşmasına olanak veren çevresel ve sosyal hedef ve ilkeleri tanımlayan kapsayıcı bir politika oluşturacaktır. Söz konusu politika, PK'lerin ilkeleriyle tutarlı olacak şekilde çevresel ve

sosyal değerlendirme ve yönetim süreci için bir çerçeve sağlayacaktır.

Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı

20. Çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinden çıkan bulguları ve paydaş katılımının sonuçlarını dikkate alarak, müşteri tespit edilen çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri ve PK'lere uygunluğu sağlamak için gereken diğer performans iyileştirme önlemlerini ele almak üzere bir eylem programı geliştirecek ve uygulayacaktır. Projeye bağlı olarak, program belgelenmiş operasyonel politikaların, yönetim sistemlerinin, prosedürlerin, planların, uygulamaların ve sermaye yatırımlarının bir birleşiminden oluşabilir; bunların tümüne Çevresel ve Sosyal Yönetim Planları (ÇSYP) adı verilmektedir.
21. ÇSYP, azaltma hiyerarşisini yansıtacak ve teknik ve mali açıdan uygulanabilir olan durumlarda en aza indirme, azaltma veya telafi etme yerine risklerin ve etkilerin önlenmesine veya etkilerden sakınılmasına öncelik verecektir; ÇSYP ayrıca projenin tüm ilgili aşamalarının geçerli yasalara, yasal gereklere ve PK'lere uygun olacak şekilde yapılandırılmasını sağlayacaktır.
22. Etkilenen birey veya grupların değerlendirme sürecinde dezavantajlı veya savunmasız olarak belirlendiği hallerde, ÇSYP risklerin ve etkilerin orantısız bir şekilde bu kişileri etkilememesi ve bu kişilerin projeden fayda sağlamak amacıyla fırsatlardan yararlanabilmesi için farklılaştırılmış tedbirler içerecektir.
23. ÇSYP'nin ayrıntı ve karmaşıklık düzeyi, projenin riskleri ve etkileri ve proje iyileştirme fırsatları ile uyumlu olacaktır. ÇSYP, ölçülebilir sonuçları mümkün olduğu ölçüde belirli dönemler içinde izlenebilen hedefler ve performans göstergeleri şeklinde tanımlayacaktır. Proje geliştirme ve uygulama sürecinin dinamik mahiyetinden hareketle, ÇSYP proje şartlarında meydana gelen değişikliklere, öngörülmeyen olaylara, yasal gereklerdeki değişikliklere ve izleme ve gözden geçirme sonuçlarına duyarlı olacak ve gerektiğinde güncellenecektir.

Kurumsal Kapasite ve Taahhüt

24. Müşteri, ilgili ulusal yasal ve düzenleyici gerekliliklerle ve Performans Koşullarıyla sürekli uygunluğu sağlamak için, ÇSYP'nin uygulanmasına yönelik görev, sorumluluk ve yetkileri tanımlayan bir kurumsal yapıyı oluşturacak, sürdüreceği ve gerekli olması halinde güçlendirecektir. Müşteri, yönetim temsilcisi/temsilcileri dahil olmak üzere, özel olarak ÇSYP'nin sürdürülmesi ve uygulanması için açık bir şekilde belirlenmiş yetki ve sorumluluklara sahip personel atayacaktır. Kilit çevresel ve sosyal sorumlulukları tanımlanacak ve ilgili personele iletilecektir. Müşteri, etkin ve sürekli sosyal ve çevresel performans elde etmek için yeterli desteği ve insan kaynakları ile mali kaynakları sağlayacaktır.
25. Müşteri, projenin çevresel ve sosyal performansına ilişkin faaliyetler için doğrudan sorumluluğu olan çalışanlarının uygun yeterliliğe ve eğitime sahip olmalarını sağlayacaktır.

Üçüncü Taraf Riski

26. ÇSYS, belirlediği özel koşullar ve eylemler de dahil olacak şekilde, ister doğrudan müşteri tarafından isterse yükleniciler veya alt yükleniciler aracılığıyla gerçekleştiriliyor olsun, proje için geçerli olacaktır.
27. Proje sahalarında çalışan yüklenicilerin, uygun bir yüklenici yönetim sistemi benimseyip uygulamak suretiyle, ÇSYS gerekliliklerini yerine getirmesini sağlamak müşterinin sorumluluğundadır. Etkili yüklenici yönetimi aşağıdakileri içerir:
- Sözleşme edilen iş ve hizmetlerle ilişkili çevresel ve sosyal risklerin değerlendirilmesi ve ihale belgelerine ilgili ÇSYP koşullarının uygun şekilde dahil edilmesi ve yüklenicilerden bu standartları uygulamalarının ve uyumsuzluk durumunda azaltma önlemleri ve/veya telafi edici eylemleri uygulamalarının sözleşme yoluyla talep edilmesi;
  - Yüklenicilerin proje görevlerini sözleşmede belirtilen çevresel ve sosyal gerekliliklere uygun olarak gerçekleştirmek için bilgi ve beceriye sahip olup olmadıklarının denetlenmesi;

- Yüklenicinin sözleşmede belirlenen çevresel ve sosyal koşullara uyumunun izlenmesi; ve
- Alt yüklenicilerin söz konusu olduğu hallerde, yüklenicilerden alt yüklenicileri için eşdeğer çevresel ve sosyal düzenlemeler getirmelerinin istenmesi.

28. Müşteri, ana tedarikçileri ile ilişkili riskleri tespit etmek için makul çaba harcamak zorundadır²². Durum tespit aşamasında tespit edilen önlemler ve/veya etki azaltıcı önlemler gerektiğinde ÇSYP'ye dahil edilecektir. Müşterinin ana tedarikçileri üzerinde makul olarak kontrol uygulayabildiği hallerde, çevresel ve sosyal değerlendirme süreci ana tedarikçilerin çevresel ve sosyal risklerle ve etkilerle ilişkilendirilme olasılığı olup olmadığını göz önüne alacaktır. Eğer böyle bir durum söz konusuysa, müşteri projenin doğasına ve ölçeğine uygun olarak söz konusu tedarik zincirlerinin karmaşıklık düzeyiyle ve ilişkili çevresel ve sosyal riskler ve etkilerle orantılı bir tedarik zinciri yönetim sistemi benimseyecek ve uygulayacaktır. Yönetim sistemi, tedarik zinciri değerlendirmesi sırasında veya devam eden izleme çalışması sırasında tespit edilen çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri ele almak için harekete geçmeye yönelik süreçleri içerecek ve aşağıdakileri göz önünde bulunduracaktır: (a) müşterinin risklere ve etkilere neden olup olmadığı veya katkıda bulunup bulunmadığı; (b) müşterinin tedarikçi üzerindeki baskı gücü; (c) ilişkinin müşteri için ne kadar önemli olduğu; (d) risklerin ve etkilerin ciddiyet derecesi, ve (e) tedarikçiyle ilişkinin sonlandırılmasının olumsuz sonuçlara yol açıp açmayacağı. Tedarik zinciri için aranan çalışma standartları PK 2'de, canlı doğal kaynaklara ilişkin tedarik zincirleri için istenen koşullar ise PK 6'da tanımlanmıştır.

Proje İzleme ve Raporlama

Müşteri, projenin çevresel ve sosyal performansını izleyecektir. Bu izleme, şunları amaçlayacaktır: (i) projenin PK'lere uygun olarak uygulanıp uygulanmadığının belirlenmesi ve (ii) ders alınması, kaynak tahsisi ve sürekli iyileştirme için fırsatların tespit edilmesi.

²² Ana tedarikçiler, projenin temel operasyonel fonksiyonları için sürekli olarak ve doğrudan mal veya malzeme sağlayan tedarikçilerdir. Projenin temel operasyonel fonksiyonları spesifik bir proje faaliyeti için gerekli olan ve eksikliği halinde projenin devam etmesi mümkün olmayan üretim ve/veya hizmet prosesleridir.

29. İzleme gerekleri projenin doğasıyla ve çevresel ve sosyal risk ve etkileriyle orantılı olacaktır. İzleme kapsamında şunlar ele alınacaktır:
- Çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinde tespit edilen önemli çevresel ve sosyal riskler ve etkiler;
  - Proje değerlendirme sürecinde ve sonrasındaki izleme sürecinde belirlendiği şekilde PK'lerin ilgili kısımları;
  - ÇSYP veya ÇSEP'de belirtilen eylemler;
  - İşçilerden ve dış paydaşlardan alınan şikayetler ve bunların nasıl çözüldüğü;
  - Düzenleyici izleme ve raporlama gerekleri; ve
  - Diğer taraflarca (örneğin alıcılar, finansörler veya sertifikasyon kuruluşları) istenen izleme/raporlama.
30. Müşteri, izlemeyi gerçekleştirmek için yeterli sistem, kaynak ve personelin olmasını sağlayacaktır. Müşteri izleme sürecinin sonuçlarını incelemeli ve gerektiği şekilde düzeltici eylem adımları atmalıdır. Ek olarak, müşteri kendi izleme bilgilerini tamamlamak veya doğrulamak için bağımsız uzmanlar, yerel topluluklar veya sivil toplum kuruluşları gibi üçüncü tarafları kullanabilir. İlgili otoritelerin veya diğer üçüncü tarafların belirli çevresel ve sosyal risk ve etkilerin ve bunlarla ilişkili azaltıcı tedbirlerin yönetiminden sorumlu olduğu yerlerde, müşteri söz konusu azaltıcı tedbirlerin oluşturulmasında ve izlenmesinde ilgili otoritelerle veya diğer üçüncü taraflarla birlikte çalışacaktır.
31. Müşteri, PK'lere uygunluğu ve ÇSYS, ÇSYP, ÇSEP ve uygun yerlerde Paydaş Katılım Planının uygulamasını içerecek şekilde, projenin çevresel ve sosyal performansı konusunda EBRD'ye düzenli raporlar sunacaktır. Müşteri, izleme sonuçlarını temel alarak, EBRD ile üzerinde anlaşmaya vardığı şekilde, tüm gerekli düzeltici ve önleyici eylemlere üzerinde değişiklik yapılmış olan ÇSYP veya ÇSEP'de yer verecektir. Müşteri üzerinde anlaşmaya varılan düzeltici ve önleyici eylemleri uygulayacak ve performanslarını arttırmak için söz konusu eylemlerin takibini yapacaktır.
32. Müşteri, müşteriyle veya projeye ilgili olarak ortaya çıkan ve önemli bir olumsuz etki yaratma olasılığı olan çevresel ve sosyal olay veya kazalardan EBRD'yi derhal haberdar edecektir.
33. Müşteri, proje kapsamında, tasarımında veya işleyişinde çevresel ve/veya sosyal risk ve etkilerde önemli değişiklik yapması muhtemel olan değişikliklerden EBRD'yi derhal haberdar edecektir. Müşteri her türlü ek değerlendirmeyi ve paydaş katılım çalışmasını PK'lere uygun olarak gerçekleştirecek ve EBRD ile üzerinde anlaştığı şekilde ÇSYP veya ÇSEP'yi uygun şekilde değiştirecektir.
34. Önemli olumsuz çevresel ve sosyal risk ve etkilere yol açabilecek projeler için, müşteriden projeye ilişkin periyodik bağımsız gözden geçirmeler gerçekleştirmek üzere dışarıdan uzmanlar tutması veya spesifik çevresel ve sosyal risk ve etkilere ilişkin izleme çalışması yapması istenebilir. Bu çalışmanın ve devam eylemlerinin kapsamı her bir durum için ayrı ayrı belirlenecektir.

EBRD Performans Koşulu 2: İşgücü ve Çalışma Koşulları

Giriş

1. *Bu Performans Koşulu (PK), müşteriler ve müşterilerin iş faaliyetleri için iş gücünün değerli bir varlık olduğunu ve iyi insan kaynakları yönetiminin ve örgütlenme özgürlüğü ve toplu pazarlık hakkı dahil işçi haklarına saygıyı temel alan sağlıklı bir işçi-yönetim ilişkisinin iş faaliyetlerinin sürdürülebilirliği için kilit unsurlar olduğunu kabul etmektedir.*

- *Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) tanımlarına göre zorla çalıştırmayı ve çocuk işçiliğini önlemek (ve*
- *İşçilere işyerindeki endişelerini dile getirmeleri ve bunların çözülmesi için erişilebilir ve etkili yolların sunulması.*

Uygulama Kapsamı

Amaçlar

2. *Bu Performans Koşulunun amaçları şunlardır:*
  - *Çalışanların haklarına ve temel ilkelere saygı göstermek ve bunları korumak²³;*
  - *İnsan onuruna yakışır iş gündemine uygun olarak, işçilere adil bir şekilde davranılmasını, ayrımcılık yapılmamasını ve tüm işçilere eşit fırsat tanınmasını sağlamak²⁴;*
  - *Sağlıklı bir işçi-yönetim ilişkisi tesis etmek, sürdürmek ve iyileştirmek;*
  - *Ulusal çalışma ve istihdam mevzuatı ve müşterinin taraf olduğu toplu iş sözleşmesi hükümlerine uyumu sağlamak;*
  - *Genç işçiler, engelli işçiler, göçmen işçiler ve mülteciler, üçüncü taraflarca tutulan işçiler gibi savunmasız durumdaki işçiler ile müşterinin tedarik zincirindeki işçiler dahil olmak üzere tüm çalışan kadın ve erkekleri korumak;*

3. *Bu Performans Koşulu EBRD tarafından finanse edilen ve Çevresel ve Sosyal Politikada belirlenen tüm projeler için geçerlidir. Bu Performans Koşulunun kapsamı ve uygulaması çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinde belirlenecektir ve müşteri ile projede çalışan işçiler arasındaki sözleşme ilişkisinin türüne bağlı olacaktır.*
4. *Bu Performans Koşulu müşteriler için uygulanacak olan, ister doğrudan müşteri tarafından tutulsun isterse üçüncü bir tarafça çalıştırılsın, tam zamanlı, yarı zamanlı, geçici, sabit süreli, mevsimsel ve göçmen işçiler dahil olmak üzere tüm proje çalışanlar için geçerli olan gereklilikleri ortaya koymakta ve ana tedarikçileri için spesifik gereklilikleri belirlemektedir. Proje çalışanları bir proje sahasında çalışan veya bir projenin temel fonksiyonları ile doğrudan ilişkili çalışmalar yapan çalışanlardır.*
5. *Bu Performans Koşulunun personel dışı işçiler²⁵ için geçerli olan gereklilikleri bu Performans Koşulunun Madde 22-24 hükümlerinde belirtilmektedir. Tedarik zinciri ile ilgili çalışma koşulları bu Performans Koşulunun Madde 25-27 hükümlerinde belirtilmektedir.*
6. *İşçi sağlığı, iş güvenliği ve emniyet ile ilgili gereklilikler Performans Koşulu 4'te sunulmaktadır.*

²³ ILO temel Sözleşmeleri rehber alınmıştır:

87 No.lu ILO Sözleşmesi (sendika özgürlüğü ve sendikalaşma hakkı) (1948)
98 No.lu ILO Sözleşmesi (toplu pazarlık hakkı) (1949)
29 No.lu ILO Sözleşmesi (zorla çalıştırma) (1930) ve P029 no'lu ek protokolü (2014)
105 No.lu ILO Sözleşmesi (zorla çalıştırmanın kaldırılması) (1957)
100 No.lu ILO Sözleşmesi (eşit ücret) (1951)
111 No.lu ILO Sözleşmesi (Ayrımcılık) (İstihdam ve Meslek) (1958)
138 No.lu ILO Sözleşmesi (asgari yaş) (1973)
182 No.lu ILO Sözleşmesi (çocuk işçiliğinin en kötü türleri) (1999)

²⁴ İnsan onuruna yakışır iş, insanların çalışma hayatlarındaki beklentilerini özetler. İnsan onuruna yakışır iş, üretken olan ve adil bir gelir getiren bir işte çalışma fırsatlarını, iş yerinde emniyeti ve aileler için sosyal korumayı, kişisel gelişim ve sosyal entegrasyon için daha iyi fırsatları, insanların kaygılarını ifade etme, örgütlenme ve kendi yaşamlarını etkileyen kararlara katılma özgürlüğünü ve tüm kadın ve erkekler için fırsat eşitliğini ve eşit muameleyi içerir.

²⁵ 'Personel dışı işçiler' doğrudan müşteri tarafından istihdam edilmeyen, ancak yükleniciler, temsilciler, acerteler veya başka araçlar gibi üçüncü taraflar üzerinden çalıştırılan proje işçileridir.

Gereklilikler

Genel

7. Projelerin asgari olarak (i) ulusal çalışma, istihdam ve sosyal güvenlik kanunlarına, (ii) ILO temel sözleşmelerinde yer alan temel ilkelere ve standartlara ve (iii) bu Performans Koşuluna uymaları gerekmektedir.

Çalışan İlişkilerinin Yönetilmesi İnsan Kaynakları Politikaları

8. Müşteri bu PK'nin ve ulusal hukukun gereklerine uygun olarak iş gücü yönetimi için kendi yaklaşımını ortaya koyan, kendi büyüklüğüne ve iş gücüne uygun yazılı insan kaynakları politikaları benimseyecek ve/veya sürdürecektir. Bu politikalar çalışanlar için anlaşılabilir ve erişilebilir olacak, işçilere duyurulacak ve iş gücü tarafından konuşulan ana dil(ler)de hazırlanmış olacaktır.

Çalışma İlişkileri

9. Müşteri çalışma ilişkisinin başlangıcında ve istihdam koşullarında ve şartlarında önemli değişiklikler gerçekleştiğinde çalışanlara müşteri ile olan istihdam ilişkisini açıklayan yazılı sözleşme sunacaktır. Sözleşme, çalışma koşulları ve istihdam şartları (ücret hakları, çalışma saatleri ve dinlenme süreleri, fazla mesai düzenlemeleri ve fazla mesai ücretleri) ile özlük hakları (hastalık izni, doğum izni / babalık izni veya tatil) bakımlarından ulusal çalışma ve istihdam mevzuatı ve ilgili toplu sözleşme anlaşmaları kapsamındaki hakları belirtecektir.

Yapılan maddi değişiklikler belgelenecek ve çalışanlara duyurulacaktır. Bu bilgiler çalışanlar için anlaşılabilir ve erişilebilir olacak ve işgücünün konuştuğu ana dil(ler)de sunulacaktır. İnsan kaynakları yönetim sistemleri güncel ve işçilerin mahremiyet haklarını ve kişisel veri koruma kurallarına saygılı bir şekilde istihdam kayıtlarının tutulmasını sağlayacaktır.

10. İletişim , işçilere (i) özellikle proje ile ilgili olarak öngörülen değişiklikler dahil olmak üzere kendilerini etkileyebilecek olası değişiklikler hakkında yeterli bilgi ve (ii) bu Performans Koşulunun 21'inci paragrafında ayrıntılarıyla açıklandığı gibi şikayetlerin nasıl iletileceği dahil, sürekli iyileştirme çabalarının bir parçası olarak görüş bildirme fırsatı sunma amacı çerçevesinde yönetilecektir.

Çocuk İşçiliği

11. Müşteri çocuk istihdamına ilişkin olarak tüm ilgili ulusal yasalara veya uluslararası çalışma standartlarına (hangisi çocuğa daha fazla koruma sağlıyorsa) uyacaktır.
12. Müşteri ekonomik açıdan sömürücü veya tehlikeli, veya çocuğun eğitimini engelleyecek şekilde, veya çocuğun fiziksel, akli, ruhsal sağlığı ve ahlaki veya sosyal gelişimi için zararlı olması muhtemel biçimlerde çocuk çalıştırmayacaktır. 18 yaşın altındaki kişiler müşteri tarafından belirlenecek ve tehlikeli işlerde çalıştırılmayacaktır. 18 yaşın altındaki kişilerin tüm çalışmaları işe başlamadan önce uygun bir risk değerlendirmesine tabi tutulacak, sağlık, çalışma koşulları ve çalışma saatleri düzenli olarak izlenecektir.

Zorla Çalıştırma

13. Müşteri, istismar edici ve hileli çalıştırma, işe alma uygulamaları dahil olmak üzere, güç kullanma veya cezalandırma tehdidi altında bir bireye zorla yaptırılan, gönüllü olarak yapılmayan iş veya hizmeti içeren zorla çalıştırmaya tabi tutamaz. Bu, çıraklık sözleşmeleri, gönülsüz cezaevi işçiliği, borç karşılığı çalışma düzenlemeleri veya benzer iş sözleşmesi düzenlemeleri veya insan ticareti mağdurlarında olduğu gibi gönülsüz veya zorla çalıştırmayı içerir²⁶.

²⁶ İnsan kaçakçılığı, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya başka bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması olarak tanımlanmıştır. Kadınlar ve çocuklar insan kaçakçılığı uygulamalarına karşı özellikle hassastır.

Ayrımcılık yapmama ve fırsat eşitliği

14. Projeler istihdam süreçlerinde ayrımcılık yapmamaya dair ilgili koşullara uygunluk sağlayacaktır. Projeye ilişkin olarak, müşteri özelliklerle:

- Cinsiyet, ırk, milliyet, siyasi görüş, sendikayla ilişki, etnik veya sosyal veya yerli köken, din veya inanç, medeni durum veya aile durumu, engellilik, yaş, cinsel yönelim veya toplumsal cinsiyet kimliği gibi iş gerekleriyle ilişkili olmayan kişisel özellikler temelinde istihdam kararları almayacaktır;
- İstihdam ilişkisini fırsat eşitliği ve adil muamele ilkesine dayandıracak ve personel seçme ve işe alma, görevlendirme, ücretler ve yan haklar dahil emeğin karşılığını verme (, çalışma koşulları ve istihdam şartları (engellilik, eğitime erişim, terfi, iş akdinin feshi veya emeklilik ve disiplin) dahil olmak üzere istihdam ilişkisinin hiçbir yönü bakımından ayrımcılık yapmayacaktır;
- Her türlü cinsiyete dayalı şiddet dahil olmak üzere, zorbalık, korkutma ve/veya istismarın tüm biçimlerini önlemeye ve ele almaya yönelik önlemler alacaktır²⁷.

Geçmişteki ayrımcı eylemleri düzeltmek için alınan özel koruma veya yardım önlemleri; yerel istihdam fırsatlarının teşviki veya ulusal hukuka uygun olmak koşuluyla işin niteliğinin gereksinimlerine dayalı olarak belirli bir iş için çalışan seçmek ayrımcılık olarak düşünülmeyecektir.

İşçi Örgütleri

15. Müşteri, ulusal mevzuat doğrultusunda işçi temsilcilerini seçme, işçi örgütü oluşturma veya mevcut işçi örgütlerinden tercih ettiklerine katılma ve toplu sözleşmeye dahil olma haklarına sahip oldukları hususunda işçileri bilgilendirecektir. Müşteri, temsilci olarak seçilen, bu gibi örgütlere veya toplu sözleşme görüşmelerine katılan veya katılmak isteyen işçilere karşı ayrımcılık yapmayacak veya misillemede bulunmayacaktır ve işçi örgütlerinin oluşumuna veya işleyişine müdahalede bulunmayacaktır. Müşteri ulusal mevzuat doğrultusunda bu gibi işçi temsilcileri veya örgütleri ile birlikte çalışacak ve anlamlı bir müzakere için ihtiyaç duyulan bilgileri zamanlı bir şekilde sağlayacaktır. Ulusal mevzuatın işçi örgütlerinin kuruluşunu veya işleyişini önemli ölçüde kısıtladığı durumlarda, müşteri işçilerin çalışma koşulları ve istihdam şartları ile ilgili çıkarlarını temsil etmek ve haklarını korumak için işgücünün büyüklüğüne uygun olarak alternatif mekanizmalar geliştirme haklarını kısıtlamayacaktır. Müşteri bu mekanizmaları etkilemeye veya kontrol etmeye çalışmayacaktır. Ulusal mevzuatta hüküm bulunmayan hallerde, müşteri işçilerin işçi temsilcisini seçmeleri, işçi örgütleri oluşturmaları veya mevcut işçi örgütlerinden tercih ettiklerine katılmaları, toplu sözleşme görüşmelerine katılmaları yönünde caydırıcı bir etkiye bulunmayacak ve bu gibi örgütlere veya toplu sözleşme görüşmelerine katılan veya katılmak isteyen işçilere karşı ayrımcılık yapmayacak veya misillemede bulunmayacaktır. Müşteri bu işçi temsilcileri veya örgütleri ile birlikte çalışacak ve anlamlı bir müzakere için ihtiyaç duyulan bilgileri zamanlı bir şekilde sağlayacaktır.

²⁷ "Şiddet ve taciz" cinsiyete dayalı şiddet dahil olmak üzere fiziksel, psikososyal veya ekonomik zarar vermek amacıyla ister tek bir kez isterse tekrarlı bir şekilde gerçekleşsin, kabul edilemez davranışlar veya uygulamalar (veya bunlara yönelik tehditler) silsilesi olarak anlaşılmalıdır. Cinsiyete dayalı şiddet bir kişinin iradesine karşı, sosyal olarak atfedilen cinsiyet farklılıklarına dayalı olarak gerçekleştirilen zararlı eylemleri kapsayan bir şensiyer terimdir. Cinsiyete dayalı şiddet; fiziksel, zihinsel veya cinsel zarar veya acı veren eylemleri, bu eylemlere yönelik tehditleri, zorlamaları ve başka türlü özgürlükten mahrumedici eylemleri içerir.

Ücretler, yan haklar ve çalışma koşulları

16. Teklif edilen ücretler, yan haklar ve çalışma koşulları (mesai saatleri dahil) bütün olarak en azından söz konusu ülke/bölge ve sektörde eşdeğer işverenler tarafından sunulanlarla kıyaslanabilir olmalıdır. Fazla mesai gönüllük esasına dayalı olacak ve ulusal mevzuata dayalı olarak gerçekleştirilecek ve ücretlendirilecektir.
17. Müşterinin bir toplu pazarlık sözleşmesine taraf olduğu veya bu tür sözleşmelerle başka şekillerde bağlı olduğu durumlarda söz konusu sözleşmeye itibar edilecektir. Bu türden bir sözleşme yoksa veya çalışma koşullarını ve istihdam şartlarını içermiyorsa, müşteri ulusal mevzuata uygun olarak makul çalışma koşulları ve istihdam şartları sağlayacaktır.
18. Müşteri göçmen işçileri tespit ederek, bu işçilerin aynı işi yapan ama göçmen olmayan işçilerle özünde eşit olan şart ve koşullarla çalıştırılmasını sağlayacaktır.

İşçilere Barınma Olanakları Sağlanması

19. Müşterinin proje çalışanları için barınma olanakları sağladığı durumlarda, müşteri barınma olanaklarının ve hizmet sunumunun kalitesi ve yönetimi ile ilgili politikalar oluşturacak ve uygulayacaktır. Barınma hizmetleri uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak, ayrımcılık gözetmeme ve fırsat eşitliği sağlama ilkelerine uygun şekilde sunulacaktır. Bu kapsamda cinsel tacize ve diğer cinsiyete dayalı şiddet türlerine karşı koruma önlemleri alınacaktır. İşçilerin işveren tarafından sağlanan barınma tesislerine gidiş-geliş özgürlüğü makul olmayan gerekçelerle sınırlandırılmayacaktır.

Toplu İşten Çıkarmalar

20. Projeyle ilgili herhangi bir toplu işten çıkarma uygulamasından önce²⁸, müşteri personel sayısında azaltmaya gitmek yerine uygulanabilecek alternatiflerin bir analizini yapacaktır. Eğer bu analizde uygulanabilir alternatifler tespit edilemezse, müşteri ulusal mevzuata ve uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak ve ayrımcılık gözetmeme ve işçiler ve temsilcileriyle istişare etme ilkelerini esas alarak işgücünde yapılacak azaltmanın işçiler üzerindeki olumsuz etkilerini değerlendirmek, hafifletmek ve azaltmak için bir toplu işten çıkarma planı geliştirecek ve uygulayacaktır.

Toplu işten çıkarmada seçim süreci şeffaf olacak, adil, objektif ve tutarlı bir şekilde uygulanan kriterleri temel alacak ve etkili bir şikâyet mekanizmasına tabi olacaktır. Müşteri kamu mercilerinin, işçilerin ve işçi örgütlerinin bilgilendirilmesi ve bunlarla istişare yapılması dahil olmak üzere toplu işten çıkarma ile ilgili tüm yasal gereklilikleri ve toplu sözleşme koşullarını yerine getirecektir. Nihai toplu işten çıkarma planı işçiler ve işçi örgütleri ile yapılan istişarelerin sonuçlarını yansıtabilecektir. Ödenmemiş olan tüm geriye dönük ücret, sosyal güvence ödemeleri ve emeklilik katkı payı ve ödemeleri (i) işçiyle olan çalışma ilişkisinin sonlandırılması esnasında veya öncesinde; (ii) mümkün olduğu durumlarda işçilerin lehine veya (iii) bir toplu sözleşmeyle üzerinde anlaşmaya varılan bir takvime uygun şekilde ödenecektir. Ödemelerin işçinin lehine yapıldığı durumlarda, işçilere bu ödemelerin kanıtları sunulacaktır. Müşteri işgücünde planlanan azaltmayı önceden EBRD'ye bildirecek ve talep edildiğinde, toplu işten çıkartma planının bir nüshası EBRD'ye sağlanacaktır.

Şikâyet Mekanizması

21. Müşteri, işçilerin ve varsa işçi örgütlerinin makul işyeri sorunlarını iletebilmeleri için etkili bir şikâyet mekanizması sağlayacaktır. Müşteri işe alım zamanında işçileri şikâyet mekanizmasından haberdar edecek ve şikâyet mekanizmasını onlar için kolayca erişilebilir hale getirecektir. Mekanizma uygun bir yönetim düzeyini içermeli ve sorunları herhangi bir misilleme olmaksızın ilgili taraflara geri bildirim sağlayan anlaşılabilir ve şeffaf bir süreç kullanarak derhal ele almalıdır. Mekanizma gizli şikâyetlerin ve cinsiyete dayalı şiddet ihbarları gibi özel koruma önlemleri gerektiren şikâyetlerin bildirilip ele alınmasına izin verecektir. Mekanizma hukuk çerçevesinde veya mevcut tahkim veya ara buluculuk prosedürleri altında var olabilecek diğer adli veya idari çözümleri engellemeyecek, işçi sendikaları veya toplu sözleşmeler yoluyla sağlanan şikâyet mekanizmalarının yerine geçmeyecektir.

²⁸ Toplu işten çıkarmalar, bir ekonomik, teknik veya organizasyon değişikliği gibi kurumsal sebeplere dayalı olan ancak çalışanın performansı veya başka kişisel durumlarla ilişkili olmayan bir sebebin sonucu olarak gerçekleşen tümçoklu işten çıkarmaları kapsar.

Personel Dışı Çalışanlar

22. Yükleniciler veya başka araçlar yoluyla çalıştırılacak işçileri için, müşteri sözleşme öncesinde (i) bu yüklenicilerin veya araçların istihdam uygulamaları, işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda geçmiş performanslarını değerlendirmek ve yüklenicilerin işbu PK ve PK 4 gerekliliklerini uygulama bakımından mevcut kapasitelerini belirlemek ve (ii) bu Performans Koşulunun 7-19 ve 21'inci paragraflarındaki ve PK 4'ün 11 ila 15'inci paragraflarındaki gereklilikleri yerine getirmelerini sağlamak için makul çaba sarf edecektir.
23. Müşteri proje işçilerinin üçüncü taraflarca işe alınması, çalıştırılması ve projeden çıkarılması ile ilişkili riskleri belirleyecek üçüncü taraf işverenlerin proje ve bu PK gereklilikleri ile ilgili performansının yönetilmesine ve izlenmesine yönelik uygun politika ve prosedürler belirleyecektir. Ek olarak, müşteri söz konusu üçüncü taraf işverenlerle yapacağı anlaşmalara bu koşulların dahil edilmesi için makul çabayı gösterecek ve bir yüklenici yönetim planı geliştirip uygulayacaktır. Alt yüklenici olması durumunda, müşteri üçüncü tarafların alt yükleniciler ile yapacakları sözleşmelerde eşdeğer gerekliliklere yer vermelerini sağlamak için makul çaba sarf edecektir.
24. Müşteri, kendi çalışanı statüsünde olmayan işçilerle ilişkili riskleri tespit etmek zorundadır. Müşteri, kendi çalışanı statüsünde olmayan işçilerin bu PK gerekliliklerini karşılayan etkili bir şikâyet mekanizmasına erişime sahip olmasını sağlayacaktır. Üçüncü tarafın bir şikâyet mekanizması sağlayamadığı hallerde, müşteri üçüncü tarafın çalıştırdığı işçilere hizmet edecek etkili bir şikâyet mekanizması sağlayacaktır.

Tedarik Zinciri

25. PK 1'de ana hatlarıyla ortaya konan tedarik zinciri değerlendirme sürecinin bir parçası olarak müşteri ana tedarikçilerinin faaliyetlerinde çocuk işçiliği²⁹ ve zorla çalıştırma uygulamalarının mevcut olma riskini tespit edecek ve değerlendirecektir³⁰.
26. Eğer bu risk değerlendirmesinde, ana tedarikçilerin faaliyetlerinde ILO standartlarına aykırı olarak çocuk işçiliği ve zorla çalıştırma uygulamalarının mevcut olduğu veya bu yönde önemli risklerin mevcut olduğu tespit edilirse veya projenin temel operasyonel fonksiyonları için gerekli olan mal ve malzemelerin tedarik zincirinin daha alt kademelerinde çocuk işçiliği veya zorla çalıştırma ile ilgili önemli riskler bildirilirse, müşteri aşağıdaki gereklilikler doğrultusunda bu durumu ortadan kaldırmak için uygun adımları atacaktır:
- (i) Çocuk işçiliği ile ilgili olarak, müşteri sorunu çözmek veya riski azaltmak için iyi niyetli çaba gösterecektir. Müşteri söz konusu mal veya malzemeleri söz konusu tedarikçiden satın almaya ancak ve ancak tedarikçinin söz konusu uygulamaları makul bir süre içinde ortadan kaldırmak için uluslararası iyi uygulamalar doğrultusunda bir program uygulama konusunda kararlı olduğuna dair tatmin edici taahhütler vermesi veya deliller sunması durumunda devam edecektir. Müşteri söz konusu programın uygulamasında kaydedilen ilerleme hakkında düzenli olarak rapor hazırlayacaktır;
  - (ii) Zorla çalıştırma ile ilgili olarak, müşteri söz konusu mal veya malzemeleri söz konusu tedarikçiden satın almaya ancak ve ancak tedarikçinin zorla çalıştırma tanımına giren koşulları makul bir süre içinde ortadan kaldırmak için uygun adımları attığına dair tatmin edici taahhütler vermesi veya deliller sunması durumunda devam etmelidir; ve

²⁹ 138, 182, 29 ve 105 No.lu ILO Sözleşmelerinde tanımlandığı haliyle.

³⁰ Ana tedarikçilerin ve projenin temel operasyonel fonksiyonlarının tanımları için, bakınız PK 1, paragraf 28.

- (iii) Çocuk işçiliği ve/veya zorla çalıştırma riski olan yerlerde, müşteri tedarik zincirindeki önemli değişiklikleri ve çocuk işçiliği ve/veya zorla çalıştırmaya ilişkin yeni risk veya olayları tespit etmek için kendi ana tedarikçilerini sürekli olarak izleyecektir.

Ek olarak, ana tedarikçinin çalışanlarının zarar görmesi riskinin mevcut olduğu durumlarda, müşteri ilgili ana tedarikçinin işçilerin sağlığına ve güvenliğine gelebilecek riskleri önlemek veya azaltmak için prosedürler ve başka kontrol önlemleri almalarını isteyecektir. Bu prosedürler ve kontrol önlemleri, etkililiklerini tespit etmek amacıyla müşteri tarafından düzenli olarak gözden geçirilecektir.

27. *Müşterinin bu riskleri tam olarak ele alabilme yeteneği, müşterinin ana tedarikçileri üzerindeki yönetim kontrolünün ve nüfuzunun düzeyine bağlı olacaktır. Bunun ortadan kaldırılamadığı durumlarda, müşteri etkilenen ana tedarikçilerini EBRD ile kararlaştırılan makul bir süre içerisinde bu PK ile uygunluk sağladıklarını kanıtlayabilen tedarikçilere yönlendirecektir.*

EBRD Performans Koşulu 3: Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi ve Kontrolü

Giriş

1. *Bu Performans Koşulu (PK), iklim etkilerine ve sera gazı emisyonlarına, kaynak yönetimine ve kirliliğin³¹ önlenmesine ve kontrolüne ilişkin proje düzeyinde bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Çevreye verilen zararın bir öncelik olarak kaynağında düzeltilmesi ilkesini ve "kirlileten öder" ilkesini esas alan etki azaltma hiyerarşisini dayanak olarak kullanmaktadır. Projeyle ilgili olarak kaynak kullanımından kaynaklanan etki ve sorunların ve atık üretiminin ve emisyonların, projenin yeri ve yerel çevresel koşullar bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Etkin ve etkili kaynak kullanımı, kirliliğin önlenmesi ve kontrolü, sera gazı emisyonlarının en aza indirilmesi ve azaltılması için uygun etki azaltıcı önlemler, teknolojiler ve uygulamalar benimsenmelidir.*
2. *Bu Performans Koşulu aynı zamanda yeni ortaya çıkan Döngüsel Ekonomi³² kavramını ve uygulamasını ve daha önce atık olarak görülen şeylerden kullanılabilir ve değerli ürünlerin yaratılabileceği veya türetilbileceği kaynakların geri kazanımını dikkate almaktadır³³.*
3. *Bu Performans Koşulu kaynak kullanımını optimize etmek ve kirliliği etkin bir şekilde önlemek ve kontrol altına almak için mevcut en iyi teknikleri ve uluslararası iyi uygulamaları kullanmanın önemini kabul etmektedir.*

Amaçlar

4. *Bu Performans Koşulunun amaçları;*
  - *Projeden kaynaklanan kirlilik ve kaynak kullanımından dolayı insan sağlığı ve çevre üzerinde meydana gelen olumsuz etkileri ele almak için etki azaltma hiyerarşisi yaklaşımının benimsenmesi;*
  - *Projeyle ilişkili sera gazı emisyonlarının önlenmesi, en aza indirilmesi ve yönetilmesi;*
  - *Pestisitler dahil olmak üzere tehlikeli maddeler ve malzemeler ile ilişkili risklerin ve etkilerin önlenmesi, en aza indirilmesi ve yönetilmesi;* ve
  - *Uygulanabilir olduğu durumlarda, kaynak verimliliğinin artırılmasına yönelik projeye ilişkili fırsatların tespit edilmesi.*

Uygulama Kapsamı

5. *Bu Performans Koşulu EBRD tarafından doğrudan finanse edilen ve Çevresel ve Sosyal politikada belirtilen tüm projeler için geçerlidir. Müşteri, çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinin bir parçası olarak, bu PK'nin ilgili koşullarını ve bunların proje döngüsü boyunca nasıl ele alınıp yönetileceğini belirleyecektir. Bu PK'nin koşullarını yerine getirmek için gerekli eylemlerin uygulaması, müşterinin genel çevresel ve sosyal yönetim sistemi (ÇSYS) ve projeye özgü çevresel ve sosyal yönetim planları (ÇSYP) kapsamında yönetilecektir.*

³¹ "Kirlilik" terimi katı, sıvı veya gaz fazlarındaki hemtehlikeli hemde tehlikesiz kinyasal kirleticileri ifade eder ve suya yapılan termik deşarj, kısa ve uzun ömürlü iklimkirleticilerinin emisyonu, çevresel ortamların kirlenmesi (toprak, hava ve su dahil olmak üzere), rahatsız edici koku, gürültü, titreşim, radyasyon, elektromanyetik enerji, ışık dahil olmak üzere potansiyel görsel etkilerin oluşumu gibi başka bileşenleri de içerir.

³² Avrupa Komisyonu'nun Döngüsel Ekonomi paketinde açıklandığı gibi.

³³ Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin Atıklar ve Bazı Direktiflerin Yürürlükten Kaldırılması Hakkındaki 2008/98/EC sayılı ve 19 Kasım 2008 tarihli Direktifinde (AB Atık Çerçeve Direktifi) tanımlandığı haliyle.

Koşullar

Kaynak Verimliliği

6. Çevresel ve sosyal değerlendirme süreci, uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak projeye ilgili kaynak verimliliğinin sağlanması için fırsat ve alternatifleri belirleyecektir. Bu yolla, müşteri enerji, su ve diğer kaynakların ve malzeme girdilerinin tüketimini en aza indirmek ve bunların kullanımlarında verimliliği arttırmak için ve proje uygulaması sırasında atık malzemelerin geri kazanımı, yeniden kullanılması ve yeniden amaçlandırılması için teknik ve mali açıdan uygulanabilir³⁴ ve maliyet etkin³⁵ tedbirler alacaktır. Ana odak noktası, projenin temel işlevleri olduğu düşünülen faaliyetler olacaktır ancak müşteriye ait projenin bir parçası olmayan diğer iş faaliyetlerindeki benzer fırsatlar da göz önünde bulundurulacaktır. Kıyaslama verilerinin mevcut olduğu durumlarda, müşteri yaptığı değerlendirmede görece verimlilik düzeyini belirlemek için kendi operasyonlarını uluslararası iyi uygulamalarla karşılaştıracaktır.

7. Müşteri; hammadde, enerji ve sudan tasarruf etme ve aynı zamanda atık malzeme oluşumunu önleme ve azaltma hedefiyle kaynak verimliliği tedbirlerini ve daha temiz üretim ilkelerini ürün tasarımı ve üretim süreçlerine entegre edecektir.

Su

8. Uluslararası iyi uygulamalar doğrultusunda su kullanımının en aza indirilmesine ve suyun geri kazanımına yönelik teknik ve finansal olarak uygulanabilir ve maliyet etkin tüm fırsatlar tespit edilecek ve proje tasarımı kapsamında değerlendirilecektir. Projeye özgü bir su temini sisteminin geliştirilmesi gereken durumlarda, müşteri mümkün olduğu ölçüde teknik amaçlar için insan tüketimine uygun olmayan su kaynaklarını kullanmayı amaçlayacaktır.

9. Su talebinin daha yüksek (5.000 m³/gün üzeri) olduğu projeleri için, aşağıdaki gereklilikler geçerli olacaktır:

- Değerlendirme süreci sırasında ayrıntılı bir su bilançosu geliştirilecek, tutulacak ve yıllık olarak EBRD'ye raporlanacaktır;
- Spesifik su kullanımı (her bir birim üretim için kullanılan su hacmi olarak ölçülür) değerlendirilmelidir;
- Operasyonlar su kullanımında verimlilik ile ilgili mevcut sektör standartları ve uluslararası iyi uygulamalar ile karşılaştırılacaktır; ve
- Su kullanımında verimlilik ve suyun geri kazanımı ile ilgili sürekli iyileştirme fırsatları belirlenecektir.

10. Müşteri, çevresel ve sosyal değerlendirme süreci kapsamında su çıkarmanın üçüncü taraf kullanıcılar ve yerel ekosistemler üzerinde yaratabileceği potansiyel kümülatif etkileri değerlendirecektir. Bu değerlendirmede iklim değişikliğinin potansiyel etkileri de dikkate alınacaktır. Olumsuz etkilerin ve risklerin tespit edilmesi halinde, müşteri etki azaltma hiyerarşisi yaklaşımı ve uluslararası iyi uygulamalar doğrultusunda bu riskleri ve etkileri azaltmak için uygun etki azaltma önlemlerini uygulayacaktır.

Atık³⁶

11. Müşteri tehlikeli olan ve olmayan atık maddelerin üretimini önleyecek veya en aza indirecek ve uygulanabilir olduğu ölçüde bunların zararlılığını en aza indirecektir. Atık üretimin önlenemediği fakat en aza indirildiği hallerde, müşteri insan sağlığı ve çevre için güvenli bir şekilde atığı yeniden kullanacak, geri dönüştürecek veya geri kazanacak veya enerji kaynağı olarak kullanacaktır.

³⁴ Teknik fizibilite, önerilen önlemlerin ve eylemlerin, iklim, coğrafya, altyapı, emniyet, yönetim, kapasite ve operasyonel güvenilirlik gibi hâkim yerel faktörleri göz önünde bulundurularak ticari olarak mevcut beceri, ekipman ve malzemelerle uygulanıp uygulanamayacağına dayanır. Mali fizibilite, ticari kaygılara dayanır ve projenin yatırım, işletme ve bakım maliyetleriyle karşılaştırıldığında söz konusu önlem ve eylemlerin uygulanmasının getireceği ek maliyetin görece büyüklüğünü içerir.

³⁵ Maliyet etkililik, alınması düşünülen tedbirin tüm ömrü boyunca ortaya çıkacak sermaye ve işletme maliyetine ve mali faydalara göre belirlenir.

³⁶ Bu Performans Koşulunun amaçları bakımından, atık, çevreye güvenli şekilde atılmadan önce uygun fiziksel, kimyasal ve/veya biyolojik süreçler kullanılarak işlenmesi gereken atık gazların, sıvı ve/veya katı maddelerin/malzemelerin heterojen bir karışımı olarak tanımlanmıştır.

Atığın yeniden kullanılamadığı, geri dönüştürülemediği veya geri kazanılamadığı durumlarda ise müşterinin atığı çevresel açıdan sağlıklı ve güvenli bir şekilde ve atık maddelerin taşınmasından ve işlenmesinden kaynaklanan emisyonların ve kalıntıların uygun şekilde kontrolünü içeren ve ilgisine göre AB'nin temel çevre standartlarına uygun bir yöntemle arıtması ve/veya bertaraf etmesi gerekmektedir.

12. Ulusal mevzuat ve/veya AB düzenlemeleri uyarınca, üretilen atık tehlikeli olarak değerlendirilirse, müşteri atığın sınır ötesi hareketi için geçerli sınırlamaları ve diğer ilgili yasal gereklilikleri dikkate alacaktır.

13. Atık bertarafının saha dışına taşınarak gerçekleştirileceği ve/veya üçüncü taraflarca yönetileceği durumlarda, müşteri nihai bertaraf yerine gözetim zinciri belgelerini sunacaktır ve ilgili düzenleyici kurumlarca lisanslandırılan yüklenicileri kullanacaktır. Müşteri atık yönetimi ile ilgili olarak uygun düzeyde bir özen yükümlülüğünü yerine getirecektir.

Kirliliğin Önlenmesi ve Kontrolü

14. Müşterinin çevresel ve sosyal değerlendirme süreci, proje için uygulanacak uygun kirlilik önleme ve kontrol yöntemlerini, teknolojilerini ve uygulamalarını ("teknikler") belirleyecektir. Değerlendirme, projenin bir parçası olan tesis ve operasyonların özelliklerini, projenin coğrafi konumunu ve yerel ortamdaki çevre koşullarını göz önünde bulunduracaktır. Değerlendirme süreci, insan sağlığı ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerden sakınmak veya bunları en aza indirmek için en uygun olan, teknik ve mali açıdan uygulanabilir ve etkin maliyetli kirlilik önleme ve kontrol tekniklerini belirleyecektir. Projeye uygulanan teknikler, azaltma hiyerarşisi doğrultusunda ve uluslararası iyi uygulamalarla tutarlı olarak riskleri azaltma ve en aza indirme yerinde önleme ve sakınmaya öncelik verecektir ve projeye ilişkili olumsuz risk ve etkilerin doğasına ve ölçeğine uygun olacaktır.

15. Müşteriler projeleri, proje düzeyinde uygulanabilen ilgili AB temel çevre standartlarını³⁷ karşılayacak şekilde yapılandırılacaktır. Doğaları ve ölççekleri gereği AB Endüstriyel Emisyonlar Direktifine³⁸ tabi olan projelerin lokasyonlarından bağımsız olarak AB'nin Mevcut En İyi Teknik (BAT) Sonuçlarında belirtilen AB Mevcut En İyi Tekniklerini ve ilgili emisyon düzeylerini karşılamaları gerekecektir.

16. Proje düzeyinde uygulanabilen AB temel çevre standartlarının mevcut olmadığı hallerde, müşteri, EBRD ile mutabakat içinde, uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak başka uygun çevre standartları belirleyecektir. Ek olarak, projeler geçerli ulusal hukuka uygun olarak tasarlanacak ve ulusal yasalara ve diğer ilgili düzenleyici gerekliliklere uygun olarak devam ettirilecek ve işletilecektir. Ev sahibi ülke düzenlemelerinin AB'nin temel çevre standartlarında veya belirlenen diğer uygun çevre standartlarında sunulan düzey ve ölçülerden farklı olduğu yerlerde, hangisi daha katıysa projelerin ona uyması beklenecektir.

17. Projelerin en başından itibaren AB temel çevre standartlarına veya üzerinde mutabakata varılan diğer çevre standartlarına ve ulusal yasal gereklere uyması istenir. Projelerin mevcut tesisler ve/veya faaliyetler içerdikleri durumlarda, projelerin makul bir süre içinde 15. ve/veya 16. paragrafta yer alan koşulları, performanslarının geçerli standartlarıyla karşılaştırılarak formal bir değerlendirmeye tabi tutulması yoluyla belirleneceği şekilde karşılaması istenir.

18. AB üye devletlerinde ve/veya AB katılım sürecindeki devletlerde, aday ve potansiyel aday devletlerde yer alan ve mevcut tesis ve/veya operasyonların rehabilitasyonunu içeren ve ilgili AB temel çevre standartlarının saptanmış olduğu projelerle ilgili olarak, söz konusu standartlara uygunluğun sağlanması için tanınan süre, ulusal olarak mutabakat sağlanmış süreleri göz önünde bulunduracaktır.

³⁷ Bu PK amaçları kapsamında, AB çevre standartları AB ikincil mevzuat belgesinin bizzat içinde proje düzeyine uygulanabilen (örneğin ortamdüzeyinden ziyade) net nitel ve nicel şartların yer aldığı hallerde proje düzeyinde uygulanabilir.

³⁸ Avrupa Parlamentosunun ve Konseyinin endüstriyel emisyonlar ile ilgili 2010/75/EU sayılı ve 24 Kasım 2010 tarihli Direktifi (entegre kirlilik önleme ve kontrol direktifi).

Tüm diğer ülkelerdeki projeler için, AB temel çevre standartlarıyla uygunluğu sağlamak için tanınan süre yerel koşulları ve uygulama maliyetini göz önünde bulunduracak ve Avrupa Komşuluk Politikasıyla ve AB ile ilgili ev sahibi ülke arasında imzalanmış ikili anlaşmalarla ve eylem planlarıyla tutarlı olacaktır.

19. Projenin yaşam döngüsü boyunca, müşteri insan sağlığı ve çevre üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri en aza indirmek için azaltma hiyerarşisiyle tutarlı kirlilik önleme ve kontrol teknikleri uygulayacak ve bunu yaparken teknik ve mali fizibilitayı ve maliyet etkinliğini koruyacaktır. Bu, rutin, rutin dışı veya kaza sonucu kirleticilerin salınması için de geçerlidir.

Sera Gazları

20. Müşterinin çevresel ve sosyal değerlendirme süreci, projenin tasarım ve işletme evrelerinde projeyle ilişkili sera gazı emisyonlarını en aza indirmek veya önlemek için alternatifleri değerlendirmeye alacak ve teknik ve mali açıdan uygulanabilir ve maliyet etkin seçenekleri uygulayacaktır. Seçenekler, bunlarla sınırlı olmamakla birlikte şunları içerebilir: alternatif proje lokasyonları, teknikler veya süreçler, yenilenebilir veya düşük karbonlu enerji kaynaklarının benimsenmesi, sürdürülebilir tarım, ormancılık ve hayvancılık yönetimi uygulamaları, kaçak emisyonların azaltılması ve istenmeyen/fazla gaz yakma uygulamalarının azaltılması.
21. (1) Yıllık 100.000 ton CO₂-eşdeğeri üzerinde brüt emisyonu olan veya olması beklenen veya (2) yatırım sonrasında yıllık olarak emisyonlarda net 25.000 ton CO₂-eşdeğeri üzerinde pozitif veya negatif değişikliğe yol açması beklenen projeler için, müşteri bu emisyonların miktarını EBRD Sera Gazı Emisyonları için Değerlendirme Protokolüne uygun olarak belirleyecektir. Sera gazı değerlendirmesinin kapsamı tesislerden çıkan tüm doğrudan emisyonları, proje veya sistemin bir parçası olan faaliyet ve operasyonları ve projenin kullandığı, enerji üretimiyle ilişkili dolaylı emisyonları içerecektir. Sera gazı emisyonlarının miktarı yıllık olarak müşteri tarafından belirlenecek ve EBRD'ye rapor edilecektir.

Tehlikeli maddelerin ve malzemelerin güvenli kullanımı ve yönetimi

22. Projeyle ilişkili tüm faaliyetlerde, müşteri tehlikeli maddelerin ve malzemelerin kullanımını önleyecek veya en aza indirecek, bu madde ve malzemelerin potansiyel zararlı etkilerinden insan sağlığını ve çevreyi korumak için bu tür maddeler ve malzemeler yerine daha az tehlikeli olan ikame maddelerin ve malzemelerin kullanımını değerlendirecektir. Önlemenin veya daha az zararlı olanıyla ikame etmenin mümkün olmadığı durumlarda, müşteri bu madde/malzemelerin proje faaliyetleriyle ilgili üretiminden, naklinden, taşınmasından, elleçlenmesinden, depolanmasından, kullanım veya bertarafından dolayı havaya, suya ve/veya toprağa salınımını en aza indirmek veya kontrol altına almak için uygun risk yönetimi önlemlerini uygulayacaktır.
23. Müşteri canlı organizmalar için yüksek düzeyde zehirli oluşları, çevresel kalıcılıkları, biyolojik birikme potansiyeli veya ozon tabakasını inceltme potansiyelleri nedeniyle uluslararası yasaklara veya aşamalı olarak yürürlükten kaldırmaya tabi maddelerin ve malzemelerin üretim, ticaret ve kullanımından sakınacaktır.

Zararlı Yönetimi

24. Pestisit kullanan veya yöneten müşteriler, zararlıların yönetimine ilişkin faaliyetleri için bir entegre zararlı yönetimi (EZY) ve/veya entegre vektör yönetimi (EVY) yaklaşımı oluşturacak ve uygulayacaktır. Müşterinin EZY ve EVY programı, zararlılara ve çevreye ilişkin bilgilerin kullanımını mevcut zararlı kontrol yöntemleriyle koordine edecektir; bu yöntemlere bitki zararlılarının kabul edilemez düzeylerde zarara neden olmasını önlemeye yönelik kültürel uygulamalar ve biyolojik, genetik ve kimyasal yöntemler dahildir. Zararlı yönetim faaliyetlerinin pestisit kullanımını içerdiği hallerde, müşteri pestisitlerin biyolojik çeşitlilik, insan sağlığı ve geniş kapsamlı çevre üzerindeki etkilerini azaltmak için ve daha genel olarak gerekli ürün koruma ihtiyacı ile tutarlı pestisit risklerinde ve kullanımında önemli bir genel azaltmayı ve pestisitlerin daha sürdürülebilir kullanımını sağlamak için çaba gösterecektir.

25. *Pestisitlerin sürdürülebilir kullanımı aşağıdakileri içerecektir:*

- *Pestisitlerin biyolojik çeşitlilik, insan sağlığı ve çevre üzerindeki etkilerini önlemek ve bu mümkün değilse en aza indirmek;*
- *Zararlı aktif maddelerin düzeylerini, bunların en tehlikelilerini daha güvenli alternatiflerle (kimyasal olmayanlar dahil) değiştirmek suretiyle azaltmak;*
- *Toksisitesi düşük olan, hedef türlere karşı etkili olduğu bilinen ve polinasyon yapan böcekler gibi hedeflenmeyen türler ve çevre üzerinde minimal etkileri olan pestisitlerin seçilmesi;*
- *IPM ve IVM stratejilerini esas alan düşük girdili ve pestisitsiz ürün yetiştirmenin desteklenmesi; ve*
- *Hedef türlerin doğal düşmanlarına verilen zararın en aza indirilmesi, zararlılarda direnç gelişiminin önlenmesi.*

26. *Müşteri pestisitleri uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak elleçleyecek, depolayacak, kullanacak ve bertaraf edecektir.*

EBRD Performans Koşulu 4: Sağlık, Emniyet ve Güvenlik

Giriş

1. *Bu Performans Koşulu (PK), proje faaliyetleriyle ilişkili olarak işçiler, projeden etkilenen topluluklar ve tüketiciler üzerinde oluşabilecek sağlık, güvenlik ve emniyet risklerini ve etkilerini risk kontrol hiyerarşisine uygun olarak yönetmenin önemini kabul etmektedir³⁹. Müşteriler işçilere güvenli, sağlıklı ve emniyetli çalışma koşulları sağlayarak faaliyetlerinin etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması gibi somut faydalar elde edebilirler.*
2. *Proje faaliyetleri, ekipmanları ve altyapısı işçilerin ve toplumun mobilizasyon, inşaat, işletme, bakım, işletmeden alma veya kapatma, eski durumuna getirme ve mal ve hizmetlerin taşınmasıyla ilişkili olanlar dahil sağlık, güvenlik ve emniyet risklerine ve etkilerine maruz kalma potansiyelini artırabilir.*
3. *İşçileri için sağlıklı ve güvenli koşullar sağlamak ve işçilere sağlık ve güvenlik konusunda bilgi vermek, öğretmek, eğitmek, denetlemek ve onlarla istişarede bulunmak müşterilerin birincil sorumluluğudur. İşçiler işverenleriyle aktif iş birliği yaparak hem kendilerinin hem de başkalarının sağlık ve güvenliklerini gözetme sorumluluğuna sahiptir.*
4. *Halkın sağlık ve güvenliğinin korunması ve desteklenmesinde ilgili makamların oynadığı rol kabul edilmekle birlikte, müşteri projeden etkilenen toplulukların maruz kaldığı sağlık, güvenlik ve emniyet risklerini yönetmekle yükümlüdür.*

Amaçlar

5. *Bu Performans Koşulunun amaçları şunlardır:*
  - *Sağlıklı, güvenli ve emniyetli çalışma koşulları sağlayarak ve projeyle ilişkili risklere uygun bir yönetim sistemi uygulayarak işçilerin sağlık, güvenlik ve emniyetlerini korumak ve desteklemek; ve*
  - *Proje ömrü boyunca hem rutin hem de rutin dışı faaliyetlerin projeden etkilenen topluluklar ve tüketiciler için oluşturduğu sağlık, güvenlik ve emniyet risklerini tespit etmek, değerlendirmek ve yönetmek*

Uygulama Kapsamı

6. *Bu Performans Koşulu EBRD tarafından doğrudan finanse edilen ve Çevresel ve Sosyal Politikada belirtilen tüm projeler için geçerlidir. Müşteri, çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinin bir parçası olarak, bu PK'nin ilgili koşullarını ve bunların proje döngüsü boyunca nasıl ele alınıp yönetileceğini belirleyecektir. İşçiler ve etkilenen topluluklar üzerindeki potansiyel riskler, projenin mobilizasyon, inşaat, işletmeye alma, işletme, bakım ve işletmeden çıkarma, kapatma veya eski durumuna getirme dahil çeşitli aşamalarına göre değişiklik gösterebilir. Bu PK'nin koşullarını yerine getirmek için gerekli eylemlerin uygulaması, PK 1'de belirtildiği gibi müşterinin genel Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi (ÇSYS) ve projeye özgü Çevresel ve Sosyal Yönetim Planının (ÇSYP) ayrılmaz bir parçası olarak yönetilecektir.*
7. *Kirlilik sonucunda insan sağlığı üzerinde oluşan risklerin ve çevre üzerindeki etkilerin önlenmesi ve kontrolü ile ilgili ayrıntılı koşullar PK 3'te verilmiştir.*

³⁹ Risk kontrol hiyerarşisi şu şekildedir: (i) riskin ortadan kaldırılması; (ii) tehlikeli koşulunun veya maddenin tehlikesiz veya daha az tehlikeli madde ile değiştirilmesi yoluyla riskin azaltılması; (iii) maruziyetin önlenmesi amacıyla riskin izole edilmesi; (iv) işgücünü ve toplumu toplu olarak koruyan mühendislik kontrol önlemlerinin uygulanması; ve (v) ilgisine göre riskler, güvenli çalışma sistemleri, acil durum planları, raporlama gereklilikleri ve zorunlu denetleme ile ilgili olarak işçilere ve topluma yönelik bilgilendirme, öğretim ve eğitim faaliyetleri.

Koşullar

Sağlık ve güvenlik yönetimi için genel koşullar

8. Müşteri proje faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi sırasında veya proje faaliyetlerinden dolayı ve onlarla bağlantılı olarak işçilerde ve projeden etkilenen topluluklarda ortaya çıkan kaza, yaralanma ve hastalanma risklerini tespit edip, önlemek için önlemler uygulamaya koyacaktır. Sağlık ve güvenlik risklerini yönetmek için risk kontrol hiyerarşisine ve uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak önleyici ve koruyucu önlemleri içeren planlar hazırlayacak ve uygulayacaktır.
9. Müşteri işçilere ve projeden etkilenen toplumlara, proje boyunca sağlık ve güvenliğe ilişkin tehlikeleri, riskleri, koruyucu ve önleyici tedbirleri ve sağlık ve güvenlikleri için gerekli olan acil durum düzenlemeleri hakkında bilgiyi, talimatları ve eğitimleri sağlayacaktır.
10. Projeyle bağlantılı işler sırasında kaza, yaralanma veya hastalanma meydana gelmesi veya böyle bir olayın gerçekleşme potansiyelinin mevcut olması halinde, müşteri bulguları soruşturacak, belgeleyecek ve analiz edecek, bu kazaların tekrarlamaması için tedbirler alacak ve kanunların gerektirdiği yerlerde, ilgili otoritelere bildirimde bulunacak ve bu otoritelerle iş birliği yapacaktır. Müşteri proje faaliyetlerinin yol açtığı bir yaralanmadan veya hastalanmadan etkilenen kişiler için uygun finansal tazminatı sağlayacaktır.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği

11. Müşteri, kendi sektörünün doğasından kaynaklanan riskleri ve var olabilecek özel tehlike sınıflarını göz önünde bulundurarak işçilere güvenli ve sağlıklı bir iş yeri sağlayacaktır. Müşteri, ilgili temel AB İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) standartları⁴⁰ ve uluslararası iyi uygulamalar doğrultusunda projenin aşamasına, büyüklüğüne ve doğasına uygun sağlık ve güvenlik risklerini ve koruma önlemlerini belirleyecektir. Müşteri, risk seviyesine uygun bir değerlendirme gerçekleştirecek ve gerektiğinde ÇSYS'ye entegre edilmek üzere projeye özel bir sağlık ve güvenlik planı geliştirecektir. Plan ilgili riskleri ele alma konusundaki etkinliğini değerlendirmek için düzenli olarak gözden geçirilecektir.

12. Müşteri risk kontrol hiyerarşisine uygun olarak iş sağlığı ve güvenliğinden (İSG'den) sorumlu bir kişinin yardımıyla İSG düzenlemelerini planlayacak ve uygulayacaktır ve işçilere ücretsiz olarak kişisel koruyucu donanım sağlayacaktır. Müşteri, proje sahasında çalışan veya projenin ana işlevleriyle doğrudan ilgili işler yapan personel dışı işçilere, yüklenicilerine ve diğer üçüncü taraflara sağlık ve güvenlik planına uymalarını şart koşacaktır.
13. Her türlü çalışma faaliyeti sırasında, müşteri sağlık ve güvenlik önlemlerinin yeterli şekilde uygulanmasını ve yürütülmesini sağlamak için tüm işçilere devamlı ve uygun gözetimin yapılmasını sağlayacaktır.
14. Müşteri çalışanlarının sağlık ve zindeliklerini izleyecek ve İSG düzenlemeleri hakkında işçilere danışacak, işçileri yaklaşan tehlike durumlarında işi durdurmaya ve işyerindeki güvensiz eylem ve koşulları bildirmeye teşvik edecektir. Buna kaza araştırmaları, risk değerlendirmesi, güvenli çalışma sistemlerinin geliştirilmesi ve güvenli çalışma ekipmanlarının seçilmesi gibi birçok düzenleme dâhildir.
15. Belirli iş faaliyetleriyle bağlantılı olarak, yaş, cinsiyet, engellilik veya kısa veya uzun dönemli sağlık koşulları gibi hassasiyetleri olan işçilerin sağlık, güvenlik ve refahları üzerinde olumsuz etkilerle sonuçlanabilecek özel risklerin bulunduğu hallerde, müşteri bir risk değerlendirmesi yapacak ve yaralanma ve hastalıkları önlemek için ayarlamalar yapacaktır.

Halk Sağlığı ve Güvenliği

16. Müşteri, projeden etkilenme potansiyeli olan toplulukların sağlık ve güvenliğine yönelik projeye ilişkili riskleri ve olumsuz etkileri belirleyip değerlendirecek ve bu risk ve etkilerle orantılı ve projenin evresine, büyüklük ve doğasına uygun koruma, önleme ve azaltma tedbirleri geliştirecektir. Müşteri, etki azaltma tedbirleri ve planları konusunda, gerektiğinde projeden etkilenen topluluklar ve diğer etkilenen paydaşlar ile iletişim kuracaktır. Bu tedbirler, risk kontrol hiyerarşisi yaklaşımıyla ve uluslararası iyi uygulamalarla tutarlı olacaktır.

⁴⁰ AB İSG standartları, işçilerin korunması için minimum sağlık ve güvenlik gereklerini belirleyen, iş yerinde sağlık ve güvenlik alanındaki AB mevzuat gereklerinde yer alan temel koşulları ifade eder.

17. Projenin toplum sağlığı ve güvenliği üzerindeki etkilerini önlemeye veya azaltmaya yönelik tedbirler ilgili kamu makamlarının sorumluluğunda olabilir. Böyle durumlarda, müşteri ilgili makamlara bildirimde bulunma ve bu makamlarla iş birliği yapma konusundaki görev ve sorumluluklarını netliğe kavuşturacaktır.

Cinsiyete Dayalı Şiddet

18. Müşteri, projeden etkilenen kişilerin ve toplulukların maruz kalabileceği cinsel taciz, cinsel istismar ve suiistimal gibi projeye ilişkili cinsiyete dayalı şiddet risklerini değerlendirecektir. Gerekliğinde, müşteri olayların bildirilmesine ve mağdur olan kişiye destek sağlanmasına yönelik gizli kanalların kullanıma sunulması dahil olmak üzere bu risklerin önlenmesi ve ortadan kaldırılması için özel önlemler geliştirecek ve uygulamaya koyacaktır.

Sağlık ve Güvenlik Yönetimi için Özel Koşullar

Altyapı, bina ve ekipman tasarımı ve güvenliği

19. Müşteri; üçüncü şahıslar ve projeden etkilenen topluluklar için oluşan güvenlik risklerini göz önünde bulundurarak, uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak projenin yapısal unsurlarının veya bileşenlerinin tasarım, yapım, işletmeye alma, işletme, bakım ve işletmeden çıkarma evrelerine sağlık ve güvenlik kaygılarını dahil edecektir. Yapısal unsurlar yeterlilik ve deneyim sahibi profesyoneller tarafından tasarlanıp inşa edilecektir. Tüm yeni ortak kullanım amaçlı binalar ve bunlarda yapılacak büyük çaplı tadilatlar için işletmeye alınmadan önce üçüncü taraf can ve yangın güvenliği denetimleri gerçekleştirilecektir.
20. Ortak amaçlar için kullanılan binaların inşaatı ve büyük çaplı tadilatları, evrensel erişim⁴¹ konseptine uygun olarak tasarlanmalıdır.
21. Barajlar, atık barajları veya kül havuzları gibi yapısal öge veya bileşenlerin yüksek riskli yerlerde konumlandığı ve bunların arızalanmasının veya çalışmamasının işçi ve toplulukların sağlığını ve güvenliğini tehdit edebileceği hallerde, müşteri proje ve inşaat işlerinden sorumlu olanların dışında benzer projelerde deneyime sahip ve bir veya daha fazla nitelikli uzmanı görevlendirecektir.

Bu uzmanlar, söz konusu yapısal elemanların ve bileşenlerin güvenliğini ve yapısal bütünlüğünü teyit etmek amacıyla proje geliştirme aşamasının mümkün olduğunca erken zamanlarında ve daha sonra proje tasarım, yapım, işletme ve işletmeden alma aşamaları boyunca bir gözden geçirme gerçekleştirecektir.

Tehlikeli madde güvenliği

22. Müşteri, risk kontrol hiyerarşisini benimseyerek, işçilerin ve projeden etkilenen toplulukların proje kapsamında salınabilecek tehlikeli maddelere⁴² maruz kalma potansiyelini önleyecek veya azaltacaktır. İşçiler ve projeden etkilenen halk için tehlikelere maruz kalma olasılığı varsa, müşteri tehlikeye neden olan durum veya malzemeyi tadil ederek, ikame ederek veya ortadan kaldırarak maruz kalmayı önlemeye veya en aza indirmeye özel önem verecektir. İşçilerin ve projeden etkilenen toplulukların tehlikeye maruz kalma potansiyelinin mevcut olduğu hallerde, müşteri tehlikeye yol açan koşulu veya maddeyi ortadan kaldırarak, ikame ederek veya izole ederek maruziyet riskini yönetmek için gerekli önemi gösterecektir.

23. Tehlikeli malzemelerin projeye bağlantılı mevcut tesis veya faaliyetlerin bir parçası olması halinde, müşteri projeden etkilenen toplulukların ve işçilerin söz konusu tehlikeli maddelere maruz kalmasını engellemek için işletmeye alma, bakım ve işletmeden çıkarma faaliyetlerini yürütürken özel özen gösterecektir. Bu tür maddelerin kullanılmasından sakınmak mümkün değilse, müşteri bunların uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak elleçlenmesi, depolanması, taşınması ve bertaraf edilmesi için gerekli tedbirleri alacaktır.

24. Müşteri atıklar dahil olmak üzere tehlikeli maddelerin güvenli ve emniyetli bir şekilde taşınmasını sağlamak için makul çaba sarf edecek ve projeden etkilenen toplulukların maruziyetini önlemek veya azaltmak için önlemler uygulayacaktır.

Ürün Güvenliği

25. Projenin tüketici ürünlerinin üretim ve/veya ticaretini içerdiği hallerde, müşteri iyi tasarım ve imalat süreçleri yoluyla ve ürün dağıtımı için uygun depolama, elleçleme ve taşıma yollarıyla ürün güvenliğini sağlayacaktır. Belirli bir iş sektörü ve ülkedeki ürün güvenliği standartlarına ve uygulama kurallarına özgü genel güvenlik gereklilikleri de dahil olmak üzere uluslararası iyi uygulamalar gözetilecektir.

⁴¹ Evrensel erişim, farklı durumlardaki ve çeşitli koşullardaki her yaştan ve yetenekten insan için serbest erişim anlamındadır.

⁴² Tehlikeli maddeler, yapısı gereği bir veya daha fazla tehlikeli özellik içeren ve çevre ve insan sağlığı üzerinde önemli olumsuz etki yaratabilecek maddelerdir.

26. Proje değerlendirme süreci içerisinde, Müşteri, ürünlerinin ürün ömrü boyunca tüketici sağlığı ve güvenliği üzerindeki potansiyel risk ve etkilerini belirleyecek ve değerlendirecektir. Ürün güvenliğine yönelik yaklaşım, risk kontrol hiyerarşisine uyacak ve ürünün sağlık ve güvenlik riskleri hakkında yeterli bilginin tüketicilere sunulmasını sağlayacaktır. Ciddi sağlık tehditleri oluşturabilecek ürünleri içeren durumlar için, müşteri ürünün geri çağırılmasını ve ürün geri çekme politikasının ve prosedürlerinin mevcut olmasını sağlayacaktır.

Toplum Hizmetleri Üzerindeki Sağlık ve Güvenlik Riskleri

27. Projenin topluluklara hizmet sunumunu içermesi halinde, müşteri bu hizmetlerin güvenlik ve kalitesini sağlayacak ve bu hizmetlerin işçiler veya toplumun sağlık ve güvenliği üzerinde riskler doğurmadığından emin olmak için uygun kalite yönetim sistemleri uygulayacaktır.

28. Projenin kamu hizmetleri sunumunu içermesi durumunda, müşteri mümkün olduğu ölçüde evrensel erişim ilkelerini dahil edecektir.

29. Projenin sağlık hizmetleri sunumunu ve/veya antibiyotik kullanımını içerdği durumlarda, Müşteri antimikrobiyal ilaçların bilinçli kullanımı sağlamaya yönelik faaliyetlere ver verecektir⁴³.

Trafik ve Yol Güvenliği

30. Müşteri proje yaşam döngüsü boyunca işçiler ve projeden etkilenen topluluklar için ortaya çıkabilecek trafik ve yol güvenliği risklerini belirleyecek, değerlendirecek ve izleyecek, gerektiğinde bunları ortadan kaldırmaya yönelik tedbirler geliştirecektir. Kamu yollarında ve diğer altyapı formlarında hareketli ekipman çalıştıran projeler için, müşteri söz konusu ekipmanın çalıştırılmasıyla ilgili olarak olayların meydana gelmesini ve halktan birinin yaralanmasını önlemeye çalışacaktır.

31. Müşteri ilgili AB yol ve trafik güvenliği yönetimi standartlarını⁴⁴ göz önünde bulunduracak, hem motorlu hem motorsuz karayolu kullanıcıları için yol güvenliği tedbirlerini belirleyecek ve projeden etkilenen yerel halk üzerinde oluşabilecek yol güvenliği etkilerini azaltmak için teknik ve ekonomik açıdan uygulanabilir ve maliyet etkin yol güvenliği bileşenlerini proje tasarımına dahil edecektir. Gerektiğinde, müşteri projenin her bir aşaması için bir yol güvenliği denetimi gerçekleştirecek ve sorunları veya olumsuz güvenlik trendlerini saptamak ve çözüme kavuşturmak için olay ve kaza raporlarını rutin olarak izleyecektir. Araçları veya araç filoları (kendilerine ait veya kiralanmış) olan müşteriler, yol ve trafik risklerini yönetmek için uluslararası iyi uygulama düzenlemelerini⁴⁵ uygulamaya koyacak ve işçilere sürücü ve araç güvenliği üzerine uygun eğitimi vereceklerdir. Müşteri tüm proje araçlarının düzenli aralıklarla bakımlarının yapılmasını sağlayacaktır.

Doğal Tehlikeler

32. Müşteri, projeye ilgili olarak meydana gelebilecek deprem, kuraklık, heyelan veya sel gibi doğal afetlerin doğurabileceği potansiyel riskleri saptayacak ve değerlendirecektir. Bunun için müşterilerin projenin iklim değişikliğinin sebep olduğu risklere karşı hassasiyet durumu hakkında bir değerlendirme yapması ve proje tasarımına entegre edilmek üzere uygun iklim dayanıklılık ve uyum önlemleri tespit etmesi gerekebilir.

33. Müşteri, proje faaliyetlerinin katkıda bulunabileceği arazi kullanımı değişiklikleri veya doğal tehlikeler nedeniyle ortaya çıkan riskleri önleyecek ve/veya en aza indirecektir.

⁴³ Antimikrobiyal ilaçların bilinçli kullanımı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından tanımlanan ve antimikrobiyal ilaçların (antibiyotikler dahil olmak üzere) düzgün kullanımını teşvik eden, hasta sonuçlarını iyileştiren, mikrobiyal direnci azaltan ve çoklu ilaçlara dirençli organizmaların sebep olduğu enfeksiyonların yayılmasını azaltan koordine bir programdır.

⁴⁴ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin Karayolu Altyapısı Güvenlik Yönetimi ile ilgili 19 Kasım 2008 tarihli 2008/96/EC sayılı Direktifinin amaçlarıyla tutarlı olarak.

⁴⁵ ISO 39001 Karayolu Altyapısı Güvenlik Yönetimi gibi uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak.

Hastalığa maruz kalma

34. Savunmasız grupların sahip olduğu farklı maruz kalma durumları ve daha yüksek hassasiyet göz önünde bulundurularak, işçilerin veya toplulukların hastalıklara maruz kalmasının önlenmesine veya en aza indirilmesine yardımcı olmak için müşteri ilgili makamlarla istişare içinde uygun risk azaltma tedbirleri geliştirecektir. Müşteri, geçici ve/veya sürekli proje işçilerinin gelişile bağlantılı olabilecek bulaşıcı hastalıkların bulaşmasını önlemek veya en aza indirmek için önlemler alacaktır.
35. Projeden etkilenen topluluklara özgü belirli salgın hastalıkların olması halinde, müşteri proje döngüsü süresince hem işçiler hem de projeden etkilenen topluluklar arasında söz konusu hastalık vakalarının azaltılmasına yardımcı olabilecek koşulları iyileştirme fırsatları bulmaya teşvik edilmektedir. Müşteri, geçici ve/veya sürekli proje işçilerinin gelişile bağlantılı olabilecek bulaşıcı hastalıkların bulaşmasını önlemek veya en aza indirmek için önlemler alacaktır.

Acil durumlara hazırlık ve müdahale

36. Müşteri, projeyle ilişkili operasyonel risklere ve bunların potansiyel olumsuz etkilerini önleme veya en aza indirme ihtiyacına ve geçerli yasal şartlara ve uluslararası iyi uygulamalara⁴⁶ uygun olacak şekilde olayları, kazaları ve acil durumları önlemeye ve bunlara müdahale etmeye hazırlıklı olacaktır.
37. Müşteri büyük kaza risklerini saptayacak ve değerlendirecek ve tutarlı ve etkin bir şekilde insanlar ve çevre için yüksek koruma düzeyleri sağlamak amacıyla büyük kazaları önlemek veya bunların işçiler ve projeden etkilenen topluluklar üzerindeki risklerini ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırmak için tüm gerekli tedbirleri alacaktır. Bu tedbirler bir büyük kaza önleme/acil durum hazırlık politikasında ve müşterinin genel ÇSYS'sine entegre edilmiş uygun bir yönetim planında belirlenecektir. Müşterinin proje tehlikeleri ile ilişkili acil durumlara etkin bir şekilde müdahale etme kapasitesine sahip olmasını

sağlamak için, uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak bu plana organizasyon yapıları, sorumluluklar, prosedürler, iletişim, eğitim, kaynaklar ve söz konusu politikayı uygulamak için gerekli olan diğer yönler dahil edilecektir.

38. Büyük kaza riskinin olduğu projelerde, müşteri acil durumlara etkin bir şekilde müdahale etmek için yaptığı hazırlıklarda ilgili makamlarla ve projeden etkilenen toplulukla iş birliği yapacak ve onlara yardım edecektir. Yerel makamlar veya müdahale birimleri etkili bir şekilde müdahale etme kapasitesine sahip değilse veya kapasiteleri çok azsa, müşteri projeyle ilgili acil durumlara hazırlık ve müdahalede aktif rol oynayacak ve ister doğrudan ister dolaylı olsun makul olarak öngörülebilir olaylara müdahale edebilme kapasitesini ispatlamak için yeterli kanıtı sağlayacaktır.

Asayiş

39. Müşteri işçiler ve projeden etkilenen topluluklar üzerindeki projeyle ilgili asayiş tehditlerini tespit edecek ve değerlendirecektir. Risklerin tespit edilmesi halinde, bu riskleri yönetmek için uluslararası iyi uygulamalar doğrultusunda yeterli asayiş yönetimi düzenlemeleri uygulanacaktır.
40. Müşterinin personelini ve varlıklarını korumak için güvenlik personeli veya güvenlik şirketi tutması durumunda, bu asayiş düzenlemelerinin proje sahası içindeki ve dışındaki taraflara doğuracağı riskleri değerlendirecektir. Müşteri bu düzenlemeleri yaparken ölçülülük ilkesini, uluslararası iyi uygulamaları ve işe alma, davranış kuralları ve bu personelin eğitilmesi, donatılması ve davranışlarının izlenmesi ile ilgili mevzuatı esas alacaktır. Müşteri asayişle ilgili tehdidin mahiyeti ve boyutları ile orantılı olarak riskleri önleme ve savunma amaçlı kullanıldığı durumlar dışında herhangi bir güç kullanımı için yaptırım uygulamayacaktır.

⁴⁶ 96/82/EC sayılı Konsey Direktifi'ni önce değiştiren ve daha sonra yürürlükten kaldıran, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 4 Temmuz 2012 tarihli ve 2012/18/EU sayılı tehlikeli maddeler içeren büyük kaza risklerinin kontrolüne ilişkin Direktifinde (EU SEVESO III) ayrıntılı bir şekilde açıklandığı üzere.

41. Güvenlik hizmetlerinin ilgili kamu kurumlarının sorumluluğunda olması halinde, müşteri bu Performans Koşulu ile uyumlu sonuçların elde edilebilmesi amacıyla sorumlu kamu kurumları ile uygun şekilde iş birliği yapacaktır. Müşteri bu uygulamalardan kaynaklanan potansiyel riskleri tespit edecek ve değerlendirecek, güvenlik personelinin yukarıdaki 40'inci paragraf gerekliliklerine uygun şekilde hareket etmesi yönündeki niyetini ilgili kamu makamlarına bildirecek ve varsa asayiş düzenlemeleri ile ilgili kaygılara karşı, ilgili kamu mercilerinin müşteri tesislerine yönelik asayiş düzenlemelerini kamuoyuna açıklamasını teşvik edecektir.
42. Müşteri (i) güvenlik hizmetleri için müşteri tarafından tutulan personelin veya sözleşmeli çalışanların geçmişte herhangi bir görevi suiistimal vakalarına karışmamış olmasını sağlamak için makul bir soruşturma yapacaktır; (ii) güvenlik çalışanlarına makul ve yasalara uygun şekilde güç ve ilgisine göre ateşli silah kullanımı ile ilgili eğitimler yansira işçilere ve projeden etkilenen topluluklara karşı uygun davranış şekli hakkında yeterli eğitim sağlayacaktır (veya uygun şekilde eğitim almış olduklarını tespit edecektir); ve (iii) ilgili mevzuat ve PK 2 ve müşteri tarafından belirlenen diğer Performans Koşullarında belirtilen gereklilikler çerçevesinde hareket etmelerini isteyecektir.
43. Müşteri, projeden etkilenen toplulukların ve işçilerin asayiş düzenlemeleri ve güvenlik personelinin davranışları ile ilgili endişelerini ifade edebilmeleri için etkili bir şikâyet mekanizması oluşturacak ve idame ettirecektir. Müşteri bu Performans Koşulu ve PK 10 uyarınca şikâyet mekanizmalarının mevcudiyeti ve kullanımı hakkında toplulukları ve işçileri bilgilendirecektir.
44. Müşteri güvenlik personelinin kanun dışı veya istismar edici eylemlerine ilişkin iddiaları soruşturacak, bunların tekrarını önlemek için adımlar atacak (veya ilgili tarafların adımlar atmasını isteyecek) ve gerektiğinde kanun dışı veya istismar edici uygulamaları kamu makamlarına ve EBRD'ye rapor edecektir.

EBRD Performans Koşulu 5: Arazi Edinimi, Arazi Kullanım Kısıtlamaları ve Gönülsüz Yeniden Yerleşim

Giriş

1. Bu Performans Koşulu (PK), arazi kullanımına ve varlıklara ve doğal kaynaklara erişime ilişkin kısıtlamalar⁴⁷ dahil olmak üzere, fiziki iskana (taşınma, arazi veya konut kaybı) ve/veya ekonomik değişimlere (arazi veya varlık kaybının veya arazi kullanımı, varlıklar ve doğal kaynaklar üzerindeki kısıtlamanın gelir kaynaklarının veya başka geçim olanaklarının kaybına yol açması⁴⁸) yol açabilecek proje ile ilgili arazi ediniminin etkilerini ele almaktadır. “Gönülsüz yeniden yerleşim” ifadesi bu etkilerin her ikisini ve bu etkileri azaltmaya ve telafi etmeye yönelik süreçleri anlatır. Her ne kadar zorunlu arazi edinimi ancak bir müzakere süreci sonrasında son çare olarak başvurulacak bir uygulama olsa da etkilenen kişiler veya etkilenen topluluklar arazi edinimine veya arazi kullanımı, diğer varlıklar ve doğal kaynaklar üzerindeki kısıtlamalara itiraz etme hakkına sahip olmadıklarında yeniden yerleşim “gönülsüz yeniden yerleşim” olarak ifade edilir.

2. Bu Performans Koşulunun uygulaması, özellikle özel mülkiyet hakkı, yeterli konut hakkı⁵⁰ ve yaşam koşullarının sürekli olarak iyileştirilmesi başta olmak üzere evrensel insan haklarına ve özgürlüklere⁵¹ saygı gösterilmesi ve gözetilmesi ilkesi ile uyumludur.

3. Gönülsüz yeniden yerleşim uygun şekilde yönetilmediğinde etkilenen kişiler⁵² ve topluluklar için uzun süreli zorluklara ve yoksullaşmaya yol açmakta, aynı zamanda çevrenin zarar görmesine ve fiziki iskân durumunda yerleştirildikleri bölgelerde olumsuz sosyoekonomik etkilere sebep olmaktadır. Müşteri, bir yandan çevresel, sosyal ve finansal maliyet ve faydaları dengelerken ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili etkilere ve savunmasız gruplar üzerindeki etkilere özellikle dikkat ederken, aynı zamanda arazi edinimini veya arazi kullanımını, diğer varlıklar ve doğal kaynaklar üzerindeki kısıtlamaları önlemek veya etkileri en aza indirmek için uygulanabilir alternatif proje tasarımlarını ve sahalarını değerlendirecektir. Tasarım yoluyla etkilerin önlenemediği durumlarda, zorunlu iskân en aza indirilecek ve etkilenen insanlar ve ev sahibi topluluklar üzerindeki olumsuz etkileri azaltmaya yönelik uygun önlemler dikkatli bir şekilde planlanacak ve uygulanacaktır.

⁴⁷ “Arazi kullanım kısıtlamaları”; tarım, konut, ticari veya başka amaçla kullanılan araziler üzerinde proje kapsamında doğrudan uygulamaya veya yürürlüğe konulan sınırlamaları ve yasaklamaları ifade eder. Bunlar yasal olarak belirlenen parklara ve koruma alanlarına erişim için getirilen kısıtlamaları, diğer ortak mülkiyetli kaynaklara erişimi için getirilen kısıtlamaları ve kamu altyapı tesislerinin irtifak hakları veya güvenlik bölgeleri sebebiyle arazi kullanım üzerinde getirilen kısıtlamaları içerebilir.

⁴⁸ “Geçim kaynakları”; bireylerin, ailelerin, toplulukların geçimlerini sağlamak için yararlandıkları her türlü yolu içerir; örneğin istihdam ücretleri; bir işletme yoluyla veya ürün, mal, el işi veya hizmet satışından kazanılan nakit gelir; arazi veya binalardan elde edilen kira geliri; bir hasattan veya hayvancılık faaliyetinden elde edilen gelir; bir hasat payından elde edilen gelir (örneğin çeşitli ortaklık düzenlemeleri gibi) veya ortak hayvancılık üretiminden elde edilen gelir; kendisi tarafından üretilen malların ve ürünlerin değişim veya takas için kullanılması; kendi ürettiği mal veya hizmetlerin tüketilmesi doğal veya ortak kaynaklardan üretilen gıda, malzeme, yakıt ve malların kişisel veya aile ihtiyaçları için kullanılması veya ticaretinin yapılması; emekli maaşları ve çeşitli kamu ödeneği türleri.

⁴⁹ “Arazi edinimi”; proje amaçları için her türlü arazi edinimi yöntemini ifade eder. Bunlar arasında, doğrudan alım, arazi ve varlıkların kamulaştırılması ve geçici veya kalıcı araziye erişim haklarının edinilmesi (irtifak hakkı, yol hakkı gibi); korunan alanlara ve diğer alanlara erişim kısıtlamalarının tesis edilmesi sayılabilir. Arazi edinimi aynı zamanda aşağıdakiler de içerebilir: (a) arazi sahibi gelir veya geçiminin bunlara bağlı olsun veya olmasın boş veya kullanılmayan arazilerin edinimi; (b) bireyler veya hane halkları tarafından işgal edilen veya kullanılan kamu arazilerinin yeniden sahiplenilmesi ve (c) arazinin su altında kalmasına veya başka şekilde kullanılamaz veya erişilemez hale gelmesine sebep olan proje etkileri. “Arazi” ifadesi, tanımları, binalar ve diğer iyileştirmeler gibi arazi üzerinde yetişen veya eklenen her şeyi ve araziye bağlı su kütlelerini de içerir.

⁵⁰ “Yeterli konut” ifadesi yeterli mahremiyet; yeterli alan; fiziksel erişilebilirlik; güvenlik; mülkiyet güvencesi; yapısal sağlık ve dayanıklılık; aydınlatma, ısıtma ve havalandırma; su temini, kanalizasyon hizmetleri ve atık yönetimi olanakları gibi temel altyapı olanakları; uygun çevresel kalite ve sağlığa ilgili faktörler; iş ve temel olanaklar bakımından yeterli ve erişilebilir lokasyon anlamına gelir.

⁵¹ Özellikle, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi.

⁵² “Etkilenen kişi” ifadesi, proje ile ilişkili arazi edinimi ve arazi kullanımı, diğer varlıklar veya doğal kaynaklar üzerindeki kısıtlamalar sonucunda fiziksel veya ekonomik yer değiştirmeye maruz kalan gerçek kişiler veya tüzel kişilikler anlamına gelir.

Amaçlar

4. Bu Performans Koşulunun amaçları şunlardır:

- Uygulanabilir alternatif proje tasarımları ve sahaları araştırarak gönülsüz yeniden yerleşimi önlemek veya önlenemiyorsa en aza indirmek;
- Zorla tahliyei önlemek⁵³;
- Gönülsüz yeniden yerleşimin etkilenen kişiler üzerindeki kaçınılmaz olumsuz sosyal ve ekonomik etkilerin aşağıdaki yollarla azaltılması: (i) varlık kaybı için tam yenileme maliyeti üzerinden zamanında tazminat sağlanması⁵⁴; ve (ii) arazi ediniminin, arazi kullanımı, varlıklar ve doğal kaynaklar üzerindeki kısıtlamaların ve gönülsüz yeniden yerleşim faaliyetlerinin PK 10 koşullarına uygun olarak anlamlı bir istişare, katılım ve bilgilerin paylaşılması süreciyle uygulanması;
- Etkilenen kişilerin geçim kaynaklarının ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi veya asgari olarak yer değiştirme öncesindeki seviyelere geri getirilmesi; ve
- Fiziksel olarak yerinden edilen kişilerin, iskân edildikleri alanlar için kullanım hakkı güvencesi⁵⁵ ile birlikte yeterli konut hakkı sağlama (temel altyapı hizmetleri ve olanaklar dahil olmak üzere) yoluyla yaşam koşullarının iyileştirilmesi.

Uygulama Kapsamı

5. Bu Performans Koşulunun uygulama kapsamı PK 1'de tanımlanan çevresel ve sosyal etki değerlendirme süreci sırasında belirlenir.

6. Bu PK aşağıdaki faaliyet türlerinden kaynaklanan tam, kısmi, kalıcı veya geçici olabilecek fiziksel veya ekonomik yer değiştirmeler için geçerlidir:

- Kamulaştırma veya diğer zorunlu prosedürler vasıtasıyla bir proje için elde edilen arazi hakları⁵⁶ ve/veya varlıklar;
- Müzakerenin başarısız olması halinde kamulaştırma veya diğer zorunlu süreçler başlatılabilecek ise, uzlaşma yoluyla edinilen arazi hakları ve/veya varlıklar;
- Uzlaşma, kamulaştırma, zorunlu satın alma veya devlet düzenlemesi aracılığıyla elde edilmesinden bağımsız olarak kişilerin arazilere, varlıklara, doğal kaynaklara veya geçim kaynaklarına erişim kaybı yaşaması ile sonuçlanan kısıtlamalar;
- Tespit tarihi öncesinde araziye işgal eden veya kullanan ancak ulusal mevzuat kapsamında resmi, örfi veya herhangi bir tanınabilir kullanım hakkı olmayan kişilerin yerinden edilmesi; ve
- Arazilerin veya varlıkların kullanılamaz veya erişilemez hale gelmesine yol açan proje etkileri sonucunda insanların yerlerinden edilmesi.

⁵³ "Zorla tahliye" insanların, grupların ve toplulukların kullandıkları ve/veya bağlı oldukları evlerden ve/veya arazilerden zorla veya kalıcı ya da geçici bir şekilde gönülsüz olarak uzaklaştırılmasını, böylelikle bu Performans Koşulu kapsamında uygun şekillerde yasal veya başka türlü koruma önlemleri veya bunlara erişimsizlikten korunma hakkının, grubun veya topluluğun belirli bir konutta veya yerde ikamet etme veya çalışma imkanının ortadan kaldırılmasını veya sınırlandırılmasını içeren eylemleri ve/veya ihmalleri ifade eder.

⁵⁴ "Yenileme maliyeti" bir varlığın yenilenmesi ve yenileme işlemleri ile ilişkili maliyetleri karşılamak için yeterli tazminat sağlayan bir yenileme yöntemi olarak tanımlanmaktadır. İşleyen piyasaların mevcut olduğu durumlarda, yenileme maliyeti bağımsız ve yetkin gayrimenkul değerleme yoluyla belirlenen değere işlem maliyetlerinin eklenmesi ile bulunan piyasa değeridir. İşleyen piyasaların mevcut olmadığı durumlarda ise, yenileme maliyeti alternatif yollarla belirlenebilir; örneğin arazi veya üretken varlıkların çıktı değerinin hesaplanması, yenileme materyalinin amortismanlı değeri ve yapıların veya diğer sabit varlıkların yapımına yönelik işgücü maliyeti ile birlikte işlem maliyetinin hesaplanması. Fiziksel yer değiştirmenin barınma olanaklarının kaybına yol açtığı her durumda, yenileme maliyeti en azından kabul edilebilir asgari topluluk kalite ve güvenlik standartlarını karşılayan bir konutun alımını veya yapımını sağlamak için yeterli düzeyde olmalıdır.

⁵⁵ "Kullanım hakkı güvencesi" yeniden yerleştirilen bireylerin ve toplulukların yasal olarak kullanabilecekleri, tahliye riskine karşı korundukları ve kullanım haklarının sosyal ve kültürel olarak uygun şekilde kendilerine sağlandığı bir yere yeniden yerleştirilmesini ifade eder.

⁵⁶ "Arazi hakları" ister kayıtlı olsun isterse örfi olsun, ülkedeki hukuk kuralları ile tanınan tam ve sürekli mülkiyet haklarını; resmi veya gayri resmî bir anlaşmadan veya örflerden doğan sürekli veya geçici intifa (kullanım) haklarını -uzun veya kısa süreli kiralama, kiracılık ortakçılık, orman, mera ve su kütelleri gibi topluluğa doğal kaynakların resmi veya gayri resmî kullanım dahil olmak üzere-; yasal veya geleneksel yol hakları; ve kanun veya örfler ile belirlenen kullanım veya erişim kısıtlamaları içerir.

7. *Bu Performans Koşulu, EBRD'nin projeye katılımı öncesinde, ilgili proje için müşteri veya kamu kurumları tarafından gerçekleştirilen her türlü fiziksel veya ekonomik yer değiştirmeler için de geçerlidir. Fiziki iskân veya ekonomik yer değişim, Bankanın Projeye katılımı öncesinde gerçekleşmiş ise, (i) geçmiş faaliyetlerde bu Performans Koşuluna göre olan boşlukları ve (ii) bu Performans Koşuluna uyum için gerekli olabilecek düzeltici eylemleri tespit etmek için bir denetim yapılmalıdır. Hazırlanacak düzeltici eylem planı, bu Performans Koşuluna uyumu sağlamak için gerekli olan tüm eylemler, bütçenin, uygulama düzenlemelerinin, görev ve sorumluluk dağılımının ve uygulama programının olduğu zamana bağlı bir plan şeklinde olmalıdır.*
8. *Bu Performans Koşulu aşağıdakiler için uygulanmaz:*
- *Gönüllü arazi işlemlerinden doğan ve bu işlemlerin sadece yasal olarak tanımlanmış hakları olanları etkilediği yeniden yerleşimler (satıcının satma zorunluluğunun olmadığı, bunun için zorlanmadığı, tehdit edilmediği veya rüşvet verilmediği ve müzakerelerin başarısız olması halinde alıcının kamulaştırma veya başka bir zorunlu sürece başvurmadığı piyasa işlemleri). Ancak, bu gibi gönüllü arazi işlemlerinin satıcı dışında ilgili araziye işgal eden, kullanan veya hak iddia eden, ulusal kanunlar kapsamında herhangi bir hakkı bulunmayan gayri resmî kiracılar veya diğer arazi kullanıcıları gibi başka insanların yerinden edilmesi ile sonuçlanması durumunda, bu Performans Koşulu geçerli olur; ve*
  - *Mültecilerin, ülke içinde yerinden edilen kişilerin, doğal afet mağdurlarının, çatışma, suç veya şiddet mağdurlarının yerleşimi.⁵⁷*

Koşullar

Genel

9. *Performans Koşulu 1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinin erken bir aşamasında müşteri, projenin herhangi bir fiziksel ve/veya ekonomik yer değiştirmeye yol açmasının muhtemel olup olmadığını belirler ve projenin gelecekteki ilave arazi ve kaynak ihtiyaçları olasılığını değerlendirir.*
10. *Yer değiştirme etkilerinin mevcut olduğu durumlarda değerlendirme süreci, yerinden edilen kişilerin başlangıç sosyoekonomik durumlarını ve projenin bunlar üzerindeki potansiyel risklerini ve etkilerini belirler. Değerlendirmenin ölçüleri etkinin potansiyel önemi, olasılığı ve ciddiyet derecesini belirlemek için yeterli olmalıdır ve etkilenen kişilerin ve ilgili kilit paydaşların görüşlerini dikkate almalıdır.*
11. *Değerlendirmede projenin insanların ve/veya toplulukların fiziksel ve ekonomik yer değiştirmeleri ile ilişkili önemli riskler ve etkiler içerebileceği tespit edildiğinde, müşteri etki azaltma hiyerarşisine uygun olarak yerlerinden edilen insanlar üzerindeki etkilerin ele alınmasına yönelik önlemlerin geliştirilmesi ve uygulanması amacıyla yeniden yerleşim planlama belgesinin hazırlanmasında yardımcı olmak üzere yeniden yerleşim uzman(lar)ı görevlendirir. Müşteri tarafından hazırlanacak olan yeniden yerleşim planlama belgesinin mahiyeti çevresel ve sosyal değerlendirme süreci kapsamında Banka tarafından belirlenir. Yeniden yerleşim planlama belgesi, fiziksel ve ekonomik yer değiştirmenin nasıl önlendiğini veya en aza indirildiğini göstermek için alternatif proje tasarımlarının ve sahalarının bir analizini içerir. Planın kapsamı ve ayrıntı düzeyi projenin mahiyeti ve ölçeği, potansiyel yer değiştirme etkileri ve paydaş ilgisinin düzeyi ile orantılı olacaktır.*

⁵⁷ Projenin sebep olduğu yer değiştirme öncesinde çatışma sonucu bir yerinden olma durumu varsa, gönülsüz yeniden yerleşim süreci Ülke İçinde Yerinden Edilme hakkında rehber İlkeler esas alınarak yürütülür (İnsan Hakları Yüksek Komiserliği).

Yer değiştirmenin önlenmesi veya en aza indirilmesi

12. Müşteri, fiziksel ve/veya ekonomik yer değiştirmeyi önlemek veya en aza indirmek için uygulanabilir alternatif proje tasarılarını ve sahalarını değerlendirecektir. Performans Koşulu 1'de açıklanan etki azaltma hiyerarşisine göre etkiyi önleme, tercih edilen yaklaşımdır. Sosyal veya ekonomik olarak savunmasız kişilerin fiziksel veya ekonomik olarak yerlerinden edilmesini önlemek özellikle önemlidir. Ancak halk sağlığının veya güvenliğinin olumsuz etkileneceği durumlarda önleme tercih edilen yaklaşım olmayabilir. Yeniden yerleşimin barınma ve halk sağlığı koşullarının iyileştirilmesi, kullanım hakkı güvencesinin güçlendirilmesi veya yerel yaşam standartlarındaki başka iyileştirmeler dahil olmak üzere, hane halkları ve topluluklar için doğrudan gelişim fırsatları sunabileceği durumlar da olabilir.

Zorla tahliyenin önlenmesi

13. Müşteri zorla tahliye uygulamalarına başvurmamaktadır. Müşteri tarafından el koyma, kamulaştırma, zorunlu edinim veya benzer güç kullanımları, ulusal mevzuat ve bu Performans Koşulu hükümlerine uygun olması ve ilgili sürecin temel ilkeleri (yeterli ön bildirimin sağlanması, şikayetler ve itirazlar için anlamlı fırsatlar tanınması, gereksiz, orantısız veya aşırı güç kullanımından kaçınılması dahil olmak üzere) ile uyumlu bir şekilde gerçekeştirilmesi durumunda zorla tahliye olarak değerlendirilmeyecektir.

Müzakereli Anlaşmalar

14. Müşteri, satıcının rızası olmaksızın araziye erişebilmek için yasal yetkiye sahip olsa bile arazi haklarını müzakereli anlaşma yoluyla edinmeyi amaçlayacaktır. Müzakereli anlaşmalar, kamulaştırmanın ve kamulaştırma ile ilişkili idari veya adli gecikmelerin önlenmesine veya en aza indirilmesine ve mümkün olduğu ölçüde resmi kamulaştırmanın etkilenen insanlar üzerindeki etkilerinin azaltılmasına yardımcı olur. Müzakereli anlaşmalar genellikle etkilenen kişilere veya topluluklara adil ve uygun tazminat sağlanması yoluyla başarılı olabilir.

Savunmasız Grupları ile ilgili Hususlar

15. Müşteri Performans Koşulu 1 uyarınca savunmasız gruplar üzerindeki etkileri tespit edecek, değerlendirecek ve yönetecektir. Spesifik olarak, müşteri;

- (i) Sosyoekonomik anket zamanında, etkilenen topluluklar dahil olmak üzere, ilgili paydaşlar ile iş birliği içerisinde proje bölgesinde ilgili kırılğanlık faktörlerini belirlemek için bir analiz gerçekeştirecektir;
- (ii) Kırılğanlık analizinin sonuçlarına dayalı olarak savunmasız grupları belirleyecektir;
- (iii) Savunmasız gruplar ile spesifik iştişareler gerçekeştirecektir; ve
- (iv) Savunmasız grupların farklı ihtiyaçlarına yönelik özel olarak tasarlanmış destek önlemleri planlayacak, bu önlemleri yeniden yerleşim planlama belgesinde açıklayacak ve genel arazi edinimi ve yeniden yerleşim bütçesi dahilinde bunların uygulanmasını ve finansmanını sağlayacaktır.

Toplumsal Cinsiyet Eşişliği ile ilgili Hususlar

16. Fiziksel veya ekonomik yer değiştirme sürecinin toplumsal cinsiyet eşişliği ile ilgili olarak başlangıç anketleri, etki değerlendirme, azaltma ve izleme süreçleri boyunca ele alınması gereken özel boyutları vardır. Kadınların ve erkeklerin yeniden yerleşim ile ilgili her türlü iştişareye anlamlı katılımını sağlamak için önlemler alınacaktır; örneğin toplantıların uygun bir şekilde zamanlanması, ulaşım, çocuk bakım desteği ve gerektiğinde sadece kadınlara özel toplantı yapılması. Projeler arazi ediniminin, arazi kullanımı üzerindeki kısıtlamaların ve gönülsüz yeniden yerleşimin erkekler ve kadınlar üzerindeki farklı etkilerini anlamayı amaçlayacaktır. Etkilerin önem derecesine bağlı olarak, önlemler aşağıdakileri içerebilir:

- (i) Erkeklerin ve kadınların (gayri resmı olanlar dahil olmak üzere) geçim kaynaklarındaki farklılıkları tespit etmeye yönelik hane halkı için analiz;

(ii) Topluluk arazileri ve diğer varlıklar üzerindeki ortak mülkiyet ve kullanım hakları dahil olmak üzere, kadınların arazi ve arazi kullanımına ilişkin haklarının analizi; ve

(iii) Yeniden yerleşimin kadınların günlük çalışma olanağı üzerindeki etkilerinin analizi.

17. Tazminata hak kazanma ve tazminatların sağlanması süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin hususlar da dikkate alınacaktır: (i) kadınların üreme ve hane içindeki faaliyetleri (ii) nakit tazminat ödemesinin adil yöntemleri ve (iii) yeniden yerleşimin yapıldığı yerdeki gayrimenkul sahipliğindeki paylar. Müşteri, özellikle kadınların resmi finansal kuruluşlara ve/veya banka hesaplarına erişim olanaklarının daha az olduğu ülkelerde, alternatif tazminat yöntemleri ve/veya türleri sunmayı değerlendirecektir. Ulusal mevzuatın ve kullanım hakkı sistemlerinin kadınlara gayrimenkule sahip olma veya alma/satma hakkı tanımadığı koşullarda, mümkün olduğu ölçüde kadınların mülkiyet güvencesi kazanmasını sağlamaya yönelik hükümlere yer verilecektir.

18. İstisare süreci yeniden yerleşim planlamasının ve uygulamasının tüm aşamalarında kadınların görüşlerinin alınmasını ve çıkarlarının korunmasını sağlayacaktır. Tazminat mekanizmaları, aynı (alternatif arazi) ve nakdi tazminat, varlıklara ve doğal kaynaklara alternatif erişim konularında kadınların ve erkeklerin tercihleri araştırılacak ve belgelenecektir.

19. Mevcut tarım faaliyetlerinin iyileştirilmesi, beceri eğitimleri, krediye erişim, girişimcilik ve iş fırsatları gibi geçim kaynaklarının iyileştirilmesine veya yeniden tesisine⁵⁸ yönelik yardımlar erkekler ve kadınlar için eşit düzeyde sağlanacak ve onların farklı ihtiyaçlarına göre uyarlanacaktır.

Sosyoekonomik anketler

20. Müşteri, projenin fiziksel veya ekonomik yer değiştirme içerebileceği durumlarda, etkilenen kişilerin Proje başlangıcındaki koşullarını tespit etmek amacıyla sosyoekonomik anketler düzenleyecektir. Bu anketlerde nicel ve nitel yöntemlerin bir bileşimi kullanılacaktır ve anketler etkilenen kişilerin sosyal ve ekonomik açıdan daha sonra da izlenmesini sağlayacak şekilde tasarlanacaktır. Sosyoekonomik başlangıç durumu anketleri;

- Etkilenen toplulukların ve kişilerin verilerinin cinsiyet ve yaş grupları bazında ayrıştırıldığı sosyal ve ekonomik bir profilini oluşturacaktır;
- Etkilenen grupların geçim kaynaklarını ve bunların etkilenen kişilerin genel geçimleri için önem derecesini belirleyecektir;
- Etkilenen bölgedeki arazi kullanım hakkı rejimlerini belirleyecektir;
- Arazi edinimi ve yeniden yerleşim sürecini etkileyebilecek toplumsal cinsiyet eşitliği hususlarını tespit edecektir ve
- Kırılgenlikle ilgili faktörleri belirleyecek ve savunmasız grupların bir listesini oluşturacaktır.

Sayım, Etkilenen Varlıkların Envanteri ve Kesim Tarihi

21. Müşteri, (i) projeden etkilenen kişileri tespit etmek ve (ii) kimlerin yardımlardan ve tazminatlardan yararlanabileceğini belirlemek amacıyla etkilenen kişilerin için bir nüfus sayımı gerçekleştirecektir. Sayım zamanında proje bölgesinde bulunamayan mevsimsel arazi ve doğal kaynak kullanıcıları da dikkate alınacaktır.

22. Müşteri, etkilenen varlıklar için bir envanter⁵⁹ çalışması gerçekleştirecektir; envanter çalışmasına, varlıkların daha sonra gerçekleştirilecek değerlemesinde esas oluşturmak amacıyla araziler, yapılar, tarımsal ürünler, topluluk tesisleri ve doğal kaynaklar dahil edilecektir.

⁵⁸ "Geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya yeniden tesisi" etkilenen insanlara yerlerinden edilmeden önceki durumlarına göre geçim kaynaklarının iyileştirilmesini veya yeniden tesis edilmesini desteklemek amacıyla sağlanan spesifik ödenekleri veya gerçekleştirilen faaliyetleri ifade eder.

⁵⁹ "Envanter çalışması", etkilenen insanların sahip olduğu veya iddia ettiği tüm hakların istisareye dayalı, tarafsız ve şeffaf bir süreç yoluyla hazırlanan ayrıntılı bir hesaplamasını içermelidir. Buna örfi haklar, geçim amaçlı kullanım veya erişim hakları gibi ikincil haklar veya ortak haklar dahildir.

23. Müşteri uygunluk değerlendirmesi için bir kesim tarihi belirleyecektir⁶⁰. Bu (i) ilgili mevzuatta belirtilen bir tarih olabilir veya (ii) sayım çalışmasının veya envanter çalışmasının bitişi tarihi olabilir (hangisi en son ise). Müşteri kesim tarihini etkilenen kişilere bildirecektir. Kesim tarihi ile ilgili bilgiler iyi bir şekilde belgelenecek ve proje bölgesinde düzenli aralıklarla yazılı veya diğer yollarla (uygun görüldüğü şekilde) ve ilgili yerel dillerde duyurulacaktır. Bu kesim tarihinden sonra proje bölgesine yerleşen kişilerin uzaklaştırılabileceğine dair asılan uyarı yazılarını da içerecektir. Müşteri kesim tarihinden sonra proje bölgesine giren fırsatçı yerleşimcilere tazminat veya yardım sağlamakla yükümlü değildir.

24. Uygunluk için geçerli kesim tarihi, (i) ulusal mevzuatta öngörülen sürenin sona erdiği tarih veya (ii) sayım veya envanter çalışmasından itibaren makul bir süre sonrası olacaktır. Kesim tarihi ile müşteri tarafından etkilenen arazi için sağlanan tazminat arasında daha uzun bir süre geçmesi halinde, sayım, envanter çalışması ve bunların sonucunda ortaya çıkan değerlendirme çalışması güncellenecektir.

Etkilenen Arazilerin ve Varlıkların Değerlemesi

25. Değerleme nitelikli değerlendirme uzmanları tarafından ve tam yenileme maliyeti üzerinden gerçekleştirilecektir. Yenileme maliyetinin belirlenmesine yönelik, etkilenen tüm gayrimenkul ve taşınmazlar için değerlendirme metodolojisi belgelenecek ve ilgili yeniden yerleşim planlama belgelerine eklenecektir. Tam yenileme maliyeti üzerinden tazminat ödenmesini sağlamak için, enflasyonun yüksek olduğu bölgelerde veya tazminat oranlarının hesaplandığı tarih ile tazminatın verildiği tarih arasındaki sürenin uzun olduğu durumlarda, planlanan tazminat oranlarının güncellenmesi gerekebilir.

Uygunluk sınıflandırması

26. Projeden etkilenen kişiler aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

- (i) Arazi veya varlıklar üzerinde resmi olarak yasal hakları bulunan kişiler (ulusal mevzuat kapsamında kabul edilen zilyet ve geleneksel haklar dahil olmak üzere);
- (ii) Sayım zamanı itibarıyla arazi veya varlıklar üzerinde resmi olarak yasal hakları bulunmayan ancak arazi veya varlıklar üzerinde ulusal mevzuat kapsamında tanınan veya hak iddiasında bulunan kişiler ve
- (iii) İşgal ettikleri veya kullandıkları araziler veya varlıklar üzerinde tanınabilir yasal hakkı veya iddiası bulunmayan kişiler.

Etkilenen Kişiler için Tazminat ve Yardımlar

27. Arazi ediniminin veya arazi kullanımının, diğer varlıklar veya doğal kaynaklar üzerindeki geçici veya daimi kısıtlamaların önlenemediği durumlarda, müşteri bu Performans Koşulunun hükümlerine tabi olarak, etkilenen kişilere tam yenileme maliyeti üzerinden tazminat⁶¹ ve yaşam standartlarının ve geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya en azından yeniden tesis edilmesi için gerekli olabilecek destekler sunacaktır.

⁶⁰ Tazminat ve diğer yeniden yerleşim yardımları için uygunluk durumunun belirlenmesine yönelik kriterlerin ve yerlerinden edilen kişilerin tanımını ve ilgili kesim tarihlerini içerir.

⁶¹ "Tazminat" proje kapsamında edinilen veya projeden etkilenen arazi ve diğer varlıkların veya doğal kaynakların ve bunlara erişimin kaybı sebebiyle nakit veya aynı ödemeyi ifade eder.

28. Müşteri yukarıda belirtilen uygunluk kategorileri ne olursa olsun, fiziksel olarak yerlerinden edilen tüm kişilere yeniden yerleşim yardımı⁶² ve ekonomik olarak yerinden edilen tüm kişilere geçim kaynakları iyileştirme ve yeniden tesis yardımı sağlayacaktır. Ek olarak, müşterinin tazminat ile ilgili yükümlülükleri paragraf 26'da açıklanan üç kategoriden her biri için aşağıdaki gibi olacaktır:

Kategori (i) Yasal olarak sahibi oldukları gayrimenkuller⁶³ ve diğer varlıklar için tam yenileme maliyeti üzerinden tazminat ödemek (nakit veya aynı)

Kategori (ii) Etkilenen kişilere, daha sonra yasal olarak sahibi olacakları gayrimenkuller için arazi üzerindeki hak iddialarının tanınması ve böylece tam yenileme maliyeti üzerinden tazminat ödenebilmesi için hukuki destek sağlamak ve bu tanıma sürecinin maliyetlerini karşılamak.

Kategori (iii) arazi üzerindeki yapılar veya geliştirilen varlıklar (tarımsal ürünler ve ağaçlar dahil olmak üzere), gelir ve geçim kaynaklarının kaybı için tazminat sağlamak.

29.

30. Arazi ve taşınmaz varlıkları için tazminat standartları etkilenen kişiler ile paylaşılacak ve tutarlı bir şekilde uygulanacaktır. Uzlaşma görüşmeleri esnasında tazminat oranları yukarı yönlü düzeltmeye tabi olabilir. Her durumda, tazminat hesaplamasında temel alınan dayanak açık bir şekilde belgelenecek ve tazminat ödemeleri şeffaf prosedürlere göre yapılacaktır. Tazminat ödemeleri, etkilenen insanlar yerlerinden edilmeden önce veya arazi veya varlıklara erişim kısıtlaması uygulamaya konulmadan önce

⁶² "Yeniden yerleşim yardımı" tazminata ek olarak yerlerinden edilen insanlara, yeni bir eve taşınmalarına ve geçim kaynaklarını yeniden tesis etmelerine destek sağlamak amacıyla sağlanan teknik ve finansal yardım ifade eder.

⁶³ "Gayrimenkul" bir binayı, araziye veya bunların birlikte her ikisini ve ağaç ve yardımcı yapılar gibi bunların üzerindeki sabit varlıkları ifade eder.

⁶⁴ "Araziye dayalı geçim kaynakları", tarımsal ürün yetiştiriciliği, hayvancılık gibi faaliyetleri ve doğal kaynak hasadı ile ilgili faaliyetlerini ifade eder.

yapılacaktır. Ulaşılamayan taşınmaz malikleri ile irtibat kurmak için tekrar tekrar yapılan çabalar başarısız olduğunda, projeden etkilenen kişilerin adil tazminat tekliflerini reddettilerinde veya arazi veya varlıkların mülkiyeti ile ilgili tartışmalı talepler uzun hukuki süreçlere tabi olduğunda, müşteri yeniden yerleşim planında öngörülen tazminat tutarlarını faiz işleyen bir hesaba yatırabilir ve ulusal mevzuat hükümleri doğrultusunda proje faaliyetlerine devam edebilir. Mülkiyetle ilgili sorunlar çözüldükten hemen sonra tazminat tutarları hak sahiplerine ödenebilir.

31. Yerlerinden edilen kişilerin geçimlerinin etkilenen araziye dayalı⁶⁴ olduğu veya arazi mülkiyetinin topluluğa ait olduğu durumlarda, müşteri etkilenen kişiler için uygulanamaz veya kabul edilemez olduğu kanıtlanmadıkça araziye dayalı tazminat sağlayacaktır.

32. Kaybedilen arazi veya varlıklar için tam yenileme maliyeti üzerinden aynı tazminat yerine nakdi tazminat ödenmesi aşağıdaki durumlarda uygun olabilir: (i) geçim kaynaklarının araziye dayalı olmaması; (ii) geçim kaynaklarının araziye dayalı olması ancak proje için alınan arazinin etkilenen varlığın küçük bir oranını oluşturması ve geri kalan arazinin ekonomik açıdan kullanılabilir olması; veya (iii) arazi, konut ve işgücü için aktif piyasaların mevcut olması, yerlerinden edilen kişilerin bu piyasaları kullanması ve yeterli arazi ve konut arzı mevcut olması.

33. Etkilenen kişilerin bu Performans Koşulunun gerekliliklerini karşılayan bir tazminat teklifini reddetmesi ve bunun sonucunda kamulaştırma ve diğer yasal prosedürlerin başlatılması halinde, müşteri tam yenileme maliyeti üzerinden tazminat, yeniden yerleşim yardımı ve geçim kaynaklarını iyileştirme ve restorasyon yardımı dahil olmak üzere bu Performans Koşulu ile tutarlı sonuçların elde edilebilmesi için sorumlu kamu kurumlarıyla iş birliği yapma olanaklarını araştıracaktır.

34. "Yerli halk" topluluklarının etkilendiği durumlarda, müşteri bu Performans Koşulunun ve PK 7'nin ilgili gerekliliklerini karşılayacaktır.

Gönüllü Arazi Bağışları

35. Bazı durumlarda, proje tarafından kullanılacak arazinin bir bölümünün veya tamamının tam tazminat ödemesi alınmaksızın, gönüllülük esasına dayalı olarak bağış şeklinde verilmesi teklif edilebilir. Banka'nın önceden onayına tabi olarak ve müşterinin aşağıdaki gerekliliklerin hepsinin karşılandığını kanıtlaması kaydıyla bu arazi bağışları kabul edilebilir:

- Müstakbel bağışçının veya bağışçıların proje hakkında uygun bir şekilde bilgilendirilmesi ve kendileri ile istişare yapılması ve kendilerine tercihlerin sunulması;
- Müstakbel bağışçının veya bağışçıların bağış için istekli olduklarını yazılı olarak teyit etmeleri;
- Herhangi bir zorlama, tehdit veya rüşvetin olmaması;
- Bağışlanan arazi miktarının bağışçının mevcut geçim seviyelerini düşürmeyecek olması ve arazi bağışının herhangi bir artık geçim kaynağı etkisi yaratmaması;
- Herhangi bir hane halkının taşınmasını gerektirmemesi;
- Bağışçıların projeden doğrudan faydalanmalarının beklenmesi;
- Topluluğa ait araziler veya toplu mülkiyetli araziler için, bağış ancak araziyi kullanan veya işgal eden bireylerin rızası ile gerçekleştirilebilir ve
- Müşterinin, yapılan istişarelerin ve varılan mutabakatların tüm kayıtlarını tutması.

Topluluk Tesislerinin, Faydalarının ve Kamu İmkanlarının Kaybı

36. Bir projenin, topluluk tesisleri, kamu hizmetleri ve imkanlarını etkilediği veya bunlara erişimi kısıtladığı durumlarda, müşteri daha iyi veya benzer bir hizmet kalitesi sağlamak için, etkilenen topluluk⁶⁵ ve ilgili kamu paydaşları ile uygun alternatifleri belirlemek ve kararlaştırmak için yapılan istişarelere dayalı olarak bunları ikame edecektir.

Paydaş Katılımı

37. Müşteri tarafından yeniden yerleşim planlaması ve uygulaması süreci boyunca Performans Koşulu 10'da açıklanan ilkelere ve süreçlere uygun olarak, ev sahibi topluluklar dahil olmak üzere Proje'den etkilenen kişiler ve topluluklar ile anlamlı istişareler düzenlenecektir ve bu istişareler aşağıda açıklandığı şekilde Proje hakkında bilgilerin açıklanması ile desteklenecektir:
- Projeye ilgili bilgilerin açıklanması ve etkilenen kişiler ve topluluklar ile anlamlı istişareler, alternatif proje tasarımlarının değerlendirildiği aşamada gerçekleştirilecektir;
  - Yeniden yerleşim ve geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya yeniden tesisi, etkilenen insanların ve toplulukların aralarından tercih yapabileceği seçenekler ve alternatifler içerecektir;
  - Geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya yeniden tesisi dahil olmak üzere, arazi edinimi ve yeniden yerleşim sürecinin planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamaları boyunca anlamlı istişareler gerçekleştirilecektir;
  - Performans Koşulu 7 uyarınca yerlerinden edilen yerli halklar ile yapılacak istişareler için ilave hükümler uygulanabilir;
  - Erkekler ve kadınlar ile hassas gruplar dahil olmak üzere etkilenen tüm gruplar ve paydaşlar ile planlama aşamasında yapılacak istişareler bu performans koşulu uyarınca istenen yeniden yerleşim planında belgelenecektir; ve

⁶⁵ "Etkilenen topluluk" Performans Koşulu 1'de açıklandığı şekliyle projeden etkilenen ve üyeleri fiziksel veya ekonomik olarak yerinden edilen topluluğu ifade eder. Etkilenen topluluklar ev sahibi toplulukları içerir.

⁶⁶ "Ev sahibi topluluklar" bir proje sebebiyle fiziksel olarak yerinden edilen kişilerin yerleştirileceği bölgede veya çevresinde yaşayan toplulukları ifade eder.

- Uygulama ve izleme aşamaları sırasında gerçekleştirilen istişareler belgelenecektir.

38. İstişare önlemlerinin oluşturulmasında, müşteri savunmasız gruplar dahil olmak üzere tüm grupların sahip oldukları haklar, fırsatlar ve hak kazandıkları faydalar hakkında bilgilendirilmesini ve bilinçlendirilmesini sağlayacaktır.
39. Müşteri istişare ve katılım çabalarını etkilenen kişilere dağıtılmak için hazırlanmış basit, pratik, doğru ve kültürel olarak uygun belgeler ile destekleyecektir.

Şikâyet Mekanizması

40. Müşteri arazi edinim ve yeniden yerleşim sürecinin mümkün olduğunca erken aşamalarında ve en azından sayım gerçekleşmeden önce, etkilenen kişilerin (veya başka tarafların) tazminat, taşınma ve geçim kaynaklarının yeniden tesisi ile ilgili olarak dile getirdikleri endişeleri zamanlı bir şekilde ele almak amacıyla etkili bir şikâyet mekanizması oluşturacaktır. Şikâyet mekanizması Performans Koşulu 10 kapsamında şikâyet yönetimi ile ilgili olarak açıklanan ilkeler ve amaçlar ile tutarlı olacaktır. İhtilafların tarafsız bir şekilde çözülmesi için tasarlanan bir başvuru mekanizması içerecektir. Şikâyet mekanizmasının sonuçları (alınan, çözüme kavuşturulan ve çözülmeyi bekleyen şikâyetlerin sayıları dahil olmak üzere) izleme raporlarında belirtilecektir.

Planlama ve Uygulama

41. Çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinde tespit edilen riskleri ve etkileri yönetmek amacıyla, müşteri Proje'nin riskleri ve etkileri ile orantılı bir yeniden yerleşim planı hazırlayacaktır:

- (i) Arazi edinimi veya arazi kullanım kısıtlamaları çok düşük düzeyde olan, dolayısıyla geçim kaynakları üzerinde önemli bir etkisi olmayacak projeler için, yeniden yerleşim planı etkilenen kişilere yönelik uygunluk kriterleri belirleyecektir, tazminata ilişkin prosedürleri ve standartları ortaya koyacaktır ve istişarelere, izleme ve şikâyetlere ilişkin düzenlemeleri içerecektir;

- (ii) İnsanların fiziksel olarak yerinden edilmesine yol açan projeler için, plan etkilenen kişilerin taşınmasına yönelik ilave önlemleri belirtecektir;
- (iii) İnsanların ekonomik olarak yerlerinden edilmesine ve geçim veya gelir kaynakları üzerinde önemli etkilere yol açan projeler için, söz konusu plan geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya yeniden tesisi ile ilgili ilave önlemleri belirtecektir ve
- (iv) Arazi kullanımı üzerinde değişikliğe yol açacak ve yerel halkın geçim amacıyla bağımlı olabileceği yasal olarak park veya koruma statüsündeki alanlarda ya da diğer ortak mülkiyetli alanlardaki kaynaklara erişimi kısıtlayabilecek projeler için, plan kullanımdaki ilgili kısıtlamaları belirlemeye yönelik katılımcı bir süreç oluşturarak, bu kısıtlamalar sonucunda geçim kaynakları üzerinde oluşacak olumsuz etkileri ortadan kaldırmaya yönelik azaltıcı önlemler belirleyecektir.

42. Çevresel ve sosyal değerlendirme aşamasında, arazi edinimi ile ilgili etkilerin mahiyetinin ve büyüklüğünün belirlenebileceği bir yeniden yerleşim planı hazırlanacaktır ve Banka'ya sunulacaktır. Plan, i) önerilen proje ve yerlerinden edilen kişiler ve diğer olumsuz etkilenen gruplar üzerindeki potansiyel etkileri; ii) her bir kayıp kategorisi ve her bir etkilenen kişi kategorisi için ayrı ayrı olmak üzere hak kazanılan tazminatları (nakdi veya ayni) belirlen hak sahipliği matrisi; iii) tespit edilen tüm etkiler için uygun ve uygulanabilir etki azaltma önlemleri; iv) yeniden yerleşim önlemlerinin etkili bir şekilde uygulanması için gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler; ve v) yeniden yerleşim çalışmaları için özel olarak tahsis edilen ve etki azaltma önlemleri ile uyumlu bir bütçe ile ilgili güncel ve güvenilir bilgilere dayalı olacaktır.

43. Spesifik durumlarda ve Banka'nın onayına tabi olarak, yeniden yerleşim planının geliştirilmesine yönelik ilk adım olarak bir yeniden yerleşim çerçevesi hazırlanabilir; ancak bunun için proje geliştirme aşamasıyla ilgili olarak detaylı bir yeniden yerleşim planının hazırlanmasını engelleyen açıkça tanımlanmış ve zorlayıcı bir sebep olması şarttır. Arazi edinimi ile ilişkili etkilerin mahiyeti veya büyüklüğünün projenin başlangıç aşamasında olması sebebiyle belli olmadığı ve bu sebeple etkilenen kişilere ve varlıklara ilişkin ayrıntılı bir sayımın gerçekleştirilemediği durumlarda müşteri tarafından yeniden yerleşim çerçevesi hazırlanacaktır. Yeniden yerleşim çerçevesinin amacı yeniden yerleşim ilkelerini ve kurumsal düzenlemeleri açıklığa kavuşturmadır. Proje bileşenleri yeterli ayrıntı düzeyinde belirlendikten sonra, yeniden yerleşim çerçevesine dayalı olarak ve bu Performans Koşuluna uygun olarak potansiyel riskler ve etkiler ile orantılı ayrıntılı bir yeniden yerleşim planı hazırlanır.

44. Yeniden yerleşim planlama belgesi, Performans Koşulu 1 kapsamında istenen çevresel ve sosyal yönetim sistemine entegre edilecektir. A kategorisindeki projeler için, bunlar Performans Koşulu 1 kapsamında istenen ÇSED'in bir parçası olarak sunulacaktır ve Performans Koşulu 10'da belirlenen ile aynı gözden geçirme ve katılım sürecine uygun olarak halka açıklanacaktır. Yer değiştirme büyüklüğünün önemli düzeyde olduğu durumlarda, Banka B kategorisindeki projeler için yeniden yerleşim planlama belgesinin açıklanmasını isteyebilir. Bireyler ve tazminat bütçesi ile ilgili kişisel veriler kamuoyuna açıklanacak yeniden yerleşim planlama belgelerinden çıkarılır.

Kurumsal kapasite ve bağlılık

45. Müşteri Performans Koşulu 1 kapsamındaki gereklilikleri ilgisine göre arazi edinimi ve yeniden yerleşim faaliyetlerine uygulayacaktır ve spesifik olarak arazi edinimi ve yeniden yerleşim çalışmalarını bu Performans Koşuluna uygun olarak uygulama rollerini, sorumluluklarını ve yetkilerini belirleyen bir kurumsal yapı oluşturacak, idame ettirecek ve gerektiğinde güçlendirecektir. Müşteri arazi edinimi ve yeniden yerleşim faaliyetlerini planlamak ve uygulamak üzere, yönetim temsilcileri dahil olmak üzere sorumluluk ve yetki dağılımı açıkça yapılmış spesifik personel görevlendirecektir. Müşteri arazi edinimi ve yeniden yerleşim ile ilgili taahhütlerin sürekli olarak ve etkili bir şekilde yerine getirilebilmesi için gerekli yeterli desteği, insan kaynaklarını ve finansal kaynakları sürekli olarak sağlayacaktır.

Arazi edinimi ve yeniden yerleşim süreçleri kamu tarafından yönetilen özel sektör projeleri

46. Arazi edinimi ve yeniden yerleşim, proje özel sektöre ait olsa bile kamunun yerine getirmesi gereken bazı sorumluluklar içerebilir. Bu gibi durumlarda, müşteri (i) bu Performans Koşuluna uyumu sağlamanın yollarını araştırmak amacıyla proje geliştirme sürecinin erken aşamalarında sorumlu kamu kurumlarının katılımını sağlayacaktır; (ii) arazi edinim ve yeniden yerleşim planlamasında, uygulamasında ve izlemesinde aktif bir rol oynamayı amaçlayacaktır ve (iii) bu Performans Koşulunun amaçları ile tutarlı sonuçlar elde etmek amacıyla kurumun izin verdiği ölçüde sorumlu kamu kurumu ile iş birliği yapacaktır. Ek olarak, kamu kapasitesinin sınırlı olduğu durumlarda, müşteri arazi edinimi ve yeniden yerleşim süreçlerinde kamunun çabalarını destekleyecektir.

47. Müşteri yerel mevzuat ile bir tarafta kamu uygulamaları ve diğer tarafta bu Performans Koşulunun gereklilikleri arasındaki boşlukların tespit edilmesinden sorumlu olacaktır (örneğin tazminat oranları, gayri resmi kullanıcıların tazminat ve yardımlar için uygunluğu veya istişare ve bilgilerin açıklanması). Boşlukların tespit edilmesi halinde, müşteri Hükümet ve Banka için kabul edilebilir bir şekilde bu boşlukların giderilmesi sorumluluğunu üstlenecektir.

48. Müşteri, bu Performans Koşulunun gerekliliklerini yerine getirmek için ihtiyaç duyulması halinde sorumlu kamu kurumu tarafından sağlanacak belgelere tamamlayıcı olacak şekilde bir yeniden yerleşim planı ve veya yeniden yerleşim çerçevesi hazırlayacaktır. Müşteri bu planda aşağıdakilere yer verecektir: (i) yerlerinden edilen insanların ilgili kanunlar ve düzenlemeler kapsamında sahip oldukları hakların bir açıklaması; (ii) bu haklar ile bu Performans Koşulunun gereklilikleri arasındaki boşlukların kapatılması için önerilen önlemler ve (iii) bu planın uygulanmasında kamu kurumunun ve/veya müşterinin finansal ve uygulama sorumlulukları.

İzleme ve Değerlendirme

49. Müşteri, yeniden yerleşim planının uygulamasını izlemek ve değerlendirmek için prosedürler geliştirecek ve uygulama aşamasında gerekli olması halinde bu Performans Koşulunun gerekliliklerini karşılamak için düzeltici adımlar atacaktır. Arazi edinimi ve yeniden yerleşim süreci ile geçim kaynaklarının iyileştirilmesi ve yeniden tesisi sürecinin izlenmesi Performans Koşulu 1'e uygun olarak gerçekleştirilecek ve etkilenen topluluklar dahil olmak üzere kilit paydaşların katılımını içerecektir.

50. İzleme faaliyetlerinin ölçüsü projenin riskleri ve etkileri ile orantılı olacaktır. Önemli yer değiştirme etkileri olan tüm projeler için, müşteri yeniden yerleşim planlarının uygulamasını izlemek, gerektiğinde düzeltici eylemleri tasarlamak, bu Performans Koşuluna uyum için tavsiyelerde bulunmak ve düzenli dahili izleme raporları hazırlamak üzere yetkin yeniden yerleşim uzmanları görevlendirecektir. Bu izleme raporları yeniden yerleşim planında belirlenen kilit performans göstergeleri karşısında kaydedilen ilerlemeyi içerecek ve Performans Koşulu 1 uyarınca istenen düzenli çevresel ve sosyal izleme raporları kapsamında Banka'ya sunulacaktır.

51. Arazi edinimi ve yeniden yerleşim faaliyetleri örneğin kamu kurumu gibi üçüncü bir tarafça yürütülse bile, Banka'ya izleme raporlarının sunulması sorumluluğu müşteriye ait olacaktır.

52. Müşteri, tüm faaliyetlerin tamamlanması üzerine arazi edinimi ve yeniden yerleşim planı yürütme raporunun⁶⁷ sunulması ve Banka tarafından onaylanması yoluyla, yeniden yerleşim planı uygulamasının doğrulanmasını sağlayacaktır.

53. Yer değiştirme etkilerinin önemli düzeyde olduğu durumlarda, Banka dahili izlemeye ek olarak aşağıdakilerden birini veya her ikisini isteyebilir:

- Yeniden yerleşim planında Banka ile mutabakat içerisinde belirlenecek olan sıklığa ve görev tanımlarına uygun olarak gerçekleştirilecek düzenli harici uyum incelenmeleri⁶⁸, ve/veya
- Özellikle konut veya geçim koşullarının iyileştirilmesi veya yenilenmesi ile ilgili olanlar olmak üzere, bu Performans Koşulunda yer alan gerekliliklerin karşılandığını tespit etmek amacıyla arazi edinimi ve yeniden yerleşim faaliyetleri için gerçekleştirilecek bir harici tamamlama denetimi⁶⁹. Yeniden yerleşim planı tamamlama denetiminin zamanlamasını, kapsamını ve başarı göstergelerini belirtecektir. Tamamlama denetimi, geçim kaynaklarının iyileştirilmesine ve yeniden tesise yönelik önlemler tamamlandıktan ve sonuçları ölçülebilir hale geldikten sonra yetkin yeniden yerleşim uzmanları tarafından gerçekleştirilecektir. Tamamlama denetimi raporunda, boşlukların tespit edilmesi durumunda düzeltici eylemler belirlenecek ve gerekli olması halinde bir düzeltici eylem planına yer verilecektir.

⁶⁷ "Arazi edinimi ve yeniden yerleşim/yürütme raporu" arazi edinimi, yeniden yerleşim ve geçim kaynaklarının yeniden tesisi faaliyetleri tamamlandıktan sonra hazırlanan bir rapordur ve aşağıdakileri içerir: proje etkilerinin özeti (hem fiziksel hem de ekonomik yer değiştirme) ve yeniden yerleşim planında esas alınan ilkeler; yer değiştirmeleri önlemeye ve en aza indirmeye yönelik yapılan çalışmaların açıklaması; istişare etkinliklerinin ve sonuçlarının özeti ve bunların hak sahipliklerini ve arazi ediniminin, yeniden yerleşimin ve geçim kaynaklarının yeniden tesise yönelik faaliyetlerin diğer boyutlarını nasıl etkiledikleri; tazminat sağlama sürecinin açıklaması; karşılaşılan sorunların ve bunların nasıl çözüldüğünün açıklaması; alınan şikayetlerin ve bunların nasıl çözüldüğünün özeti ve raporun sunulduğu tarih itibarıyla henüz çözüme kavuşturulmayan şikayetlerin ve mahkeme davalarının listesi; arazi edinimi, yeniden yerleşim ve geçim kaynaklarının iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerin planlanması ve uygulanması için harekete geçirilen kaynakların açıklaması.

⁶⁸ "Harici uyum incelemesi" arazi edinimi ve yeniden yerleşim faaliyetleri sırasında bu Performans Koşulunda belirtilen gerekliliklerin ve yeniden yerleşim planında yer alan hükümlerin yerine getirilip getirilmediğini tespit etmek için gerçekleştirilen düzenli harici incelenmeleri ifade eder. Aynı zamanda gözlenen boşlukları gidermeye yönelik tavsiyeleri de içerir.

⁶⁹ "Tamamlama denetimi" yeniden yerleşim planında belirtilen faaliyetler tamamlandıktan sonra, özellikle geçim kaynaklarının iyileştirilmesi ve yeniden tesisi ile ilgili olanlar olmak üzere, bu Performans Koşulunda belirtilen gerekliliklerin ve yeniden yerleşim

planında yer alan hükümlerin yerine getirilip getirilmediğini tespit etmek için arazi edinimi ve yeniden yerleşim faaliyetleri için gerçekleştirilen harici denetimi ifade eder

54. Yer değiştirme etkilerinin boyutlarının önemli düzeyde olduğu durumlarda, müşteri den harici izleme raporlarını halka açıklaması istenebilir (uyum inceleme raporları ve tamamlama denetim raporu dahil olmak üzere).

Fiziksel yer Değiştirme ve Yeniden Yerleşim Yardımı

55. Proje tasarımı yoluyla fiziksel yer değiştirmenin önlenemediği durumlarda, müşteri etkilenen kişi sayısı ne kadar olursa olsun asgari olarak bu Performans Koşulunun ilgili gerekliliklerini karşılayan bir yeniden yerleşim planı hazırlar. Plan, yer değiştirmenin olumsuz etkilerini azaltacak ve gerektiğinde gelişim fırsatlarını tespit edecek şekilde tasarlanır Planda bir yeniden yerleşim bütçesi ve uygulama programı yer alır ve tüm etkilenen insan kategorilerinin hakları belirtilir (ev sahibi topluluklar dahil olmak üzere). Plan fiziksel yer değiştirme ve geçim kaynağı önlemlerinin etkililiğini izlemeye ve uygulama tamamlandığında değerlendirmeye yönelik düzenlemeler içerir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili hususlara ve savunmasız grupların ihtiyaçlarına özellikle dikkate edilir. Müşteri arazi haklarının edinilmesine ve taşınma faaliyetlerine yönelik tazminat ve yardım sağlanması iilişkin tüm işlemleri belgeler.

56. Müşteri, yerlerinden edilen kişilere, (i) eşit veya daha yüksek değerde, kullanma hakkı güvencesine ve eşdeğer veya daha iyi özelliklere ve lokasyon avantajlarına sahip yeni bir taşınmaz ile (ii) yeni taşınmaz seçeneklerinin mümkün olmaması veya yerlerinden edilen kişilerce kabul edilmemesi halinde yenileme maliyeti üzerinden nakittazminat seçenekleri arasından bir tercih yapma imkânı sunacaktır. Ikame yapıları (konut dahil olmak üzere) ve/veya nakit tazminat taşınma öncesinde sunulacaktır. Yerlerinden edilen kişiler için inşa edilen yeniden yerleşim sahaları asgari olarak yeterli barınma imkanları, en azından yer değiştirme öncesindeki eşdeğer yaşam koşulları ve hizmetlere erişim imkanları ve geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya en azından yeniden tesis edilmesi için sürdürülebilir ve maliyet etkin fırsatlar sunacaktır. Yeni evlere taşınma ve temel altyapı hizmetlerinin yeniden alınması ile iilişkili maliyetler müşteri tarafından karşılanacaktır.

57. Müşteri fiziksel olarak yerinden edilen kişilere, diğer faktörlerin yanında tarımsal faaliyet ve okul takvimleri üzerindeki potansiyel etkileri göz önünde bulundurarak, fiziksel taşınma zamanını istişare sonrasında ve makul bir süre önceden bildirecektir.

58. Müşteri yeniden yerleşim sürecinden etkilenebilecek ev sahibi topluluklar üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri tespit edecek ve değerlendirecektir. Ev sahibi topluluklar ile istişare edilen azaltıcı önlemlere yeniden yerleşim planında yer verilecektir.
59. Yeniden yerleşim sahalarının geliştirilmesinin ve etkilenen konutların ve diğer yapıların yeniden inşasının müşteri tarafından üstlenildiği durumlarda, tüm Performans Koşulları geçerli olacaktır.
60. Müşteri her bir etkilenen insan grubunun ihtiyaçlarına uygun yeniden yerleşim yardımı sağlayacak ve savunmasız grupların ihtiyaçlarına özellikle özen gösterecektir.

Ekonomik yer değiştirme ve geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya yeniden tesisi

61. Projelerin geçim veya gelir kaynaklarını etkilemesi durumunda, müşteri etkilenen kişilerin gelirlerini veya geçim kaynaklarını iyileştirmeye veya en azından yeniden tesis etmeye yönelik önlemler planlayacaktır. Plan etkilenen kişilerin ve/veya toplulukların haklarını belirleyecek, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili hususlara ve savunmasız grupların ihtiyaçlarına özellikle dikkat edecek ve bunların şeffaf, tutarlı ve hakkaniyetli bir şekilde sunulmasını sağlayacaktır. Plan uygulama sırasında geçim kaynağı önlemlerinin etkililiğini izlemeye ve uygulama tamamlandığında değerlendirmeye yönelik düzenlemeler içerecektir. Tamamlama denetiminde etkilenen kişilerin ve toplulukların hak ettikleri tüm yardımları aldıkları ve geçim kaynaklarının yeniden tesisi için kendilerine yeterli fırsat tanındığı sonucuna varılması halinde, ekonomik yer değiştirme etkilerine yönelik azaltma çabalarının tamamlandığı kabul edilecektir.

62. Gelir ve geçim kaynakları üzerindeki, arazi ediniminin veya arazi kullanım kısıtlamalarının doğrudan sonucu olmayan etkiler, çevresel ve sosyal etki değerlendirme süreci kapsamında Performans Koşulu 1 gerekliliklerine uygun olarak belirlenecektir. Bu etkilere yönelik tazminat ve geçim kaynaklarının yeniden tesisine yönelik önlemler işbu Performans Koşulunda yer alan ilkelere uygun olarak gerçekleştirilecektir.

63. Etkilerin türüne bağlı olarak, geçim kaynaklarının iyileştirilmesine veya yeniden tesisine yönelik önlemler aşağıdakiler içerecektir:

- Arazi ediniminin veya arazi kullanım kısıtlamalarının işletmeleri⁷⁰ etkilediği durumlarda, etkilenen işletme sahibine veya işletmeciyeye aşağıdakiler için tazminat sağlanacaktır: (i) faaliyetlerin başka yerde yeniden kurulmasına ilişkin maliyet; (ii) geçiş döneminde kaybedilen net gelir⁷¹ ve (iii) ilgisine göre tesisin, makinelerin ve diğer ekipmanların taşınmasına ve yeniden kurulmasına ilişkin maliyetler;
- Projenin arazi üzerinde ulusal mevzuat kapsamında tanınan veya tanınabilecek yasal hakları bulunan kişileri etkilemesi durumunda, eşit veya daha yüksek değerde bir ikame arazi veya taşınmaz sağlanması veya uygun olması halinde yenileme maliyeti üzerinden nakit tazminat sağlanması;
- Arazi üzerinde yasal olarak tanınabilir hakkı bulunmayan ekonomik olarak yerlerinden edilen kişilere, arazi yerine kaybedilen varlıkları (tarım ürünleri, sulama altyapısı ve arazi üzerinde yapılan diğer iyileştirmeler), için yenileme maliyeti üzerinden tazminat sağlanır

Ek olarak, müşteri bu kişilere, arazi tazminatı yerine, geçim kaynaklarını başka yerde yeniden tesis etme fırsatı sağlamak için yardım sağlayacaktır;

- Toplu olarak kullanılan doğal kaynakların etkilenmesi durumunda, topluluğun erişebildiği geri kalan kaynakların verimliliğini arttıran girişimler ve erişim kaybı için aynı veya nakdi tazminat veya kaybedilen kaynağa alternatif kaynaklara erişim sağlanması;
- Gelir kazanma kapasitelerini, üretim seviyelerini ve yaşam standartlarını eski haline getirmek veya mümkün olması halinde iyileştirmek için ilave hedefli yardımların ve fırsatların sunulması. Proje ile ilgili yer değiştirme sebebiyle geçici olarak zarar eden veya kapanmak zorunda kalan işletmelerde hem işletme sahibi hem de ücret veya istihdam kaybına uğrayan çalışanlar bu yardımlardan faydalanabilir.
- Geçiş sürecinde, ekonomik olarak yerinden edilen kişilere, gerekli olması halinde, gelir kazanma kapasitelerinin, üretim seviyelerinin ve yaşam standartlarının yeniden tesisi için gerekli zamana ilişkin makul bir tahmine dayalı olarak, destek sağlanması ve
- Yerlerinden edilen kişilere ve topluluklara projeden uygun kalkınma faydaları elde etme fırsatları sağlanması.

⁷⁰ "İşletmeler" büyüklükleri ne olursa olsun, ister ruhsatlı isterse ruhsatsız olarak faaliyet gösteren dükkânları, restoranları, servisleri, imalat tesislerini ve diğer işletmeleri içerir.

⁷¹ "Geçiş süreci" yer değiştirmenin gerçekleştiği zaman ile etkilenen kişilerin geçim kaynaklarının yeniden tesis edildiği zaman arasındaki süreyi ifade eder.

EBRD Performans Koşulu 6: Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi

Giriş

1. *Bu Performans Koşulu (PK), biyolojik çeşitliliğin⁷² korunmasının ve canlı doğal kaynakların⁷³ sürdürülebilir yönetiminin çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik açısından temel öneme sahip olduğunu kabul etmektedir.*
2. *Bu Performans Koşulu, habitatların⁷⁴, biyolojik çeşitliliğin ve ekosistem hizmetlerinin⁷⁵ temel ekolojik işlevlerinin korunmasının önemini kabul etmektedir. Tüm ekosistemler, canlı organizmalardan oluşan karmaşık bir yapıyı destekler ve türlerin zenginliği, bolluğu ve önemi açısından değişiklik gösterir.*
3. *Biyolojik çeşitliliğin korunması ve canlı kaynakların sürdürülebilir yönetiminde amaç, biyolojik çeşitliliğin ve canlı doğal kaynakların optimize edilmiş bir şekilde birden çok ekonomik, sosyal ve kültürel değeri kullanma potansiyeliyle dengelenmelidir.*

- Canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminde ve kullanımında uluslararası iyi uygulamaların desteklenmesi.

Uygulama Kapsamı

5. *Bu Performans Koşulu Çevresel ve Sosyal Politikada belirtildiği gibi EBRD tarafından doğrudan finanse edilen tüm projeler için uygulanır. Müşteri, çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinin bir parçası olarak, bu PK'nin ilgili koşullarını ve bunların proje döngüsü boyunca nasıl ele alınıp yönetileceğini belirleyecektir. Bu PK'nin şartlarını karşılamak için gereken eylemlerin uygulaması, müşterinin genel çevresel ve sosyal yönetim sistemi (ÇSYS) ve projeyi makul bir takvim içerisinde bu performans Koşulunu karşılayacak şekilde yapılandırmaya yönelik projeye özgü çevresel ve sosyal yönetim planları (ÇSYP) çerçevesinde yönetilecektir. Çevresel ve sosyal değerlendirme ve yönetim koşulları PK 1'de verilmiştir*

Amaçlar

4. *Bu Performans Koşulunun amaçları şunlardır:*
  - *İhtiyatlı bir yaklaşım kullanarak biyolojik çeşitliliği korumak ve muhafaza etmek;*
  - *Biyolojik çeşitlilikte sıfır net kayba ulaşma veya uygun yerlerde biyolojik çeşitlilik için net kazanç elde etmek amacıyla projelerin tasarımı ve uygulanmasında azaltma hiyerarşisi yaklaşımının benimsenmesi;*
  - *Ekosistem hizmetlerinin sürdürülmesi; ve*
6. *Bu Performans Koşulu aynı zamanda yerli halklar dahil olmak üzere biyolojik çeşitlilik, ekosistem hizmetleri ve/veya canlı doğal kaynaklara erişimleri veya bunları kullanımları etkilenen toplulukların geçimlerinin proje faaliyetlerinden etkilenebileceği durumları için de geçerlidir. Bu Performans Koşulu kapsamında, yerli halklar dahil olmak üzere projeden etkilenen toplulukların biyolojik çeşitliliğin korunmasındaki ve canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimindeki potansiyel pozitif rolleri dikkate alınmaktadır.*

⁷² Bu PK, biyolojik çeşitlilik teriminin Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinde "diğerlerinin yanı sıra kara, deniz ve diğer su ekosistemleri ile bu ekosistemlerin bir parçası olduğu ekolojik kompleksler de dahil olmak üzere tüm kaynaklardan canlı organizmalar arasındaki farklılaşma anlamındadır; türlerin kendi içindeki ve türler arasındaki çeşitlilik ve ekosistem çeşitliliği de buna dahildir" olarak yer alan tanımını benimsemektedir.

⁷³ "Canlı doğal kaynaklar" terimi "ister yabani ister insan eliyle yetiştirilen bir ortamda insan ve hayvan tüketimi ve kullanımı için yetiştirilen bitki ve hayvanlar olarak tanımlanmaktadır. Buna her tür ormancılık, biyo-yakıtlar, her yıl çok yıllık ürünler dahil tarım ve besli hayvanlar dahil hayvancılık; hemomurgali hemomurgasız her türlü deniz ve tatlı su organizması dahil yabani balıkçılık ve tarla balıkçılığı dahildir."

⁷⁴ Habitat (yaşam alanı) ifadesi, canlı organizma topluluklarını ve bunların cansız ortamla etkileşimlerini destekleyen, kara, tatlı su veya denizde bulunan bir coğrafi birim veya hava yolu olarak tanımlanmaktadır.

⁷⁵ Ekosistem hizmetleri, işletmeler dahil olmak üzere insanların ekosistemlerden ürettiği faydalardır. Ekosistem hizmetleri dört tür altında yapılandırılmıştır: (i) insanların ekosistemlerden elde ettikleri ürünler olan tedarik hizmetleri; (ii) insanların ekosistem süreçlerinin düzenlenmesinden elde ettiği faydalar olan düzenleme hizmetleri; (iii) insanların ekosistemlerden elde ettikleri soyut faydalar olan kültürel hizmetler ve (iv) diğer hizmetleri idame ettiren doğal süreçler olan destekleyici hizmetler.

Koşullar

Biyolojik Çeşitliliğin Korunması

Risklerin ve Etkilerin Değerlendirilmesi

7. Değerlendirme süreci, mevcut durum koşullarını etkilerin beklenen risk ve önemiyle orantılı ve bunlara özgü bir dereceye kadar nitelendirecektir. Mevcut durum değerlendirmesi, bunlarla sınırlı olmaksızın ve potansiyel habitat kayıpları, bozunum ve parçalanmalar, istilacı yabancı türler, aşırı kullanım, göç koridorları, hidrolojik değişiklikler, besin yükleme ve kirlilik üzerinde odaklanmak üzere biyolojik çeşitlilik ve ekosistem hizmetleri üzerindeki ilgili riskleri ve iklim değişikliği ve uyumla ilgili etkileri içerecektir. Biyolojik çeşitlilikle ilgili mevcut durum ve etki değerlendirmeleri planlarken ve gerçekleştirirken, müşteri gerektiği gibi masa başı incelemesi, uzmanlarla istişare ve saha temelli yaklaşımlar benimseyerek ilgili iyi uygulamaların rehberliğine başvuracaktır. Potansiyel etkilerin önemine ilişkin daha büyük kesinlik sağlamak için daha fazla incelemenin gerekli olduğu yerlerde, müşteri geri döndürülemez etkilere neden olabilecek proje faaliyetlerine başlamadan önce ek etütler ve/veya izleme çalışmaları gerçekleştirilecektir.

8. Değerlendirme süreci yoluyla, müşteri proje yaşam döngüsünün erken evrelerinde, projeye ilişkili potansiyel fırsatları, riskleri ve biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkileri tespit edecek ve nitelendirecektir. Değerlendirmenin kapsamı, etkileri olasılık, önem ve ciddiyet derecelerine göre nitelendirmek ve etkilenmesi olası toplulukların ve uygun hallerde diğer paydaşların kaygılarını yansıtmak için yeterli olacaktır. Değerlendirme aynı zamanda doğrudan, dolaylı ve kümülatif etkileri göz önüne alacak ve projeye uygulanacak azaltma tedbirlerinin etkinliğini ve fizibilitesini değerlendirecektir. Değerlendirme süreci peyzaj düzeyinde oluşabilecek etkilerin, mevsimsel kısıtların ve/veya hassasiyetlerin ve koruma statülerinden ve degradasyon veya bozulmalarının derecesinden bağımsız olarak ekosistemlerin ekolojik bütünlüğü üzerindeki etkilerin göz önüne alınmasını içerecektir.

9. Uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak, değerlendirme şunları dikkate alacaktır: (i) projenin, iklim değişikliği ile daha da ağırlaşabilecek etkiler dahil olmak üzere ekosistem hizmetleri üzerindeki potansiyel etkileri; (ii) bu ekosistem hizmetlerinin potansiyel olarak etkilenen topluluklar ve/veya yerli halklar tarafından kullanımı ve bunlara olan bağımlılıkları ve (iii) projenin bu ekosistem hizmetlerine bağımlılığı. Projenin ekosistem hizmetlerini etkileme olasılığının olduğu ve müşterinin doğrudan yönetim kontrolüne veya önemli nüfuza sahip olduğu hallerde, olumsuz etkilerden kaçınılmalıdır. Eğer bu etkilerden kaçınılamıyorsa, etkileri en aza indirecek ve/veya biyolojik çeşitliliği ve ekosistem hizmetlerini tekrar tesis edecek önlemler uygulanacaktır.

10. Yerli Halklar ve yerel topluluklar üzerinde bu tür etkiler yaratabilecek projeler için, müşteri (i) PK 5'te ekonomik yer değiştirme konularını ele alan koşullara; (ii) Yerli Halklar üzerinde oluşabilecek potansiyel risklerin ve etkilerin yönetilmesiyle ilgili olarak PK 7'de yer verilen özel koşullara; ve (iii) PK 10'da yer alan paydaş katılımı koşullarına uygun olarak, canlı doğal kaynakların kullanımından elde edilen faydaların adil ve eşitlikçi bir şekilde paylaşılması için fırsatlar sağlayacaktır.

Biyolojik Çeşitliliğin, Öncelikli Biyolojik Çeşitlilik Özelliklerinin ve Kritik Habitatların Korunması ve Muhafazası

11. Değerlendirmenin biyolojik çeşitlilik üzerinde oluşabilecek projeye ilişkili etkiler belirttiği hallerde, müşteri riskleri, azaltma hiyerarşisine ve uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak yönetecektir. Müşteri ihtiyatlı bir yaklaşım benimseyecek ve azaltma ve yönetim tedbirlerinin uygulamasının değişen koşullara ve proje yaşam döngüsü boyunca proje izleme çalışmalarından alınacak sonuçlara duyarlı olduğu uyarlanabilir yönetim uygulamalarını tatbik edecektir.

12. Yukarıdakinden bağımsız olarak, projeden etkilenen bazı alanlar "öncelikli biyolojik çeşitlilik özellikler"⁷⁶ içerebilir. Bunlar arasında (i) tehdit altındaki habitatlar; (ii) hassas türler; (iii) geniş bir paydaşlar kümesi veya hükümetler tarafından belirlenen önemli biyolojik çeşitlilik özellikleri ve (iv) bu paragrafta açıklanan öncelikli biyolojik çeşitlilik özelliklerinin yaşayabilirliğini korumak için gereken ekolojik yapı ve işlevler sayılabilir.
13. Değerlendirme sonucunda projenin öncelikli biyolojik çeşitlilik özellikleri üzerinde önemli, olumsuz ve geri döndürülemez etkiler yaratabileceğinin saptanması durumunda, müşteri aşağıdaki koşulları sağlayamıyorsa projeyle ilgili hiçbir faaliyeti uygulamamalıdır.:
- Müşteri teknik veya ekonomik açıdan uygulanabilir bir alternatif bulunmadığını kanıtlayabilmesi;
  - PK 10 uyarınca paydaşlara danışılması;
  - öncelikli biyolojik çeşitlilik özelliklerini göz önünde bulundurularak yürürlükteki çevre kanunları çerçevesinde, projeye izin verilmesi; ve
  - Ölçülebilir koruma sonuçlarına ulaşmak için uzun vadede öncelikli biyolojik çeşitlilik özelliklerinde, habitatlarda ve bunları desteklenen ekosistem hizmetlerinde net kayıp olmamasını⁷⁷ ve tercihen net kazanç olmasını sağlamak üzere, azaltma hiyerarşisine uygun olarak uygun hafifletici önlemler alınması.
14. En hassas biyolojik çeşitlilik özellikleri, aşağıdakilerden birini içeren kritik habitatlar olarak tanımlanmaktadır: (i) yüksek tehdit altında veya eşsiz olan ekosistemler; (ii) tehlikeye⁷⁸ veya kritik tehlikeye türler için büyük önemi olan habitatlar; (iii) endemik veya sadece belli bir coğrafyada yaşayan türler için büyük öneme sahip habitatlar; (iv) küresel olarak önemli göçmen veya toplanmacı türleri destekleyen habitatlar; veya (iv) kilit önemdeki evrimsel süreçlerle ilişkili alanlar.
15. Kritik habitat, ekolojik bütünlüğüne veya biyolojik çeşitliliğinin önemine zarar verecek derecede daha fazla parçalanmamalı, dönüştürülmemeli veya bozulmamalıdır. Sonuç olarak, kritik habitat alanlarında, müşteri aşağıdaki koşullar yerine getirilmediği sürece proje faaliyetlerini uygulamayacaktır:
- projenin biyolojik çeşitlilik açısından daha az değere sahip habitatlarda geliştirilmesi için bölgede başka uygulanabilir alternatif olmaması;
  - PK 10 uyarınca paydaşlara danışılması;
  - öncelikli biyolojik çeşitlilik özellikleri göz önünde bulundurularak, yürürlükteki çevre kanunları çerçevesinde projeye izin verilmesi;
  - projenin, paragraf 14'te açıklandığı şekilde kritik habitatı belirleyen biyolojik çeşitlilik özellikleri üzerinde ölçülebilir olumsuz etkilere⁷⁹ yol açmaması;

⁷⁶ Öncelikli biyolojik çeşitlilik özellikleri yerine konamayan veya hassas olan ama kritik habitatlardan (paragraf 13'te açıklandığı gibi) daha düşük öncelik düzeyine sahip bir biyolojik çeşitlilik alt kümesidir

⁷⁷ "Net kayıp olmaması" proje ile ilişkili biyolojik çeşitlilik kayıplarının bu etkileri önlemek ve en aza indirmek, yerinde restorasyon sağlamak ve son olarak varsa önemli artık etkileri uygun coğrafi ölçekte dengelemek amacıyla alınan önlemlerin sayesinde elde edilen kazanımlarla dengelendiği nokta olarak tanımlanır.

⁷⁸ Uluslararası Doğal Hayatı Koruma Birliği (IUCN) Nesli Tükenme Tehlikesi Altında Olan Türlerin Kırmızı Listesinde (IUCN Kırmızı Listesi) yer aldığı şekliyle. Diğer sıralamalara göre kritik habitatlar şöyle belirlenmiştir: (i) IUCN'nin rehberliğini benimseyen ülkelerde, eğer bir tür ulusal/bölgesel olarak kritik tehlikede veya tehlikede olarak listelenmişse, kritik habitat belirlenmesi yetkin profesyonellerle istişare içinde proje temelli olarak yapılacaktır; ve (ii) ulusal veya bölgesel olarak listelenen türlerin sınıflandırmaları tam olarak IUCN sınıflandırmalarına uymuyorsa (örneğin, bazı ülkeler "koruma altındaki" veya "sınırlı" gibi daha genel sınıflandırmalarla türleri sınıflandırmaktadır), listelemenin gerekçe ve amacını belirlemek için bir değerlendirme yapılacaktır. Bu durumda, kritik habitat belirlenmesi söz konusu değerlendirmeyi temel alacaktır.

⁷⁹ Ölçülebilir olumsuz etkiler, projenin doğrudan ve dolaylı etkilerinin, çalışma alanında kritik habitat olarak atanmasını tetikleyen bir biyolojik çeşitlilik değerinin devamlılığını tehlikeye atması anlamına gelir.

- projenin projeden etkilenen kritik habitat için net kazançlar⁸⁰ sağlamak üzere tasarlanmış olması;
  - Projenin, makul bir zaman diliminde⁸¹, tehlike veya kritik tehlike altındaki türlerin popülasyonunda⁸² net azalmaya yol açmasının beklenmemesi; ve
  - Kritik habitat statüsünün değerlendirilmesini amaçlayan sağlam ve uygun şekilde tasarlanmış, uzun dönemli bir biyolojik çeşitlilik izleme ve değerlendirme programının müşterinin uyarlanabilir yönetim programına entegre edilmiş olması.
16. Müşterinin bu şartları yerine getirebildiği durumlarda, projenin etkisini azaltma stratejisi ilgisine göre bir Biyolojik Çeşitlilik Yönetim Planında veya Biyolojik Çeşitlilik Eylem Planında⁸³ tanımlanacaktır.
17. Kritik habitat değerlendirmesine duyulan ihtiyaç, projenin etki değerlendirme sürecinde kapsam belirleme aşamasında belirlenecektir ve gerektiğinde mevcut durum değerlendirmesi tamamlandıktan sonra revize edilecektir. Değerlendirmenin projenin kritik habitat üzerinde olumsuz etkisi olabileceği sonucunu vermesi halinde, müşteri kritik habitat üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerin değerlendirmesini yapmak üzere bağımsız uzmanlar tutacaktır.
18. Son çare olarak, biyolojik çeşitlilikte net kaybın olmadığı ve tercihen net kazancın olduğu bir durumu sağlaması makul olarak beklenebilecek ölçülebilir, ilave ve uzun vadeli muhafaza sonuçları⁸⁴ elde etmek için, biyolojik çeşitliliği dengeleyici önlemler tasarlanabilir ve uygulanabilir. Biyolojik çeşitliliği dengeleyici bir önlemin tasarımında, "eşdeğer veya daha iyi" ilkesine⁸⁵ bağlı kalınır ve söz konusu tasarım Banka'nın performans Koşullarına ve uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak gerçekleştirilir. Müşterinin dengeleyici önlemleri uygulamanın uzun vadeli Teknik ve finansal fizibilitesini ortaya koymak için uygun personel kaynaklarını tahsis etmesi gerekecektir.

⁸⁰ Net kazançlar, habitatı kritik kılan biyolojik çeşitlilik değerleri için ulaşılabilen ek koruma sonuçlarıdır. Net kazançlar biyolojik çeşitliliği dengeleme faaliyetleri yoluyla elde edilebilir ve/veya müşterinin bu Performans Koşulunda 14'üncü paragrafta belirtilen koşulları bir biyolojik çeşitlilik dengelemesi olmadan karşıladığı durumlarda, müşteri habitatı iyileştirmek ve biyolojik çeşitliliği korumak için in situ (yerinde) uygulanabilen programlar yoluyla net kazanç elde etmelidir.

⁸¹ Müşterilerin kritik tehlike veya tehlike altındaki türler için "sıfır net azalma" olduğunu hangi zaman diliminde kanıtlamaları gerektiği, dış uzmanlara danışılarak vaka bazında belirlenecektir.

⁸² Net azalma, türün global ve/veya bölgesel/ulusal ölçekte nesiller veya uzun bir dönem boyunca ayakta kalmasını etkileyebilecek şekilde tekil veya kümülatif birey kaybını ifade eder. Potansiyel net azalmanın boyutu (örneğin global ve/veya bölgesel/ulusal) ilgili türün IUCN'in Kırmızı Listesi (global) ve/veya bölgesel/ulusal listelerde yer almasına göre belirlenir. Hem IUCN'in Kırmızı Listesi (global) hem de bölgesel/ulusal listelerde yer alan türlerin net azalma ülke/bölge popülasyonuna göre belirlenecektir.

⁸³ Biyolojik Çeşitlilik Eylem Planları (BÇEP) tipik olarak, öncelikli biyolojik çeşitlilik özelliklerinde veya kritik habitatlarda net kayıp olmaması/net kazanç olması için artık etkilerin azaltılmasına yönelik bir dizi amaç, hedef ve yönetim tedbiri ile programlanmış kilometre taşları içerir. Amaç/hedef gerçekçi olmalı ve ölçülebilir hedefleri temel almalıdır. Her bir amaç, bir dizi eylem belirlemeli ve tamamlama göstergelerini veya izleme hedeflerini ve sorumlu taraf ile zaman çerçevesini içermelidir. BÇEP'ler hükümet, dış uzmanlar, yerel/uluslararası doğa koruma kuruluşları ve projeden etkilenen topluluklar dahil ilgili paydaşlarla istişare içinde geliştirilmelidir.

⁸⁴ Biyolojik çeşitlilik için ölçülebilir koruma sonuçları, yerinde (kafeste veya depoda değil doğal koşullar altında) ve uygun coğrafi ölçekte (örneğin yerel, ulusal veya bölgesel düzeyde) gösterilmelidir.

⁸⁵ "Eşdeğer veya daha iyi" ilkesi, çoğu durumda, projeden etkilenen biyolojik çeşitlilik değerlerinin aynalarını muhafaza etmek için biyolojik çeşitliliği dengeleyici önlemlerin tasarlanması gerektiği anlamına gelir ("tür içi" dengeleme). Ancak belirli durumlarda, projeden etkilenebilecek biyolojik çeşitlilik alanları ulusal veya yerel önceliğe sahip olmayabilir ve muhafaza ve sürdürülebilir kullanım için daha yüksek önceliğe sahip olan ve yakın bir tehdide maruz olan veya korunmaya ve etkili bir şekilde yönetilmeye ihtiyaç duyan benzer değerlere sahip başka biyolojik çeşitlilik alanları olabilir. Bu gibi durumlarda, daha yüksek önceliğe sahip bir değer ile değişimi (yani dengelemenin projeden etkilenen ile karşılaştırıldığında daha yüksek öncelikli biyolojik çeşitliliği hedeflemesi) içeren "tür dışı" bir dengelemeyi düşünmek uygun olabilir.

19. Öncelikli biyolojik çeşitlilik özellikleri veya kritik habitat için biyolojik çeşitlilik dengelemenin (offset) önerildiği hallerde, müşteri bir değerlendirme ile projenin biyolojik çeşitlilik üzerindeki önemli artıkt etkilerinin yeterli düzeyde azaltılacağını ispatlamak için bir biyolojik çeşitlilik dengeleme stratejisi veya biyolojik çeşitlilik dengeleme yönetim planı hazırlayacaktır. Bu durumlarda, müşteri biyolojik çeşitlilik dengeleme tasarımı ve uygulamasında bilgi sahibi olan deneyimli tarafsız uzmanlar tutacaktır.
20. Öncelikli biyolojik çeşitlilik özellikleri ve/veya kritik habitatlar üzerindeki artıkt olumsuz etkilerin hepsi dengelenemez. Bu gibi durumlarda, müşteri bu dengeleme ihtiyacından kaçınmak ve bu Performans Koşulu gerekliliklerini karşılamak için projeyi yeniden tasarlayacaktır.

Yasal Olarak korunan ve uluslararası düzeyde tanınan biyolojik çeşitlilik değerine sahip alanlar

21. Projenin yasal olarak korunan⁸⁶ ve/veya uluslararası düzeyde tanınan⁸⁷ veya ulusal hükümetlerce bu statü için önerilen bir alanda gerçekleşmesi veya bu alanlar üzerinde olumsuz etkiler yaratma potansiyeline sahip olması halinde, müşteri, projeye ilgili olası etkileri saptayıp değerlendirecek ve projeden kaynaklanan etkilerin söz konusu alanın bütünlüğünü, koruma hedeflerini ve/veya biyolojik çeşitlilik açısından önemini olumsuz etkilememesi için azaltma hiyerarşisini uygulayacaktır.
22. Değerlendirmede projenin koruma amaçlarını ve sahanın bütünlüğünü, yasal olarak korunan alanlar veya biyolojik çeşitlilik açısından uluslararası olarak değerli olarak tanınan alanlar içindeki öncelikli biyolojik çeşitlilik özelliklerini ve/veya kritik habitatları olumsuz etkileme potansiyeline sahip olduğunun saptanması halinde, müşteri bu etkileri önlemeyi amaçlayacaktır. Ek olarak, müşteri;

- Teklif edilen her türlü geliştirmeye kanunların izin verdiğini kanıtlayacaktır ki bu, korunan alanlar üzerinde projeye bağlantılı olarak oluşan etkilerin özel bir değerlendirmesinin ülke kanunları çerçevesinde gerektiği şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği anlamına gelebilir;
- Söz konusu alanlar için devlet tarafından kabul edilmiş yönetim planlarıyla tutarlı bir şekilde davranacak;
- Önerilen proje hakkında PK 10'a uygun olarak korunan alanın yöneticileri, ilgili makamlar, yerel toplumlar ve diğer paydaşlarla istiarede bulunacak; ve
- Korunan alanın koruma hedeflerini desteklemek ve güçlendirmek için gerektiğinde ek programlar uygulayacaktır.

İstilacı Yabancı Türler

23. Müşteri, biyolojik çeşitlilik üzerinde önemli olumsuz etkiler doğurabilecek yabancı türlerin kazara veya kasten bölgeye getirilmesinden sakınacak ve bunu proaktif bir şekilde engelleyecektir; özellikle:

- Müşteri, söz konusu türlerin hareketine ilişkin yasal çerçeveye göre yapılmadığı sürece, yabancı türleri normal olarak bulunmadıkları alanlara kasten getirmeyeceklerdir. Hiçbir koşul altında, istilacı olduğu bilinen türler yeni ortamlara getirilmeyecektir;
- Müşteri, yabancı türlerin kazara nakledilmesi veya salınması⁸⁸ ile ilgili potansiyel riskleri, etkileri ve bunları azaltma seçeneklerini belirleyecektir; ve
- Yabancı türlerin önerilen proje ülkesinde veya bölgesinde önceden yer etmiş oldukları durumlarda, müşteri istilacı türlerin henüz tutunmadıkları alanlara yayılmaması için özen gösterecektir.

⁸⁶ Bu PK, IUCN'nin "Korunan Alanlar" tanımını esas almaktadır.

⁸⁷ UNESCO Dünya Mirası Listesi, UNESCO İnsan ve Biyosfer Rezervleri ve Uluslararası Önem Sahip Sulak Alanlar (Ramsar) Listesi dahil olmak, ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere uluslararası sözleşmeler ve anlaşmalar kapsamında belirlenen sahalardır.

⁸⁸ Mal ve hizmetlerin uluslararası nakliyatıyla ilgili olarak, bu Performans Koşulu, Uluslararası Gemi Balast Suyu ve Sedimanlarının Kontrolü ve Yönetimi Sözleşmesinin (BWM) rehberliğini kabul etmektedir. Bu tür nakliyat faaliyetleri içeren bir proje için EBRD finansmanı almak isteyen müşterilerin söz konusu sözleşmenin çerçevesinde geliştirilen uygun yükümlülükleri yerine getirmesi gerekir.

Canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi
24. Tarımsal ürün veya hayvancılık üretimi,

doğal veya yetiştirme orman, su ürünleri veya balık üretimi ve enerji için biyokütle veya biyo-yakıt kullanımı dahil olmak üzere canlı doğal kaynakların birincil üretimini içeren projeler bu Performans Koşulunun ilgili gerekliliklerine ve aşağıdaki koşullara uyacaktır:

- Müşteriler canlı doğal kaynakları proje düzeyinde uygulanabilir olan ulusal yasal gereklerin, uluslararası iyi uygulamaların ve ilgili AB temel çevre standartlarının uygulanması yoluyla yöneteceklerdir.
- Gerektiğinde, müşteri (i) çok paydaşlı bir istişare sürecine dayanan ve (ii) akreditasyonun ilgili standartlara ilişkin uygun akredite organlar yoluyla gerçekleştirildiği bağımsız doğrulamaya veya sertifikasyona tabi olduğu, küresel, bölgesel ve yerel olarak tanınan sertifikasyon standartlarını kabul edecektir. İlgili standartların ve/veya sertifikasyon sistemlerinin bulunmadığı durumlarda, müşteri uluslararası iyi uygulamalar doğrultusunda sektöre özgü uygun, sürdürülebilir yönetim uygulamalarını kullanmayı taahhüt edecektir.
- Uygulanabilir olduğu durumlarda, müşteri öncelikli biyolojik çeşitlilik özellikleri ve/veya kritik habitat üzerindeki etkileri en aza indirmek için araziye dayalı tarımsal işletme projelerini ormansız araziler veya halihazırda doğal durumundan dönüştürülmüş olan araziler üzerinde konumlandıracaktır.
- İstilacılık potansiyeli olan türlerin üretimi ve/veya kullanımı, üretim alanının dışına salınmalarını / yayılmalarını önlemek için yeterli kontrol önlemleri uygulanmaksızın gerçekleştirilmeyecektir.

- Balık⁸⁹ veya su ürünü projeleri için, müşteriler yerel olmayan türlerin sucul ortama kaçma riskini değerlendirecek ve en aza indirecektir. Müşteriler ayrıca hastalık veya parazitlerin ortama bulaşma potansiyelini değerlendirecek ve en aza indirecektir.
- Eti veya yan ürünleri (örneğin yumurta, süt, yün) için hayvan yetiştiriciliği, taşınması ve kesimi ile uğraşan müşteriler, ulusal yasal gerekleri, ilgili AB hayvan refahı standartlarını ve hayvan yetiştirme tekniklerine ilişkin uluslararası iyi uygulamaları benimseyecek ve uygulayacaktır.
- Antimikrobiyal direnci (AMD)⁹⁰ en aza indirmek için, müşteri antibiyotik ilaçları sağlıklı gıda üreten hayvanlar üzerinde ancak AB'nin temel çevre standartlarına uygun olarak kullanacaktır.
- AB üye devletlerinde, genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO) yetkili otoritelerce onay verilmeden kullanılamamakta ve çevreye bırakılamamaktadır. EBRD'nin faaliyet gösterdiği diğer ülkelerde, GDO'lar AB temel standartları doğrultusunda bir risk değerlendirmesi yapılmadan kullanılamaz ve çevreye bırakılamaz.

⁸⁹ Balıkçılık faaliyetleri sadece hasat ile sınırlı değildir. Özellikle göller gibi kapalı ortamlara farklı türlerin veya popülasyonların yeniden veya ilk kez getirilmesinde yeni stokun mevcut yerel endemik / doğal balık türlerine zarar vermemesi veya bunları uzaklaştırmaması sağlanacaktır.

⁹⁰ Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü'ne (OIE) göre, antimikrobiyal etkenler özellikle bakteriyel kökenliler olmak üzere enfeksiyonları tedavi etmek için kullanılan ilaçlardır. Bu ilaçlar insan ve hayvan sağlığının ve hayvan refahının korunmasında temel öneme sahiptir. Aşırı veya uygunsuz kullanımları antibiyotik tedavisine cevap vermeyen dirençli bakterilerin ortaya çıkmasına sebep olabilir. Buna yaygın olarak antimikrobiyal direnç veya AMD adı verilmektedir.

Tedarik Zincirleri

25. Performans Koşulu 1’de açıklanan tedarik zinciri değerlendirme sürecinin bir parçası olarak, müşteri ana tedarikçilerinin biyolojik çeşitlilik üzerinde sebep olduğu riskleri ve etkileri tespit edecek ve değerlendirecektir.⁹¹
26. Bu risk değerlendirmesinin, müşterinin ana tedarikçilerinin öncelikli biyolojik çeşitlilik özelliklerini ve/veya kritik habitatları olumsuz etkileyebileceği sonucunu vermesi durumunda veya projenin temel operasyonel fonksiyonları için gerekli olan mal ve malzemelerin tedarik zincirinin daha alt kademelerinde bu risklerin bildirilmesi durumunda, müşteri EBRD ile üzerinde anlaşılan bir takvim içerisinde uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak bu durumu düzeltmek amacıyla uygun adımları atacaktır.
27. Müşterinin, öncelikli biyolojik çeşitlilik özelliklerinin ve/veya kritik habitatlarının önemli ölçüde dönüşmesi veya bozunuma uğraması riskinin mevcut olduğu alanlardan üretildiği bilinen gıda, kereste ve elyaf gibi doğal kaynaklı emtiaları satın aldığı durumlarda, müşterinin çevresel ve sosyal değerlendirmesi kapsamında ana tedarikçilerin kullandıkları sistemlerin ve doğrulama uygulamalarının bir değerlendirmesi yer alacaktır. Müşteriler ayrıca satın alınan ürün için mevcut olması halinde, uluslararası düzeyde kabul edilmiş sürdürülebilir yönetim ilkeleri ve standartları ile uyumlu bir şekilde üretilen canlı doğal kaynakları tercih edecektir.

28. Müşteri, asgari olarak,

- tedarikin kaynağını ve kaynak alanının habitat türünü tespit edebilen;
- öncelikli biyolojik çeşitlilik özelliklerinin, kritik habitatların ve/veya belirlenmiş koruma alanlarının önemli ölçüde dönüşmesine veya bozunuma uğramasına katkıda bulunan tedarikçilerden alım yapılmasından kaçınan; ve
- müşterinin ana tedarikçilerinin sürekli olarak gözden geçirilmesini öngören

politikalar, prosedürler ve doğrulama uygulamaları oluşturacaktır.

29. Müşterinin bu riskleri tam olarak ortadan kaldırma olanağı müşterinin ana tedarikçileri üzerindeki kontrol ve etki seviyesine bağlı olacaktır.

⁹¹ Ana tedarikçilerin ve projenin temel operasyonel fonksiyonlarının tanımları için bakınız Performans Koşulu 1, dipnot 22.

EBRD Performans Koşulu 7: Yerli Halklar

Giriş

Amaçlar

1. *Bu Performans Koşulu “yerli halkları” kimlikleri ve geçim koşulları ulusal toplumlardaki hâkim gruplardan farklı olan sosyal gruplar olarak kabul etmektedir. Yerli halklar nüfusun en marjinal ve savunmasız grupları arasında olabilirler. Yerli halkların ekonomik, sosyal ve hukuki statüleri arazi ve kaynaklar (hem doğal hem de kültürel) ile ilgili haklarını ve çıkarlarını koruma kapasitelerini sınırlandırabilir. Bu durum, arazilere ve kaynaklara ekonomik ve manevi bağlılıkları ile birlikte düşünüldüğünde, bu yerli halkları projelerin olumsuz etkilerine karşı daha kırılgan hale getirebilir. Bu Performans Koşulu ayrıca yerli halkların benzersiz bilgi ve yeteneklere sahip olduklarını, sürdürülebilir kalkınma sürecindeki potansiyel ortaklar olarak proje ile ilgili faaliyetlerin planlanmasına ve uygulanmasına hem de bunlardan faydalanabileceklerini kabul etmektedir.*
2. *Bu Performans Koşulu hükümetlerin yerli halkların haklarının korunmasında merkezi bir rol oynadıklarını kabul etmektedir. Müşterinin, bir projenin yerli halkları etkileme potansiyelini değerlendirme, etkilenen yerli halklar ile anlamlı bir şekilde etkileşim kurma ve bu Performans Koşulunda açıklanan belirli koşullar altında yerli halkların özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızalarını alma sorumluluklarını ortaya koymaktadır. Bu Performans Koşulu aynı zamanda müşterinin olumsuz etkileri önlemek, en aza indirmek, azaltmak ve telafi etmek ve proje faydalarını paylaşmak amacıyla alınacak önlemlerin planlanmasında ve uygulanmasında müşterinin etkilenen yerli halklar ile iş birliği yapma yükümlülüğünü belirlemektedir.*
3. *Bu Performans Koşulunun amaçları şunlardır;*
  - *Projelerin yerli halkların onuruna, haklarına, hedeflerine, kültürlerine, örfi kanunlarına ve geçim kaynaklarına tam olarak saygı göstermelerinin sağlanması;*
  - *Yerli halkların hayatları ve geçim kaynakları üzerinde projelerin oluşturabileceği olumsuz riskleri ve etkileri⁹² önceden tahmin etmek ve önlemek, önlemek mümkün olmadığında ise bu etkileri en aza indirmek, hafifletmek veya tazmin etmek;*
  - *Yerli halklar için sürdürülebilir kalkınma faydalarını ve fırsatlarını erişilebilir, kültürel açıdan uygun ve yerli halkın hem erkek hem de kadın bireyleri için kapsayıcı olacak bir şekilde güçlendirilmesi;*
  - *Projeden etkilenen yerli halklarla proje yaşam döngüsü boyunca sürekli bir ilişki tesis edilmesi ve sürdürülmesi;*
  - *Yerli halkların kendilerini olumlu veya olumsuz etkileyebilecek proje faaliyetlerinin veya azaltıcı önlemlerin tasarımına etkili bir şekilde katılımlarının sağlanması ve*
  - *Yerli halklar ile iyi niyetli müzakere yapılmasının sağlanması ve bu Performans Koşulunda açıklanan spesifik durumlarda, önceden özgür ve bilgilendirilmiş rızalarının alınması.*

⁹² Olumsuz etkiler arasında, bunlarla sınırlı olmamak üzere, proje faaliyetlerinin bir sonucu olarak varlık veya kaynakların kaybı, arazi kullanım kısıtlanması veya geleneksel yaşam tarzı faaliyetleri üzerindeki kısıtlamaların sonucunda meydana gelen etkiler sayılabilir.

Uygulama Kapsamı

4. *Bu Performans Koşulu kapsamında, “Yerli Halklar” terimi ulusal topluluklar içinde egemen gruplardan farklı olan, değişen derecelerde aşağıdaki niteliklerin tümüne sahip sosyal ve kültürel bir gruba atfen teknik anlamda kullanılmıştır⁹³:*
  - *Kendilerini farklı bir yerli etnik veya kültürel grubun üyeleri olarak tanımlamaları ve bu kimliklerinin başkaları tarafından da kabul edilmesi;*
  - *Proje alanı içinde, coğrafi olarak farklı yaşam alanlarına, geleneksel topraklara veya atadan gelme bölgelere ve bu yaşam alanları ve bölgelerindeki doğal kaynaklara toplu bağlılık;⁹⁴*
  - *Egemen toplum veya kültürünkilerden farklı örfi, kültürel, ekonomik, sosyal veya siyasal kurumlar, kanunlar ve düzenlemelere sahip olmak ve*
  - *Ülke veya bölgenin resmi dil veya lehçesinden sıklıkla farklı bir dil veya lehçe kullanmak*
5. *Göçebe veya yaylacı bir yaşam tarzını izleyen, karma veya kentsel topluluklarda yaşayan ve/veya geleneksel topraklarını sadece mevsimsel olarak ziyaret eden bir grup veya grup üyeleri de zorla bunlardan ayrılmış olabilir. Bu grupların mevcut yaşam şekilleri veya bunlardan zorunluluktan dolayı ayrılmış olmaları bu Performans Koşulu kapsamında başvuru haklarını kaybetmelerine sebep olmaz.*
6. *Bu gerekliliklerin yerine getirilmesi için gerekli eylemlerin uygulaması bu Performans Koşulu ve ilgisine göre PK 1, 5, 8 ve 10 hükümlerine uygun olarak yönetilecektir.*

Koşullar

Değerlendirme

7. *Müşteri, bu Performans Koşulunun uygulanabilirliğini en geç çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinde olmak üzere proje yaşam döngüsünün mümkün olduğunca erken bir aşamasında belirleyecektir. Müşterinin kurumu içinde uygun beceriler bulunmadığında, müşteri, belirli bir grubun bu PK'nin 4 ila 6'ncı paragraflarında belirtilen kriterleri karşılayıp karşılamadığını tespit etmek için deneyimli ve bağımsız sosyal uzmanlardan tavsiyeler alacaktır.*
8. *Yerli halkların etkilenebilmesinin olası olduğu projelerde, müşteri yerli halklar üzerindeki etkilerin bir değerlendirmesini yapacaktır. Müşteri ilk olarak olumsuz etkilerden kaçınacak ve bunun uygulanabilir olmaması halinde, muhtemel olumsuz etkileri en aza indirecek ve/veya hafifletecek ve faydaları belirleyecek şekilde kalkınma planı hazırlayacaktır.*
9. *Projenin henüz başlamadığı durumlarda, müşteri projeden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilecek tüm yerli halk topluluklarını tespit etmeye yönelik nesnel ve bağımsız bir çalışma yaptıracaktır ve yerli halklar ile iştişare içerisinde projenin bu gruplar üzerindeki potansiyel etkilerini ve proje ile ilgili görüşlerini değerlendirecektir. Bu değerlendirmede yerli halkların çevrelerindeki ve yaşam tarzlarındaki değişikliklere karşı spesifik hassasiyetleri dikkate alınacaktır.*
10. *İnşaat çalışmalarının, proje ile ilgili faaliyetlerin ve operasyonların başlamış olduğu durumlarda, müşteri projeden etkilenen yerli halkların görüşlerini aldığını ve bunları dikkate aldığını göstermek amacıyla ilgili tüm bilgi ve belgeler (müşterinin geçmiş performansı ve bugüne kadar yerli halklar üzerinde yol açılan etkiler ile ilgili bilgi ve belgeler dahil olmak üzere) ile birlikte yetkili makamlara daha önce sunulmuş olan belgelerin kayıtlarını sunacaktır.*

⁹³ Bazı gruplar veya topluluklar için bazı özellikler daha geniş bir topluma veya ekonomiye entegrasyon yoluyla ve bazen de devlet politikası sonucunda asimile olmuş veya daha az belirgin olabilir.

⁹⁴ Zorunlu sebeplerden dolayı ayrılmak durumunda kalması sebebiyle “proje alanı içinde coğrafi olarak farklı yaşam alanlarına veya atadan gelme bölgelere kolektif bağlılığı” kaybeden bir grup, projeden etkilenecek bekleniyorsa bu Performans Koşulu kapsamındaki hükümlerden yararlanmaya devam edebilir. “Zorunlu sebeplerle ayrılma” ifadesi, çatışmalar, devletin uyguladığı yeniden yerleştirme programı, arazilerine el konulması doğal afetler veya bu toprakların kentsel alanlara katılması sebebiyle “proje alanı içinde coğrafi olarak farklı yaşam alanlarına veya atadan gelme bölgelere ve toplu bağlılığın kaybedilmesi” anlamına gelir. Bu Performans Koşulunun amaçları bakımından, “kentsel alan” normal olarak bir şehri veya büyük bir kasabayı ifade eder ve aşağıdaki özelliklerin hepsini birlikte dikkate alır (bunların bir tanesi tek başına belirleyici değildir): (a) bölgenin ulusal mevzuatta yasal olarak kentsel alan olarak belirlenmesi; (b) yüksek nüfus yoğunluğu ve (c) tarımdışı ekonomik faaliyetlerin oranının tarımsal faaliyetlere göre yüksek olması.

11. Bu performans Koşulunun gereklilikleri karşılanmamış ise, müşteri bu Performans Koşulunun 7 ila 10'uncu paragraflarında açıklandığı şekilde bir değerlendirme yapacaktır. Bu değerlendirmede ayrıca (i) o tarihe kadar yerli halkların yaşamları ve geçim kaynakları üzerinde yaratılmış olan etkiler incelenecek; (ii) bu standardın gerekliliklerine göre mevcut olan boşluklar tespit edilecek ve (iii) bu Performans Koşulunun hedeflenen sonuçlarına ulaşılabilmesi için gerekli olabilecek düzeltici eylemler tespit edilecektir. Müşteri daha sonra EBRD ile birlikte bir eylem planı kararlaştıracaktır.

- o Yerli halklar karma topluluklarda yerli olmayan insanlarla birlikte yaşayabilir;
- o Yerli topluluklar çok seslidir; istişareler ve katılım farklı cinsiyet gruplarını, kuşakları ve dışlanan grupları da kapsamalıdır.

Anamlı İstişare ve Önceden Bilgilendirilmiş Özgürce Alınan Onam

12. Müşteri, proje planlama sürecinin mümkün olduğunca erken bir aşamasında, etkilenen yerli halk toplulukları ile sürekli bir ilişki tesis edecek ve projenin yerli halklar üzerindeki riskleri ve potansiyel etkilerine uygun olarak ve PK 10'da tanımlandığı şekilde anlamlı bir istişare süreci yürütecektir. Ayrıca, istişare süreci aşağıdakileri içerecektir:

- Yerli halkların temsilci organlarının (örneğin, diğerlerinin yanı sıra ihtiyar heyeti, köy meclisleri), yerli halkların örgütlerinin ve aynı zamanda bireysel olarak etkilenen yerli kişilerin katılımı;
- İlgili örfi kanunların anlaşılması ve bunlara saygı gösterilmesi;
- Yerli halkların toplu karar verme sürecine yeterli zaman ayrılması;
- Yerli halkların kendilerini potansiyel olarak olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilecek proje faaliyetlerinin veya azaltıcı önlemlerin tasarımına etkili bir şekilde katılımlarının sağlanması ve
- Aşağıdakileri dikkate alarak toplumun heterojenliğinin kabulü:

Önceden Bilgilendirilmiş Özgürce Alınan Onam

13. Önceden Bilgilendirilmiş, Özgürce Alınan Onam (Rıza) kavramının evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır; ancak bu Performans Koşulunun amaçları bakımından, "onam ifadesi" etkilenen yerli halkın kendilerini etkileyen proje faaliyetleri için toplu desteğini ifade eder. Önceden Bilgilendirilmiş, Özgürce Alınan Onam Performans Koşulu 10'da ve yukarıda açıklanan anlamlı istişare sürecini esas alarak genişletir ve müşteri ile etkilenen yerli halk toplulukları arasındaki iyi niyetli müzakereler yoluyla oluşturulur. Bu iyi niyetli müzakerelerin sonunda etkilenen yerli halk toplulukları kültürel geleneklerine, örflerine ve uygulamalarına uygun olarak bir karara varır. Önceden Bilgilendirilmiş Özgürce Alınan Onam için oybirliği gerekmez, yerli halklar içerisinde veya arasında açıkça itiraz eden bireyler veya gruplar olsa bile rıza verilebilir.
14. Etkilenen yerli halklardan, Önceden Bilgilendirilmiş Özgürce Alınan Onam alınması, projenin (i) yerli halkların örfi arazilerini ve kaynaklarını etkilediği; (ii) geleneksel veya örfi arazilerinden taşınmalarını gerektirdiği veya (iii) kültürel kaynaklarını etkilediği veya kullanmayı önerdiği durumlarda gerekir.
15. Bu durumlarda, müşteri iyi niyetli istişare ve Önceden Bilgilendirilmiş Özgürce Alınan Onam sürecinin yürütülmesine ve belgelenmesine yardımcı olacak nitelikli bağımsız sosyal uzmanlar tutacaktır.

Örfi Topraklar ve Kaynaklar Üzerindeki Etkiler

16. Yerli halklar sıklıkla geleneksel topraklarına ve ormanlarına, sularına, yaban hayatlarına ve diğer doğal kaynaklarına yakından bağlıdırlar. Bu bağlar geçim kaynakları ile ilgili olabileceği gibi ve kültürel, törensel veya manevi boyutlara da sahip olabilir ve yerel halkların kimlikleri ve toplumlarını tanımlayabilir. Bu nedenle, projenin bu bağları etkilemesi durumunda bu hususlara özel olarak dikkat edilmelidir. Bu topraklar ulusal hukuka göre yasal mülkiyet altında olmayabilirken, bu toprakların yerli topluluklar tarafından kullanımı (arazilerin mevsimsel ve döngüsel kullanımı dahil) çoğu zaman desteklenebilir ve belgelendirilebilir.

17. Müşteri kullanılan örfi topraklar üzerinde projeyi konumlandırmayı veya kullanılmakta olan örfi topraklardaki doğal kaynakları ticari olarak geliştirmeyi öneriyorsa ve yerli halkların kimlik ve toplumlarını tanımlayan geçim yolları veya kültürel, törensel veya manevi kullanımları üzerinde olumsuz etkiler beklenebilirse, müşteri etkilenen yerli halkların Önceden Özgürce ve Bilgilendirilmiş Rızasını alacaktır. Buna ek olarak, müşteri;

- yerli halkların arazi ver kaynak kullanımlarını, başka yerli halkların arazi üzerindeki hak iddiasına hâle getirmeksizin, etkilenen yerli halk topluluklarıyla iş birliği içinde uzmanlar yoluyla belgeleyecektir. Değerlendime cinsiyet bakımından kapsayıcı olacak ve kadınların bu kaynakların yönetimindeki ve kullanımındaki rollerini özellikle dikkate alacaktır;
- proje için önerilen, yerli halklar tarafından kullanılan, işgal edilen ve/veya sahip olunan arazilerden kaçınmak veya en azından büyüklüklerini en aza indirmek için gösterdiği çabaları belgeleyecektir;
- etkilenen yerli halkları örfi hakları veya kullanımı tanıyan kanunlar dahil ulusal kanunlar altında bu topraklar bakımından sahip oldukları hakları konusunda bilgilendirileceklerdir;
- etkilenen yerli topluluklara müşterinin doğrudan veya dolaylı iradesini dayatması söz konusu olmaksızın, kendi aralarında bir anlaşmaya varmaları için yeterli zaman verecektir;

- doğal kaynaklara erişimin devamını sağlayacak, kaynaklar için eşdeğer ikameler belirleyecek veya son seçenek olarak, tazminat verecektir; ve
- daha baskın sağlık, güvenlik ve emniyet hususlarına tabi olmak koşuluyla, etkilenen yerli halk topluluklarına, geliştirilen araziye ilişkin erişim, kullanım ve transit geçiş olanağı sağlayacaktır.

Yerli Halkların Geleneksel veya Örfi Topraklarından Başka Yere Taşınması

18. Müşteri yerli halkların toplu olarak ellerinde tuttukları kullanımları altındaki geleneksel veya örfi topraklardan başka yerlere taşınmalarını önlemek için uygulanabilir alternatif proje tasarımları araştıracaktır. Taşınmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda, müşteri kullanılan arazi büyüklüğünü en aza indirecektir ve etkilenen Yerli Halklardan Önceden Bilgilendirilmiş Özgürce Alınan Onam olmadan söz konusu iskânı uygulamayacaktır. Yerli halkların iskânında PK 5 gerekliliklerine uyulacaktır. Ayrıca, yerli halklar geleneksel olarak sahip oldukları veya başka şekilde işgal ettikleri veya kullandıkları ve Önceden Bilgilendirilmiş Özgürce Alınan Onam öncesinde proje nedeniyle müsadere edilen, alınan, işgal edilen, kullanılan veya zarar verilen arazileri, toprakları ve kaynakları için müşteriden adil ve hakkaniyetli tazminat alacaktır.
19. Uygulanabilir olan yerlerde, taşınan yerli halkların taşınma sebebi ortadan kalkarsa, geleneksel veya örfi topraklarına geri dönebilmeleri mümkün olmalıdır. Böyle durumlarda, arazi tamamen eski haline getirilmelidir.

Kültürel Miras

20. Bir projenin, yerli halkların kimliği ve/veya kültürel, törensel veya manevi değerleri için önem taşıyan bir kültürel mirası etkileyebileceği durumlarda, öncelikli olarak bu etkilerden kaçınılacaktır. Önemli etkilerin kaçınılmaz olması halinde, müşteri etkilenen yerli halkların önceden özgür ve bilgilendirilmiş rızasını alacaktır ve PK 8 gerekliliklerini karşılayacaktır.

21. Bir projenin yerli halkların kültürel kaynaklarının, bilgisinin, yeniliklerinin veya uygulamalarının ticari amaçlarla kullanımını önerdiği durumlarda, müşteri yerli halkları (i) bu PK çerçevesindeki hakları, (ii) önerilen ticari gelişmenin kapsamı ve yapısı ve (iii) söz konusu gelişmenin muhtemel sonuçları hakkında bilgilendirecektir ve (iv) önceden özgür ve bilgilendirilmiş rızasını alacaktır. Müşteri ayrıca söz konusu bilgi, yenilik veya uygulamanın onların gelenek ve adetleriyle tutarlı olarak ticarileştirilmesinin faydalarının adil ve eşit paylaşımını sağlayan mekanizmalar tanımlayacak ve uygulayacaktır.

Tazminat ve Fayda Paylaşımı

22. Müşteri, yerel toplulukla mutabakat içinde, projeye ilişkin faaliyetler sonucunda maruz kalınan geçim kaybı için etkilenen yerli halkların adil bir şekilde tazmin edilmesini sağlayacaktır. Tazminat hesaplanırken, müşteri PK 5 hükümlerini karşılayacak ve projenin göçebelik/yaylacılık uygulamaları, özellikle kadınların istihdam ücretleri ve ücret dışı geçim faaliyetleri olmak üzere yerli halkların aile yaşamları dahil olmak üzere örfi geçim kaynakları⁹⁵ üzerinde yaratacağı olumsuz sosyal etkileri göz önünde bulunduracaktır. Bu yerli halkların temsilcileri ve uzmanlar ile iş birliği içerisinde gerçekleştirilecektir. Bu paragrafın hükümleri, müşteri yerel veya bölgesel yönetim makamlarına tazminat ödemek zorunda olduğu durumlarda da uygulanacaktır.

23. Tazminatın ve/veya kaynakların aktarılması için karşılıklı olarak kabul edilebilir ve hukuken uygulanabilir mekanizmalar geliştirilecektir. Arazi ve kaynakların toplu mülkiyete tabi olduğu hallerde bunlar toplu olarak sağlanabilir. Uygun topluluk üyelerinin hepsine tazminatın etkili bir şekilde dağıtılabilmesini veya tazminatın tüm grup üyelerinin faydasına olacak şekilde topluca kullanılabilmesini sağlayacak uygun yönetim ve yönetim sistemlerinin kurulabilmesi için müşteri yardım sağlayacaktır.

24. Müşteri etkilenen yerli halk topluluklarına kültürel olarak uygun kalkınma faydaları için fırsat sunacaktır. Söz konusu fırsatlar onların yaşam standartlarını ve geçim yollarını uygun şekilde iyileştirmek ve bağımlı olabilecekleri doğal kaynakların uzun vadeli sürdürülebilirliğini desteklemek amacıyla, proje etkilerinin derecesi ile orantılı olacaktır. Kalkınma faydaları zamanlı bir şekilde sunulacaktır.

25. Müşterinin olumsuz etkileri en aza indirmeye, hafifletmeye ve tazmin etmeye ve faydaları tespit edip paylaşmaya yönelik önerilen eylemleri zamana bağlı bir planda sunulacaktır; örneğin bir yerli halklar kalkınma planı (IPDP) veya yerli halklar için ayrı bir bölümün bulunduğu daha geniş kapsamlı bir topluluk kalkınma planı. Bu plan etkilenen yerli halklar ile iş birliği içerisinde hazırlanacaktır. Müşteri ayrıca planın hazırlanması için ilgili alanda uygun teknik uzmanlık birikimine sahip nitelikli uzmanlar tutacaktır. Yerli halklar kalkınma planı projenin cinsiyet grupları ve kuşaklar bakımından farklı etkilerini sistematik bir şekilde değerlendirecek ve toplumun farklı kesimleri üzerindeki bu etkileri ele almaya yönelik eylemler içerecektir. Yerli halklar kalkınma planının ayrıntı düzeyi ve kapsamı spesifik proje ve proje faaliyetlerinin mahiyetine ve kapsamına göre değişiklik gösterecektir.

26. Yerli Halkları ve bireyleri etnik nedenlerle istihdam fırsatları gibi proje faydalarından dışlayan örtülü etkenlerin olduğu durumlarda, proje faaliyetleri (i) yerli hakların örgütlerini ve bireylerini iş, sosyal, finansal ve işletme mevzuatı kapsamındaki hakları ve mevcut başvuru mekanizmaları hakkında bilgilendirmek, (ii) kredi, istihdam, iş hizmetleri, sağlık hizmetleri ve eğitim hizmetleri gibi fayda ve kaynaklara ve projeler tarafından üretilen veya kolaylaştırılan diğer faydalara erişim engellerini ortadan kaldırmak için uygun ve etkin bilgi yayma, eğitim ve önlemler ve (iii) yerli çalışanlara, girişimcilere ve hak sahiplerine, mal ve iş gücü

⁹⁵ "Örfi geçim kaynaklarının" mahiyeti esnek bir şekilde yorumlanacaktır (etnik turizm ve gıda işleme gibi çağdaş uyarlamaların dahil edilebilmesi için).

piyasalarındaki cinsiyete, etnik ayrıma ve dile ilişkin etkenleri de hesaba katarak benzer sektörlerde ve kategorilerde diğer bireylere ulusal mevzuat altında sunulan aynı korumayı sağlamak gibi düzeltici önlemler içerecektir.

Şikâyet Mekanizması

27. *Müşteri, proje için kurulan ve PK 10'da açıklanan şikâyet mekanizmasının yerli halklar için kültürel olarak uygun ve erişilebilir olmasını ve adli başvuru ve örfi ihtilaf çözüm mekanizmalarını içermesini sağlayacaktır. Bu, yazılı prosedürlerinin daha az kullanılması, sözlü bildirim kanallarının ise daha çok kullanılması anlamına gelebilir.*

Diğer Hususlar

28. *Proje uygulaması sırasında, müşteri yerli halklarla müşteri arasında gerçekleşen ve proje şikâyet mekanizmasından geçmiş olmasına karşın çözülmemiş kalan her türlü ihtilafı derhal EBRD'nin dikkatine sunacaktır.*
29. *Proje ile ilgili olarak yerli halklar üzerindeki risklerin ve etkilerin yönetilmesinde devletin tanımlanmış bir rolünün olduğu durumlarda, müşteri bu PK'nin amaçları ile uyumlu sonuçların elde edilebilmesi amacıyla sorumlu kamu kurumunun izin verdiği ölçüde ilgili kurumla iş birliği yapacaktır. Ayrıca kamunun kapasitesinin sınırlı olduğu durumlarda, müşteri kurumun izin verdiği ölçüde faaliyetlerin planlanması, uygulanması ve izlenmesi süreçlerinde aktif bir rol oynayacaktır.*

EBRD Performans Koşulu 8: Kültürel Miras

Giriş

1. *Bu Performans Koşulu (PK) mevcut ve gelecek nesiller için kültürel mirasın önemini kabul eder. Amaç kültürel mirasın korunması ve müşterilere iş faaliyetlerinin gidişatında kültürel miras üzerindeki olumsuz etkileri önlemek veya hafifletmek için rehberlik etmektir. Müşterilerden, kültürel mirasın yönetimi ve sürdürülebilir kullanımı konusundaki yaklaşımlarında ihtiyatlı olmaları istenir.*
2. *Hem somut hem de soyut kültür miraslar ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemli varlıklarıdır ve kültürel kimlik ve uygulamaların devamının (geleneksel beceriler, bilgi, inançlar ve/veya lehçe ve diller dahil) ayrılmaz parçalarıdır.*
3. *Bu koruma ve muhafaza amaçlarını takip eden işbu PK, geçerli uluslararası sözleşmeler ve diğer araçlardan da rehberlik almaktadır. Bu PK aynı zamanda bir projeden etkilenebilecek kültürel mirasa ilişkin kanun ve yönetmeliklere ve ev sahibi ülkeler tarafından onaylanmış uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler altındaki yükümlülüklerle tüm tarafların saygı duyması gerektiğini kabul eder. Bu kanunlar kültürel miras veya eski eserler, planlama ve inşaat izinleri, koruma alanları, korunan alanlar hakkında, ayrıca inşa edilmiş mirasa ilişkin diğer kanun ve yönetmelikler veya yerli halkların kültürlerinin korunmasına ilişkin kanunlar olabilir. Yerli Halkların korunmasına ilişkin ayrıntılı koşullar PK 7'de verilmiştir*

Amaçlar

4. *Bu Performans Koşulunun amaçları:*
  - *Kültürel mirasın muhafazasını ve korunmasını desteklemek;*
  - *Proje faaliyetlerinin olumsuz etkilerinden kültürel mirası korumak için azaltma hiyerarşisi yaklaşımını benimsemek;*
  - *İş faaliyetlerinde kültürel mirasın kullanılmasından elde edilen faydaların eşit paylaşımını teşvik etmek; ve*
  - *Önemli kültürel miras öğelerinin tespit edildiği durumlarda, kültürel mirasa ilişkin farkındalığın artırılması, kültürel mirasın değerlendirilmesi ve geliştirilmesi ve yerel topluluklara yönelik potansiyel sosyoekonomik faydalarının artırılması.*

Uygulama Kapsamı

5. *Bu Performans Koşulu EBRD tarafından doğrudan finanse edilen ve Çevresel ve Sosyal Politikada açıklanan tüm projeler için uygulanır. Müşteri çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinin bir parçası olarak bu PK'nin ilgili koşullarını ve bunların müşterinin genel Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi (ÇSYS) ve/veya projeye ait Çevresel ve Sosyal Yönetim Planının (ÇSYP) ayrılmaz bir parçası olarak nasıl ele alınacağını belirleyecektir. Çevresel ve sosyal değerlendirme ve yönetim koşulları PK 1'de verilmiştir. Ek olarak, müşteri, projenin daha önce belirlenmemiş bir kültürel mirası (somut veya soyut) etkilemesi veya etkileme potansiyeline sahip olması durumunda, proje uygulaması sırasında bu PK'yi uygulayacaktır.*

6. *Bu PK'nin amaçları çerçevesinde, kültürel miras veya kültür mirasları ifadeleri kişilerin mülkiyetten bağımsız olarak, gelişen değerlerinin, inançlarının, bilgi ve geleneklerinin bir yansıması ve ifadesi olarak belirledikleri geçmişten miras kalan bir kaynaklar grubu olarak tanımlanmaktadır. Kültürel miras, yerel, bölgesel veya ulusal düzeyde veya uluslararası toplulukta kabul gören somut ve soyut kültür miraslarıdır.*
- Somut kültürel miras arkeolojik, etnolojik, paleontolojik, tarihsel, mimari, dini, estetik veya diğer kültürel öneme sahip taşınabilir ve taşınmaz cisimleri, yerleri, yapı gruplarını ve bunlarla ilişkili kültürel ve kutsal alanları, doğal özellikleri ve peyzajları ifade eder; ve
  - Soyut kültürel miras toplumların, grupların veya bazı durumlarda bireylerin kendilerinin kültürel miraslarının bir parçası olarak kabul ettikleri ve nesilden nesle aktarılan uygulamalar, beyanlar, ifadeler, bilgi ve beceriler anlamına gelir.
7. *Kültürel miras değeri veya önemi arz eden alanların veya nesnelerin veya kültürel geleneklerin proje geliştirmeden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilecekleri kabul edilerek, bir proje, eğer;*
- fiziksel ortamda önemli kazılar, yıkımlar, toprak taşınması, drenaj, su basması veya diğer değişiklikleri gerektiriyorsa;
  - faaliyet ülkesi tarafından kabul edilen bir kültürel miras sahasında veya civarında yer alıyorsa; veya
  - yerli halklar da dahil insanların kültür mirasının soyut biçimleri üzerinde olumsuz etkiler yaratabilecekse, bu PK'nin hükümlerine tabi olacaktır.
8. *Bu Performans Koşulunun gereklilikleri yasal koruma altında olup olmamasına veya daha önce bozulup bozulmadığına bakılmaksızın kültürel miras için uygulanır. Soyut kültürel miras bakımından, bu Performans Koşulunun gereklilikleri, sadece projenin fiziksel bileşeni söz konusu kültürel miras üzerinde önemli etkiye yol açacak ise veya proje bu kültürel mirası ticari amaçlar için kullanmayı amaçlıyorsa uygulanır.*

Koşullar

Etkilenen İnsanlarla, Topluluklarla ve Diğer Paydaşlarla İstişare

9. *Müşteri, aşağıda belirtilen amaçlar için, projeye ilgili olarak tüm kilit paydaşlar ile anlamlı istişare ve bilgilendirme çalışmaları yapacaktır: (a) etkilenmesi muhtemel kültürel mirası tespit etmek; (b) kültürel mirasın yerel topluluklar dahil olmak üzere paydaşlar için önemini anlamak; (c) etkileri ve riskleri değerlendirmek; (d) etki azaltma hiyerarşisini uygulamak ve (e) topluluk için potansiyel fayda fırsatlarını tespit etmek. Paydaşların tespiti ve anlamlı istişarelerin yapılması süreçleri PK 10 gerekliliklerine uygun olarak yürütülür ve tespit edilen kültürel mirasın hamilerini ve kilit kullanıcılarını da içerir. Buna kadınlar ve savunmasız gruplar da dahil edilecektir.*
10. *Müşteri etkilenen kilit kişiler, topluluklar ve diğer paydaşlar ile yapılacak istişareler yoluyla kültürel mirasa ilişkin bilgilerin açıklanmasının kültürel mirasın güvenliğini ve bütünlüğünü tehlikeye atıp atmayacağını değerlendirecektir. Bu gibi durumlarda, müşteri kültürel mirasa ilişkin bilgileri gizli tutacak ve hassas bilgileri kamuoyuna açıklanacak bilgilerden çıkarabilecektir.*

Risklerin ve Etkilerin Değerlendirilmesi

11. Çevresel ve sosyal değerlendirmenin erken bir aşamasında, müşteri herhangi bir kültürel mirasın projeden dolayı olumsuz etkilenme olasılığının olup olmadığını saptayacak ve herhangi bir rastlantısal buluntu olabilirliğini değerlendirecektir. Bunu yaparken, müşteri ilgili bakanlıklarla, uzmanlar ve yerel bölge halkıyla ve diğer paydaşlarla uygun şekilde görüşecektir.
12. Değerlendirme süreci başlangıç durumunu ve projenin kültürel miras üzerindeki potansiyel risklerini ve etkilerini karakterize edecektir. Değerlendirmenin ölçüleri etkinin potansiyel önemi, olasılığı ve ciddiyet derecesini belirlemek için yeterli olacak ve etkilenen kişilerin ve kilit ilgili paydaşların görüşlerini dikkate alacaktır. Müşteri etki azaltma hiyerarşisine ve uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak, kültürel miras üzerindeki etkileri ele almaya yönelik azaltıcı önlemler geliştirecek ve uygulayacaktır. Değerlendirmede projenin kültürel miras üzerinde önemli riskler ve etkiler yaratabileceği tespit edilmesi durumunda, müşteri ilgisine göre bir kültürel miras yönetim planı hazırlanmasına yardımcı olacak kültürel miras uzman(lar)ı tutacaktır.
13. Müşteri projeye ilgili kültürel mirasa ilişkin saha çalışmaları, dokümantasyon ve koruma çalışmaları için uluslararası düzeyde kabul edilen uygulamaları tatbik edecektir ve bu uygulamaların yükleniciler ve diğer üçüncü taraflarca da uygulanmasını sağlayacaktır.

Rastlantısal Buluntu Prosedürü

14. Müşteri proje uygulaması sırasında beklenmedik şekilde karşılaşılan ve somut kültürel miras olarak tanımlanan rastlantısal buluntuları yönetmek için hükümlerin uygulamada olmasını ve gerektiğinde sözleşmelere dahil edilmesini sağlayacaktır. Bu hükümler, bulunan obje veya sahaların yetkili makamlara bildirilmesini, rastlantısal buluntu durumunda takip edilmesi gereken prosedürler hakkında yüklenici ve alt yüklenici personeli dahil olmak üzere proje personeline eğitim verilmesini ve daha fazla bozulma veya tahribatı önlemek için buluntu alanlarının emniyete alınmasını içerecektir. Müşteri kültürel miras uzman(lar)ı tarafından bir değerlendirme yapılmıyorsa ve ulusal mevzuata ve bu PK'ye uygun adımlar belirlenene kadar hiçbir rastlantısal bulguyu bozmayacaktır.

Yasal Olarak Korunan ve Uluslararası Düzeyde Tanınan Alanlar

15. Projenin yasal veya başka etkili yollarla korunan ve/veya uluslararası düzeyde tanınan veya ulusal hükümetlerce bu statüler için önerilen bir alanda yer alan kültürel miras üzerinde olumsuz etkiler yaratma potansiyelinin mevcut olduğu durumlarda, müşteri bu gibi etkilerden kaçınmaya çalışacaktır. Etkilerden kaçınmanın mümkün olmadığı ve başka uygulanabilir bir alternatifin bulunmadığı durumlarda, müşteri ancak aşağıdaki gerekliliklerin yerine getirilmesi kaydıyla proje geliştirme çalışmalarına devam edebilir:
  - İlgili kültürel mirasa ilişkin yerel, ulusal ve uluslararası gerekliliklerin yerine getirilmesi;
  - Önerilen proje geliştirme çalışmasına yasal olarak izin verildiğinin gösterilmesi; bunun için proje ile ilgili olarak korunan alanlar üzerindeki etkilere ilişkin bir değerlendirmenin yapılması gerekebilir;
  - Kültürel miras değerlendirme ve buna ilişkin yönetim planının hazırlanması ve uygulanması yoluyla ilgili alanlara ilişkin devletin yönetim planlarına uyumun sağlanması;
  - PK 10 uyarınca önerilen proje hakkında korunan alan yöneticileri, ilgili mercileri, yerel topluluklar ve diğer paydaşlar ile istişare yapılması ve
  - Korunan alanın muhafaza yetkisinin desteklenmesine yönelik fırsatların araştırılması ve programların uygulanması ve korunan alanın yönetim planı uyarınca yerel toplulukların sosyoekonomik kalkınmasına katkıda bulunulması.

Projenin Kültürel Miras Kullanımı

16. *Bir proje yerel toplulukların geleneksel yaşam tarzlarını oluşturan kültürel kaynaklarının, bilgisinin, yeniliklerinin veya uygulamalarının ticari amaçlarla kullanılmasını öneriyorsa, müşteri bu toplulukları: (i) ulusal hukuk kapsamındaki hakları, (ii) teklif edilen ticari geliştirmenin kapsamı ve doğası ve (iii) söz konusu geliştirmenin muhtemel sonuçları hakkında zamanlı bir şekilde bilgilendirecektir. Müşteri söz konusu ticarileştirmeye sadece: (i) geleneksel yaşam tarzlarını bünyesinde barındıran etkilenen topluluklarla iyi niyetli müzakereye girdiğinde, (ii) yerel toplulukların bilgilendirilmiş katılımlarını ve müzakerenin başarılı sonucunu belgelendirdiğinde ve (iii) söz konusu bilgi, yenilik veya uygulamanın âdet ve geleneklerle uyumlu olarak ticarileştirilmesinden doğan faydaların etkilenen yerel topluluklarda adil ve eşit paylaşımını sağladığında devam edebilecektir. Bir proje yerli halkların kültürel kaynaklarını, bilgisini, yeniliklerini veya uygulamalarını kullanmayı teklif ettiğinde, PK 7'nin şartları uygulanır.*
17. *Müşteri projeden etkilenen taşınabilir kültürel miras öğelerinin çalınmasına ve kaçakçılığa konu edilmesine karşı koruma önlemleri alacaktır ve bu gibi faaliyetleri, tespit etmesi halinde ilgili mercilere bildirecektir.*

EBRD Performans Koşulu 9: Finansal Aracılar

Giriş

1. *Bu Performans Koşulu (PK), finansal aracılardan (FA) sürdürülebilir finans piyasalarını teşvik etmek için kilit bir vasıta olduğunu ve mikro, küçük ve orta büyüklükteki işletme sektörüne fon yönlendirmek için bir kanal sağladıklarını kabul eder. FA'lar, diğerlerinin yanında özel sermaye fonları, bankalar, finansal kiralama şirketleri, sigorta şirketleri ve emeklilik fonları dahil çeşitli finansal hizmet sağlayıcıları içerir.*
2. *Finansal aracılığın doğası, FA'nın çevresel ve sosyal değerlendirme, risk yönetimi ve izleme sorumluluğunu ve toplam portföy yönetim sorumluluğunu üstlenmesi demektir. Görev devrinin doğası, sağlanan finansmanın türü gibi bir dizi faktöre dayalı olarak çeşitli biçimlere bürünebilir. FA'ların çevresel ve sosyal risk yönetimlerinin etkililiği, proje yaşam döngüsü boyunca sürekli esasta değerlendirilecek ve izlenecektir*

Amaçlar

3. *Bu Performans Koşulunun amaçları:*
  - *Finansal aracılardan finanse ettikleri alt projeler ile ilişkili çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri nasıl değerlendireceklerini ve yöneteceklerini belirlemek;*
  - *Finansal aracılardan finanse ettikleri alt projelerde iyi çevresel ve sosyal yönetim uygulamalarını teşvik etmek; ve*
  - *FA'lar arasında iyi çevresel ve sağlam insan kaynakları yönetimini teşvik etmektir.*

Uygulama Kapsamı

4. *Bu Performans Koşulunun amaçları bakımından, "alt proje" terimi bir FA projesi kapsamında Banka tarafından sağlanan fonlardan yararlanan bir finansal aracı tarafından finanse edilmeye uygun yatırımları veya faaliyetleri (ilgisine göre) ifade eder.*
5. *Bu Performans Koşulunun gereklilikleri tüm alt projeler için uygulanır.*
6. *EBRD tarafından sağlanan fonların öz sermaye yoluyla sağlananlar dahil olmak üzere, spesifik alt projeler bazında takip edilemeyecek genel şirket finansmanını içermesi durumunda, bu Performans Koşulunun gereklilikleri finansal aracının gelecekteki tüm alt projeleri için uygulanır.*
7. *Minimal veya sıfır olumsuz çevresel veya sosyal risk içermesi beklenen alt projeler için, finansal aracının, herhangi bir çevresel ve sosyal risk yönetim prosedürü uygulaması gerekmez.*
8. *EBRD, finansal aracının yapısına, iş faaliyetlerine, portföyü ve alt projeleri ile ilişkili çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin düzeyine ve gerektiğinde faaliyet gösterdiği ülkeye göre finansal araçlardan ilave veya alternatif çevresel ve sosyal gereklilikleri uygulamalarını isteyebilir. Bu ilave veya alternatif gereklilikler EBRD yatırımının yapılacağı zaman EBRD ile FA arasında kararlaştırılacak olan spesifik çevresel ve sosyal prosedürlere dahil edilir.*

Koşullar

FA Bünyesindeki Kurumsal Kapasite

9. Finansal aracı, PK 2 (İşgücü ve Çalışma Koşulları) uyarınca gerekli insan kaynakları politikalarını, yönetim sistemlerini ve uygulamalarını idame ettirecek ve PK 4 (Sağlık ve Güvenlik) başlığı altındaki ilgili iş sağlığı ve güvenliği gereklerine uyacaktır. Bunlar FA çalışanlarına iletilecektir.
10. Finansal aracı, işbu PK, PK 2 ve PK 4'ün işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili gerekliliklerinin uygulanması dahil olmak üzere çevre, sağlık ve güvenlik konularında ve sosyal konularda genel sorumluluğu almak üzere finansal aracının üst düzey yönetiminden bir veya daha fazla temsilci atayacaktır. Sorumlu üst yönetim temsilcilerinin aşağıdakileri yerine getirmesi gerekecektir: (i) Çevresel ve sosyal gereklerin gündelik uygulanmasından sorumlu olacak ve uygulama desteği sağlayacak personelin tayin edilmesi; (ii) Çevresel ve sosyal eğitim ihtiyaçlarını ve gerekli olan bütçeyi belirlemek; ve (iii) Potansiyel olarak önemli olumsuz çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri olan alt projeleri yönetmek ve değerlendirmeler gerçekleştirmek için ister kurum içinden ister dışarıdan olsun, yeterli teknik uzmanlığın mevcut olmasını sağlamak.
11. FA, finansal aracılığın doğasıyla ve alt projelerle ilişkili çevresel ve sosyal risklerin düzeyiyle orantılı bir çevresel ve sosyal politika ve çevresel ve sosyal prosedürleri içeren, açıkça tanımlanmış bir Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemini (ÇSYS) uygulamaya koyacaktır.
12. FA'nın zaten bir ÇSYS uyguladığını ispat edebildiği durumlarda, FA söz konusu ÇSYS hakkında yeterli belgelenmiş kanıt sunacaktır. ÇSYS'yi oluşturmanın veya geliştirmenin gerektiği durumlarda, finansal aracı EBRD ile birlikte bir eylem planı kabul edecektir.
13. Çevresel ve sosyal prosedürler, aşağıdaki amaçlar için uygun olduğu şekilde risk değerlendirme ve izleme mekanizmaları içerecektir:
  - Tüm müşterileri/alt projeleri, Çevresel ve Sosyal Politikada Ek 1 olarak sunulan EBRD Çevresel ve Sosyal Yasaklılık Listesiyle ve bu Performans Koşulunun Ek-A'sında yer alan FA Yönlendirme Listesiyle karşılaştırmalı taramak;
  - Teklif edilen alt projelerin çevresel ve sosyal risklerini (düşük/orta/yüksek) EBRD'nin FA'lar için Çevresel ve Sosyal Risk Sınıflandırma Listesine uygun olarak sınıflandırmak;
  - Yapacağı değerlendirme yoluyla, gerekli yerlerde kamuoyuyla istişare ve halkın bilgilendirilmesi hakkındaki ulusal yasal gerekler dahil olmak üzere alt projelerin çevresel ve sosyal konularla ilgili olan ulusal yasal gereklerle uygunluğunu sağlamak ve gerektiğinde müşterilere düzeltici eylem planları uygulama şartı getirmek;
  - Alt projelere ilişkin çevresel ve sosyal kayıtları tutmak ve düzenli olarak güncellemek ve,
  - Ulusal çevre, sağlık ve güvenlik ve iş kanunlarına uygunluğu sağlamak için alt projeleri izlemek.
14. Bir finansal aracının, EBRD Çevresel ve Sosyal Politika (ÇSP) belgesinde Ek 2 olarak yer alan A kategorisindeki projelerin gösterge niteliğindeki listesinde yer alan kriterleri karşılayan alt projeleri finanse ettiği durumlarda, bu alt projelerin PK 1 ila 8 ve 10 gereklerini karşılaması gerekecektir.
15. Bu Performans Koşulunun Ek-A'sında yer alan FA Yönlendirme Listesi, çevresel ve sosyal riskleri özellikle yüksek olan bir dizi faaliyeti sıralamaktadır. Bir alt projenin, bu Performans Koşulunun Ek-A'sında yer alan faaliyetleri içermesi durumunda, FA'nın o alt projeyi EBRD'ye sevk etmesi gerekecektir.

Paydaş Katılımı

16. *FA, çevresel ve sosyal konulara ilişkin dış iletişimi yürütecek bir sistem uygulamaya koyacaktır. FA söz konusu sorulara ve kaygılara zamanında yanıt verecektir. FA'lar aynı zamanda kurumsal çevresel ve sosyal politikalarını veya ÇSYS'lerinin bir özetini varsa web sitelerinde yayınlamaya teşvik edilmektedir. Finansal araçlar web sitelerinde finanse ettikleri A kategorisindeki alt projelere ilişkin halka açık çevresel ve sosyal etki değerlendirme (ÇSED) raporlarının linklerinin bir listesini sunacaktır. Finansal araçlar ayrıca, ilgili düzenleyici kısıtlara, piyasa hassasiyetlerine ve alt proje sponsorunun onayına tabi olmak kaydıyla, bu Performans Koşulunun 15'inci paragrafı uyarınca EBRD'ye sevk edilen alt projelerin çevresel ve sosyal riskler ile bu risklerin ortadan kaldırılması için önerilen önlemler hakkında bilgileri de kamuoyuna açıklayacaktır.*

EBRD'ye Bildirim

17. *Finansal aracı, kendi ÇSYS'inin, bu PK, PK 2, PK 4'teki ilgili işçi sağlığı ve iş güvenliği gerekliliklerinin uygulaması ve kendi alt proje portföyünün çevresel ve sosyal performansı hakkında EBRD'ye Banka için kabul edilebilir bir formatta yıllık çevresel ve sosyal raporlar sunacaktır.*

Ek A: FA Sevk Listesi

Aşağıdaki alt projelerin FA tarafından finanse edilebilmesi için alt projenin öncelikle EBRD'ye sevk edilmesi gerekir⁹⁶:

- (i) Gönülsüz yeniden yerleşime yol açan faaliyetler– EBRD Performans Koşulu 5
- (ii) Yasal olarak koruma altına alınan ve/veya uluslararası kabul görmüş veya ulusal hükümetlerce bu statü için önerilen alanlar, kritik habitatlar, öncelikli biyolojik çeşitlilik özellikleri destekleyen başka ekosistemler, bilimsel önem taşıyan alanlar, nadir / tehlike altındaki türlerin habitatları, ekonomik öneme sahip balıkçılık alanları, ekolojik önem taşıyan ana / bakir ormanlar içerisinde gerçekleşen veya bunları olumsuz etkileme potansiyeli olan faaliyetler – EBRD Performans Koşulu 6
- (iii) Yoğun bir şekilde hayvan yetiştiriciliğini içeren faaliyetler– EBRD Performans Koşulu 6
- (iv) Hayvan otlatma, avcılık ve balıkçılık gibi geçim faaliyetleri için kullanılan araziler ve su yolları dahil olmak üzere, yerli halkların ve/veya savunmasız grupların işgal ettiği arazilerin içerisinde, bitişiğinde veya üst bölgesinde gerçekleştirilen faaliyetler– EBRD Performans Koşulu 7
- (v) Kültürel veya arkeolojik öneme sahip sahaları olumsuz etkileyebilecek faaliyetler– EBRD Performans Koşulu 8
- (vi) Doğal çevreye GDO'ların salınmasına yol açabilecek faaliyetler – EBRD Performans Koşulu 6
- (vii) A Kategorisinin gerekliliklerini tetiklemeyen, mikro, küçük veya orta ölçekli HES'ler – EBRD'nin Küçük Hidroelektrik Santrali projelerine ilişkin Uygunluk Kriterleri
- (viii) EBRD'nin Çevresel ve Sosyal Politikasının 2 no'lu ekinde yer alan A kategorisindeki tüm projeler

⁹⁶ Önerilen işlemin karşılaması gereken ana Performans Koşulu italik olarak belirtilmiştir.

EBRD Performans Koşulu 10: Bilgilerin Açıklanması ve Paydaş Katılımı

Giriş

1. *Bu Performans Koşulu (PK), uluslararası iyi uygulamaların ve kurumsal vatandaşlığın temel bir unsuru olarak müşteri, işçiler, işçi temsilcileri, projeden etkilenen yerel topluluklar, etkilenen kişiler ve diğer paydaşlar ile açık ve şeffaf bir ilişkinin önemini kabul etmektedir. Bu ilişki ayrıca projelerin çevresel, sosyal ve genel anlamda sürdürülebilirliklerini iyileştirmenin de bir yoludur. Özellikle, projenin doğasına ve ölçeğine uygun, etkili bir halkın katılımı yaklaşımı, sağlıklı ve sürdürülebilir çevresel ve sosyal performans destekler ve daha iyi mali, çevresel ve sosyal sonuçlarla birlikte toplum için daha fazla fayda sağlayabilir.*
2. *Paydaş katılımı, projenin çevresel ve sosyal risk ve etkilerinin başarılı bir şekilde yönetilmesinde büyük önemi olan güçlü, yapıcı ve duyarlı ilişkiler kurulmasında merkezi önem taşır. Projenin erken aşamalarında başlatıldığında en fazla etki yaratan kapsayıcı ve sürekli bir süreçtir ve projenin çevresel ve sosyal risk ve etkilerinin değerlendirilmesi, yönetilmesi ve izlenmesi süreçlerinin ayrılmaz bir parçasıdır.*

Amaçlar

3. *Bu Performans Koşulunun amaçları:*
  - *Müşterilerin paydaşlarıyla yapıcı bir ilişki kurmalarına ve zaman içinde bu ilişkiyi sürdürmelerine yardımcı olmak üzere paydaş katılımı için sistematik bir yaklaşımı ortaya koymak;*
  - *Proje döngüsü boyunca proje paydaşlarına etkili ve kapsayıcı bir etkileşimin yollarını sunmak;*

- *Proje paydaşlarına ilgili çevresel ve sosyal bilgilerin açıklanmasını ve bunlarla anlamlı istişarelerin yapılmasını sağlamak ve gerektiğinde istişare sürecinde alınan geri bildirimleri dikkate almak ve*
- *Paydaşlardan alınan şikayetlere cevap verilmesini ve bunların uygun şekilde yönetilmelerini sağlamaktır.*

Uygulama Kapsamı

4. *Bu Performans Koşulu tüm projeler için geçerlidir. Asgari olarak, tüm projeler paydaş tanımlama çalışması yapacak ve bir şikâyet mekanizması geliştirerek uygulamaya koyacaktır. Projenin mahiyeti ve ölçeği, paydaşları ve potansiyel çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri ile orantılı olarak bu Performans Koşulunda açıklandığı şekilde ilave paydaş katılımı çalışmaları yürütülecektir.*
5. *Performans Koşulu 1'de açıklandığı gibi, projenin çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinin, çevresel ve sosyal yönetim sistemlerinin (ÇSYS) ve çevresel ve sosyal yönetim planının (ÇSYP) ayrılmaz bir parçası olarak, müşteri paydaşları tespit edecek ve katılımlarını sağlayacaktır. Bu Performans Koşulu aynı zamanda PK 2'nin işçilerin katılımı ve PK 4'ün acil durum hazırlık ve müdahale çalışmalarına katılım ile ilgili gereklilikleri ile birlikte okunacaktır. Gönülsüz yeniden yerleşim veya ekonomik yer değiştirme içeren veya yerli halkları etkileyen veya kültürel mirası olumsuz etkileyen projeler için PK 5, PK 7 ve PK 8'de yer alan özel açıklama ve istişare gerekliliklerini de uygulayacaktır.*

Koşullar

6. *Paydaş katılımı aşağıdaki unsurları içerecektir: paydaş tespiti ve analizi, paydaş katılımı planlaması, bilgi açıklama, anlamlı istişare, şikâyet mekanizmasının uygulanması ve ilgili paydaşlara sürekli bildirim.*
7. *Müşteri paydaşlara zamanlı, ilgili, anlaşılabilir ve erişilebilir bilgilere anlamlı, etkili, kapsayıcı ve kültürel açıdan uygun bir şekilde, manipülasyon, müdahale, zorlama, korkutma ve misilleme olmaksızın erişim imkânı sağlanmasına dayalı bir paydaş katılımı sağlayacaktır.*
8. *Paydaş katılımı proje döngüsünün mümkün olduğunca erken bir aşamasında başlatılmalı ve proje döngüsü boyunca sürdürülmelidir. Proje geliştirme sürecinin tüm aşamaları boyunca, paydaş katılımının doğası ve sıklığı, projenin doğası ve ölçeğiyle, potansiyel olumsuz çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri ile ve paydaş ilgisinin düzeyiyle orantılı olacaktır. Müşteri, uluslararası kamu hukuku kapsamında ev sahibi ülke yükümlülüklerinin uygulanmasına ilişkin kanunlar dahil olmak üzere, halkın bilgilendirilmesi ve istişare ile ilgili ulusal mevzuattaki ilgili gerekliliklere uyacaktır.*
9. *Müşteri, paydaş katılımına yönelik faaliyetlerin uygulama ve izlenmesinden sorumlu olacak deneyimli personel atayacak ve bununla ilgili yetki, görev ve sorumlulukları açıkça tanımlayacaktır.*

Proje hazırlık aşaması sırasında katılım Paydaşları Tanımlama

10. *Müşteri, (i) projeden (dolaylı veya doğrudan) etkilenen veya etkilenmesi muhtemel (etkilenen taraflar); ya da (ii) projeye ilgilenmesi muhtemel (diğer ilgilenen taraflar) çeşitli kişi ve gruplar olarak tanımlanan paydaşları belirleyecek ve belgeleyecektir.*
11. *Müşteri özel koşulları sebebiyle dezavantajlı veya savunmasız durumda olabilecek projeden etkilenen birey veya grupları belirleyecektir. Bu tespiti dayalı olarak, müşteri proje etkileri, etki azaltma mekanizmaları ve faydaları hakkında farklı endişeleri ve öncelikleri olabilecek ve farklı veya ayrı katılım biçimleri gerektirebilecek savunmasız bireyleri veya grupları belirleyecektir. Proje için uygun iletişim seviyesini belirlemek için, paydaş belirleme ve analiz sürecine yeterli düzeyde detay dahil edilecektir.*

Paydaş Katılım Planı

12. *Olumsuz çevresel ve/veya sosyal riskler ve etkiler ile ilişkili olabilecek projeler için, müşteri proje mahiyeti ve ölçeği, projenin riskleri ve etkileri ve gelişim aşaması ile orantılı bir paydaş katılım planı (PKP) veya eşdeğer bir doküman hazırlayacak ve uygulayacaktır. Bir Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) gerektiren tüm projeler için, PKP bu Performans Koşulunun 22 ile 26'ncı paragraflarında açıklanan A kategorisindeki projelere ilişkin açıklama ve istişare gerekliliklerini uygulayacaktır.*

13. PKP, proje ömrü boyunca tespit edilen paydaşlar ile paydaş katılım faaliyetlerinin nasıl yürütüleceğini, katılım zamanlamasının ve yöntemlerinin nasıl olacağını, hangi bilgilerin paydaşlara açıklanacağını, bilgilerin hangi dil(ler)de yapılacağını ve paydaşlardan ne tür bilgilerin isteneceğini açıklayacaktır. PKP projeden etkilenen tarafların ve diğer ilgili tarafların ana özelliklerini (cinsiyet dahil olmak üzere) ve ilgilerini dikkate alacak şekilde tasarlanacaktır ve bunların her biri için uygun olabilecek farklı katılım seviyelerini ve yöntemlerini birbirinden ayırt edecektir. İhtiyaç duyulan ayrıntı seviyesi her bir durum için ayrı ayrı belirlenecektir. Paydaş katılımı için kullanılacak kaynaklar PKP'de belirtilecektir. PKP proje yaşam döngüsü boyunca ihtiyaç duyuldukça güncellenecektir.
14. Paydaş katılımının önemli ölçüde topluluk temsilcilerine bağlı olduğu durumlarda⁹⁷, müşteri bu kişilerin gerçekten de etkilenen toplulukların görüşlerini temsil ettiğini ve topluluklarına bilgi ileterek ve kendi görüşlerini müşteriye veya resmi makama ileterek iletişim sürecini kolaylaştırdıklarını doğrulamak için makul çabayı gösterecektir.
15. Paydaş katılımının ilgili devlet dairelerinin sorumluluğu olduğu hallerde, müşteri bu PK ile tutarlı sonuçlara ulaşmak için izin verilen ölçüye kadar, sorumlu devlet dairesiyle iş birliği yapacaktır. Yerel yasal gereklerle bu PK arasında boşlukların olması halinde, müşteri resmi düzenleyici süreci desteklemek ve uygun yerlerde destekleyici eylemler gerçekleştirmek için katılım etkinlikleri belirleyecektir.
16. Projenin kesin yerinin tam olarak belli olmadığı durumlarda, PKP müşterinin genel ÇSYS'nin bir parçası olarak bir çerçeve yaklaşım biçimini alacak, paydaşları belirlemeye yönelik genel ilkelere ve bir stratejiye yer verecek ve tam konum öğrenilir öğrenilmez uygulanmak üzere bu PK'ye uygun bir katılım süreci planlayacaktır.

17. Birden fazla sahada operasyonları olan müşteriler ve genel kurumsal finansman, işletme sermayesi veya sermaye finansmanını içeren projeler kurumsal bir PKP benimseyecek ve uygulayacaktır. Kurumsal PKP, müşterinin işinin doğasıyla ve ilişkili çevresel veya sosyal riskler ve etkilerle ve paydaş ilgisinin düzeyiyle orantılı olacaktır. PKP, zamanında tesislere yaygınlaştırılacaktır. PKP, tesis düzeyinde yeterli paydaş katılım faaliyetlerinin yürütülmesini ve tesislere yakın paydaşların ilgili tesisin çevresel ve sosyal performansı ve şikâyet mekanizması hakkında bilgi almasını sağlamaya yönelik prosedür ve kaynakları içerecektir.

Bilgilerin Açıklanması

18. Projenin çevresel ve sosyal etkilerinin bulunduğu durumlarda, müşteri paydaşların projeye ilişkin riskleri, etkileri ve fırsatları anlamalarına yardımcı olmak amacıyla ilgili proje bilgilerini açıklayacaktır. Müşteri paydaşların aşağıdaki bilgilere erişimini sağlayacaktır:
- Projenin amacı, doğası, ölçüğü ve süresi;
  - Paydaşlar üzerindeki riskler ve potansiyel etkiler ve önerilen azaltma planları, özellikle de hassas ve dezavantajlı grupları orantısız bir şekilde etkileyebilecek potansiyel riskler etkiler ve bunları azaltmaya yönelik farklılaştırılmış önlemler;
  - Varsa, öngörülen paydaş katılım süreci ve paydaşların katılım sağlayabileceği yollar ve fırsatlar;
  - Tasarlanan halk toplantılarının yeri/zamanı ve toplantıların bildirildiği, özetlendiği ve raporlandığı süreç ve,
  - Şikâyetlerin yönetileceği süreç.

⁹⁷ Örneğin, toplumlilerleri ve dini liderler, yerel yönetimsilicileri, sivil toplumtemsilicileri, politikacılar, öğretmenler ve/veya bir veya daha fazla paydaş grubunu temsil eden diğerleri.

Bu bilgiler, PKP'de belirtildiği gibi yerel dil(ler)de ve erişilebilir ve kültürel açıdan uygun bir şekilde açıklanacaktır. Bunun için, projeden farklı veya orantısız şekilde etkilenebilecek grupların veya spesifik bilgi ihtiyaçları olan nüfus gruplarının (engellilik, okur-yazarlık, cinsiyet, hareketlilik, dil veya erişilebilirlik farklılıkları gibi) özel ihtiyaçları göz önünde bulundurulacaktır. Gerekli olduğu ve kültürel açıdan uygun olduğu durumlarda, herhangi bir korkutma, zorlama veya manipülasyonu önlemek amacıyla bilgilerin açıklanması için üçüncü bir taraf görevlendirilebilir.

Anlamli İstisare

19. Müşteri, projenin olumsuz risklerinin ve etkilerinin mahiyetine ve ölçeğine ve paydaş ilgisinin seviyesine dayalı olarak anlamli bir istisare süreci yürütecektir. Müşterinin hâlihazırda böyle bir süreci yürütmüş olması durumunda, bu istisare sürecine ilişkin yeterli belgelendirilmiş kanıt sunulacaktır.
20. Anlamli istisare iki yönlü bir süreçtir ve aşağıdaki özellikleri taşır:
  - Proje önerisi hakkında ilk görüşleri almak ve proje tasarımına bilgi girdisi sağlamak üzere proje planlama sürecinin erken aşamalarında başlar;
  - Özellikle proje geliştirme çalışmalarına bilgi girdisi sağlamanın ve çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin tespiti ve azaltılması çalışmalarına paydaş katılımını sağlamanın bir yolu olarak paydaş geri bildirimlerini teşvik eder;
  - Süreklilik esasına göre devam eder;
  - İlgili, şeffaf, nesnel ve kolaylıkla erişilebilir bilgilerin paydaşlar ile yapılacak istisareleri mümkün kılacak bir takvim içerisinde önceden açıklanmasına ve duyurulmasına dayanır;
  - Kültürel olarak uyum bir formatta, ilgili yerel dil(ler)de gerçekleştirilir, paydaşlar için anlaşılabilir ve paydaşların karar verme süreçlerini dikkate alır;

- Geri bildirimleri değerlendirmeye alır ve bunlara cevap verir;
- Dezavantajlı ve savunmasız gruplar dahil olmak üzere projeden etkilenen taraflar ile aktif ve kapsayıcı ortak çalışmayı destekler;
- Dışarıdan manipülasyon, müdahale, zorlama, ayrımcılık, korkutma ve misilleme yoktur; ve
- Müşteri tarafından belgelenir.

21. Müşteri kamu istisare sürecine zamanında katılmış olanları projeye ilgili son karar, ilgili çevresel ve sosyal azaltma tedbirleri ve projenin yerel topluluklar için arz ettiği faydalarla birlikte kararın dayandığı gerekçe hakkında zamanlı bir şekilde bilgilendirecektir. Bu bilgiler alınan geri bildirimlerin bir özetini ve bunların nasıl dikkate alındığına veya neden dikkate alınmadığına dair kısa bir açıklamayı ve kullanılabilecek şikâyet mekanizması hakkında bilgileri içerecektir.

A Kategorisindeki Projelere İlişkin Bilgilerin Açıklanması ve İstisare

22. A kategorisindeki projeler için, müşterinin proje geliştirme aşaması göz önünde bulundurularak ÇSED sürecinin her bir aşamasına entegre edilecek biçimlendirilmiş ve katılımcı bir açıklama ve istisare süreci gerçekleştirilmesi gerekecektir. Bu süreç kendilerini doğrudan etkileyen meseleler hakkında etkilenen tarafların görüşlerini müşterinin karar verme süreci içinde birleştirmesine yol açan organize ve tekrarlı bir istisare faaliyeti içerir.
23. Müşteri, ÇSED'nin bir parçası olarak değerlendirilecek kilit risklerin ve etkilerin belirlenmesini sağlamak için ÇSED sürecinin erken bir aşamasında belirlenen paydaşlarla bir kapsam belirleme süreci gerçekleştirecektir. Kapsam belirleme sürecinin bir parçası olarak, paydaşlar taslak PKP üzerinde ve diğer kapsam belirleme dokümanları üzerinde görüş ve önerilerini bildirebilecektir.

24. ÇSED ve PKP'ye ek olarak, müşteri projenin çevresel ve sosyal eylem planını (ÇSEP) ve teknik olmayan bir özeti açıklayacaktır⁹⁸. PK'lerde belirlenen ve Banka ile kararlaştırılan ilgili yönetim planları da açıklanacaktır.
25. İstişare ve açıklama süreci ulusal çevresel etki değerlendirme mevzuatı ve ilgili diğer yasalar çerçevesindeki her türlü geçerli şartı yerine getirecektir. Müşteri proje ömrü boyunca ÇSED'i halka açık bir şekilde tutmalıdır; ancak zaman zaman ek bilgilerle değiştirilebilir veya talep halinde zamanında kullanıma sunulduğu sürece projenin tamamlanmasının ardından arşivlenebilir.
26. Müşterinin, paydaşlara çevresel ve sosyal performansına dair düzenli raporlar sunması gerekmektedir. Bu raporlar ayrı bir yayın olarak etkilenen taraflarca erişilebilir bir formatta olacak, online olarak veya PKP'de açıklandığı şekilde yayınlanacaktır. Bu raporlar ilgili paydaşların endişeleri ile orantılı bir şekilde, en azından yıllık olarak açıklanacaktır.

Proje uygulaması sırasında katılım ve dış raporlama

27. Proje ömrü boyunca müşteri belirlenen paydaşlara sürekli olarak bilgi sağlayacaktır. Bilgilendirme sıklığı ve yöntemi projenin mahiyetine, olumsuz çevresel ve sosyal risklerinin özelliklerine, paydaşlara ve ilgi düzeylerine uygun olacaktır. Proje döngüsünün kilit aşamalarında ve açıklama ve istişare sürecinin veya şikâyet mekanizmasının paydaşlar için endişe kaynağı olarak belirlediği spesifik hususlarda ilave bilgilendirme veya istişare gerekebilir.

28. Gerektiğinde, müşteri etki azaltma önlemlerinin etkililiği ile ilgili olarak etkilenen taraflardan geri bildirim isteyecektir. Etkilenen topluluklar üzerinde potansiyel olarak önemli riskler ve olumsuz etkiler yaratacak projeler için, paydaş ilgisinin seviyesine uygun olarak, müşteri topluluk üyelerinin veya başka ilgili paydaşların PK 1 kapsamında açıklanan çevresel ve sosyal izleme faaliyetlerine katılımlarını sağlayabilir.

Şikâyet Mekanizması

29. Müşterinin paydaşlarının projeye ilişkin kaygılarından haberdar olması ve bu kaygılara zamanında cevap vermesi gerekir. Bu amaçla, müşteri paydaşlarının özellikle müşterinin çevresel ve sosyal performansı hakkındaki kaygılarını ve şikâyetlerini almak ve çözümünü kolaylaştırmak için proje geliştirme sürecinin mümkün olduğunca erken bir aşamasında etkili bir şikâyet mekanizması tesis edecektir. Şikâyet mekanizması projenin risklerine ve olası olumsuz etkilerine orantılı olacaktır.

- Şikâyet mekanizması, kaygıları etkilenen topluluklar açısından hiçbir maliyet doğurmaksızın, her türlü manipülasyondan, müdahaleden, zorlamadan, korkutma ve karşılıktan arı olarak, kültürel olarak uygun, kolaylıkla erişilebilir ve şeffaf bir şekilde derhal ve etkin bir şekilde ele alacaktır. Mekanizma, yargısal veya idari çözümlere erişimi engellemeyecektir. Müşteri, katılım faaliyetleri sırasında paydaşları şikâyet süreci hakkında bilgilendirecek ve sürecin uygulaması hakkında halka düzenli rapor verecek, bunu yaparken etkilenen bireylerin özel hayatlarının gizliliğini koruyacaktır;

⁹⁸ EBRD'nin Bilgiye Erişim Direktifi, Banka'nın A kategorisindeki projelere ait ÇSED'leri özel sektör projeleri için proje Direktörler Kurulu tarafından değerlendirilmeden en az 60 takvimgünü önceden kamu sektörü projeleri için ise kurul tarafından değerlendirilmeden en az 120 takvimgünü önceden açıklamasını öngörmektedir.

- *Şikâyetler kültürel açıdan uygun bir tarzda, ihtiyatlı, nesnel, duyarlı ve paydaşların ihtiyaç ve kaygılarına yanıt veren bir şekilde ele alınacaktır. Mekanizma isimsiz şikâyetlerin sunulmasına ve değerlendirilmesine izin verecektir;*
- *Müşteri önemli düzeyde topluluk şikâyetlerinin olduğu projelerde, şikâyetlerin çözülmesi için arabuluculuğun kullanılmasını düşünecektir; ve*
- *Şikâyet mekanizmasının uygulamasının izlenmesi ve eğilimlerin analiz edilmesi düzenli olarak gerçekleştirilecektir.*

Projenin çevresel ve sosyal risklerindeki ve etkilerindeki değişiklikler

30. *PKP, proje yaşam döngüsünün herhangi bir aşamasında çevresel ve sosyal risk ve etkilerde önemli değişikliklere yol açacak değişikliklerin meydana gelmesi halinde paydaş katılım toplantısının gerçekleştirilmesine yönelik hükümler içerecektir.*
Müşteri bunların nasıl hafifletildiğini paydaşlara açıklayacaktır ve etkilenen taraflar üzerinde önemli olumsuz risklerin ve etkilerin söz konusu olması halinde ilave istişareler gerçekleştirecektir.

Notlar

Notlar

EBRD İletişim Bilgileri

*European Bank for Reconstruction and
Development One Exchange Square, London
EC2A 2JN
United Kingdom*

www.ebrd.com

Santral/Merkezi İletişim Numarası
Tel: +44 20 7338 6000

Bilgi talepleri
Bilgi talepleriniz ve sorularınız için
[www.ebrd.com/eform/information -
request](http://www.ebrd.com/eform/information-request) adresini ziyaret ediniz.

1096 Çevresel ve Sosyal Politika
© Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası